

Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών
Επιστημών

Τμήμα Δημόσιας Διοίκησης

Αθήνα,
2025

Η ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΟΥ «ΠΡΑΣΙΝΟΥ»
ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ
ΚΙΝΗΤΡΩΝ ΤΗΣ Ε.Ε. ΓΙΑ ΒΙΩΣΙΜΕΣ
ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ.
*ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΣΤΟΝ
ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ.*

Επιβλέπων
Καθηγητής:
Δρ. Βασίλειος
Κέφης,
Καθηγητής
του Τμήματος
Δημόσιας
Διοίκησης

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΣΤΟΛΗ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ
(ΑΜ: 7123Μ026)

Τριμελής Επιτροπή

Δρ. Βασίλειος Κέφης, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπων)

Δρ. Γεώργιος – Μιχαήλ Κλήμης, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Δρ. Ιωάννης Ρωσσίδης, Επίκουρος Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Αικατερίνη Στόλη, 2025

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

*Στην οικογένειά μου και κυρίως στον άντρα μου και
τη μικρή Λήδα για την στήριξη και την υπομονή τους*

Πίνακας Περιεχομένων

Συντμήσεις	7
Ελληνόγλωσσες	7
Ξενόγλωσσες.....	7
Περίληψη	10
Abstract	11
Εισαγωγή.....	12
Γενικό πλαίσιο, προβληματική και σκοπός της διπλωματικής	12
Κύρια Ερωτήματα και Διάρθρωση της Μελέτης.....	17
Μεθοδολογία	18
ΜΕΡΟΣ Α΄. Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΚΑΙ Η ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΟΥΔΕΤΕΡΟΤΗΤΑ	19
Κεφάλαιο 1	20
Η μετάβαση από την περιβαλλοντική πολιτική της Ε.Ε. στην πολιτική για την κλιματική αλλαγή και τα κύρια ρυθμιστικά κείμενα.....	20
1.1. Εννοιολογικός προσδιορισμός των κύριων όρων	20
1.1.1. Η οριοθέτηση της κλιματικής αλλαγής	20
1.1.2. Η οριοθέτηση της βιώσιμης χρηματοδότησης.....	21
1.1.3. Η οριοθέτηση του «πράσινου» προϋπολογισμού	22
1.1.4. Η οριοθέτηση των βιώσιμων επενδύσεων	22
1.2. Κύρια ορόσημα στην εξέλιξη της Ευρωπαϊκής Περιβαλλοντικής Πολιτικής.....	23
1.3. Το Νομοθετικό και ρυθμιστικό πλαίσιο της Ε.Ε. για την κλιματική αλλαγή.....	24
1.3.1. Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία	28
1.3.2. Ο Ευρωπαϊκός Κλιματικός Νόμος.....	32
1.3.3. Το νομοθετικό πακέτο «Fit for 55»	34
1.4. Σύνοψη κεφαλαίου	34
Κεφάλαιο 2	36
Η βιώσιμη χρηματοδότηση «κλειδί» για την κλιματική μετάβαση	36
2.1. Η άρρηκτη σχέση της βιώσιμης χρηματοδότησης με την επίτευξη των κλιματικών στόχων της Ε.Ε.	36
2.2. Η αποτύπωση της βιώσιμης χρηματοδότησης στα θεσμικά κείμενα, τις στρατηγικές και πολιτικές της Ε.Ε.: Μια εξελικτική πορεία	38
2.3. Τα θεμέλια του βιώσιμου χρηματοδοτικού πλαισίου της Ε.Ε.	41
2.3.1. Πρόγραμμα Δράσης για τη Βιώσιμη Χρηματοδότηση	41

2.3.2. Κανονισμός περί γνωστοποιήσεων αειφορίας στον τομέα των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών	42
2.3.3. Κανονισμός για την Ταξινόμηση	44
2.3.4. Κανονισμός για τους Δείκτες Αναφοράς χαμηλών ανθρακούχων εκπομπών ..	46
2.3.5. Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία – Επενδυτικό Σχέδιο	46
2.3.6. Επικαιροποιημένη Στρατηγική για τη Βιώσιμη Χρηματοδότηση.....	48
2.3.7. Οδηγία για την υποβολή εκθέσεων Εταιρικής Βιωσιμότητας	49
2.3.8. Κανονισμός σε σχέση με τις περιβαλλοντικές, κοινωνικές και σχετικές με τη διακυβέρνηση αξιολογήσεις	50
2.4. Σύνοψη κεφαλαίου.....	50
ΜΕΡΟΣ Β΄. ΑΠΟ ΤΗ ΝΟΜΟΘΕΤΗΣΗ ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ: ΜΙΑ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΠΡΑΣΙΝΟΥ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΒΙΩΣΙΜΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΩΣ ΕΡΓΑΛΕΙΩΝ ΤΗΣ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ.....	52
Κεφάλαιο 3	53
Ο «πράσινος προϋπολογισμός»: Ο ρόλος και η σημασία του εντός του πλαισίου της ΕΠΣ	53
3.1. Η σημασία του «πράσινου» προϋπολογισμού και η αποτύπωση στην ΕΠΣ	53
3.2. Βασικά γνωρίσματα και εργαλεία εφαρμογής	55
3.2.1. Ο «πράσινος» προϋπολογισμός ως εργαλείο ευθυγράμμισης των δημοσίων πόρων με την ΕΠΣ.....	58
3.2.2. Ο «πράσινος» προϋπολογισμός ως εργαλείο κινητοποίησης των ιδιωτικών κεφαλαίων για βιώσιμες επενδύσεις και την πράσινη μετάβαση	61
3.3. Συγκριτική επισκόπηση του «πρασινίσματος» των κρατικών προϋπολογισμών στις χώρες της Ε.Ε.	63
3.4. Σύνοψη κεφαλαίου	67
Κεφάλαιο 4	69
Η προσέγγιση της Ε.Ε. για την υποστήριξη και αύξηση των βιώσιμων επενδύσεων: Μια διερεύνηση των κινήτρων.....	69
4.1. Τα κύρια εργαλεία της Ε.Ε. για βιώσιμες επενδύσεις	69
4.1.1. Νομοθετικά κίνητρα – Ρύθμιση των χρηματοπιστωτικών αγορών.....	70
4.1.2. Οικονομικά κίνητρα – Χρηματοδοτική στήριξη των βιώσιμων επενδύσεων ...	74
4.1.2.1. Ο Μηχανισμός Δίκαιης Μετάβασης	74
4.1.2.2. Το Πρόγραμμα InvestEU	76
4.1.2.3. Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης και το Ταμείο Συνοχής ..	77
4.1.2.4. NextGeneration EU και Μηχανισμός Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας	77
4.1.2.5. Η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων.....	78

4.1.2.6.	Πράσινα Ομόλογα.....	79
4.1.2.7.	Επιδοτήσεις και φορολογικά κίνητρα –Κρατικές ενισχύσεις	79
4.1.2.8.	Το Πρόγραμμα «Ορίζων Ευρώπη».....	80
4.1.2.9.	Το Πρόγραμμα LIFE	80
4.1.2.10.	Το Ταμείο Καινοτομίας και το Ταμείο Εκσυγχρονισμού.....	81
4.1.2.11.	Το Κοινωνικό Ταμείο για το Κλίμα	82
4.1.2.12.	Αποτίμηση των χρηματοδοτικών μέσων	82
4.2.	Σύνοψη κεφαλαίου.....	83
ΜΕΡΟΣ Γ'. Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΥΠΟ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΕΡΓΑΛΕΙΩΝ ΤΗΣ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ ΣΤΟΝ ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ		85
Κεφάλαιο 5		86
Επιπτώσεις και ευκαιρίες στον ιδιωτικό τομέα από τον «πράσινο» προϋπολογισμό και τα κίνητρα της Ε.Ε. για τις βιώσιμες επενδύσεις		86
5.1.	Ο ρόλος του ιδιωτικού τομέα στην αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης και την επίτευξη των στόχων της ΕΠΣ	87
5.2.	Η επίδραση της βιώσιμης χρηματοδότησης στον ιδιωτικό τομέα υπό το πρίσμα των δύο αναλυθέντων εργαλείων.....	89
5.3.	Οι επιπτώσεις στον ιδιωτικό τομέα	91
5.3.1.	Κανονιστική επιβάρυνση.....	92
5.3.2.	Υψηλό κόστος συμμόρφωσης και μετάβασης.....	93
5.3.3.	Αναπροσαρμογή της αξίας του ενεργητικού και δυνητική αδράνεια περιουσιακών στοιχείων.....	93
5.3.4.	Ενδεχόμενες ανταγωνιστικές πιέσεις.....	94
5.4.	Οι ευκαιρίες και τα οφέλη που αναδύονται για τον ιδιωτικό τομέα.....	95
5.4.1.	Μείωση του λειτουργικού και ενεργειακού κόστους.....	95
5.4.2.	Αύξηση ανταγωνιστικότητας και ανθεκτικότητας – Βέλτιστες οικονομικές επιδόσεις.....	95
5.4.3.	Ευθυγράμμιση με τις κανονιστικές και εποπτικές απαιτήσεις.....	96
5.4.4.	Άμβλυση του επενδυτικού και κλιματικού ρίσκου	97
5.4.5.	Νέες επιχειρηματικές ευκαιρίες και βελτίωση της εικόνας της επιχείρησης... ..	97
5.4.6.	Βελτιωμένη πρόσβαση σε χρηματοδότηση και επενδύσεις.....	98
5.4.7.	Αυξημένα κίνητρα για καινοτομία	100
5.5.	Σύνοψη κεφαλαίου	101
Κεφάλαιο 6		103
Η αποτίμηση της προόδου του ιδιωτικού τομέα προς την κλιματική ουδετερότητα και συστάσεις.....		103

6.1. Αποτίμηση της προόδου του ιδιωτικού τομέα προς την κλιματική ουδετερότητα και τα κύρια εμπόδια	103
6.2. Συστάσεις και κρίσιμοι παράγοντες	106
Συμπεράσματα	115
Βιβλιογραφία.....	122

Συντμήσεις

Ελληνόγλωσσες

ΑΕΠ:	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
ΑΠΕ:	Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας
ΔΝΤ:	Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
Ε.Ε.:	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΟΚ:	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
ΕΠΣ:	Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία
ΕΣΕΚ:	Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα
ΕΤΕπ:	Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων
ΜΚΟ:	Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις
ΜμΕ:	Μικρομεσαίες επιχειρήσεις
ΜΣΠΑ:	Μηχανισμός Συνοριακής Προσαρμογής Άνθρακα
ΟΗΕ:	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΟΟΣΑ:	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
ΠΔΠ:	Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο
ΠΚΔ κριτήρια:	Περιβαλλοντικά, Κοινωνικά και Διακυβερνητικά κριτήρια
ΣΒΑ:	Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης
ΣΕΔΕ:	Σύστημα Εμπορίας Δικαιωμάτων Εκπομπών
ΣΛΕΕ:	Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΤΔΜ:	Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης
ΦΠΑ:	Φόρος Προστιθέμενης Αξίας

Ξενόγλωσσες

IPCC:	Intergovernmental Panel on Climate Change
SFDR:	Κανονισμός περί γνωστοποιήσεων αειφορίας στον τομέα των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών

Κατάλογος Γραφημάτων

Γράφημα 1. Χρονολόγιο κύριων ενεργειών πριν και μετά την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία	28
Γράφημα 2. Βασικές συνιστώσες της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας	30
Γράφημα 3. Ο ρόλος της βιώσιμης χρηματοδότησης και των βιώσιμων επενδύσεων στην αντιμετώπιση των κλιματικών κινδύνων	37
Γράφημα 4. Τα θεμέλια του πλαισίου της Ε.Ε. για βιώσιμα χρηματοοικονομικά κατά την Α' φάση.....	42
Γράφημα 5. Οι πηγές χρηματοδότησης του Επενδυτικού Σχεδίου της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας.....	47
Γράφημα 6. Οι εφαρμοζόμενες πρακτικές «πράσινου» προϋπολογισμού από τα κράτη - μέλη	64
Γράφημα 7. Άλλα εργαλεία που σχετίζονται με το πρασίνισμα των δημόσιων οικονομικών.....	66
Γράφημα 8. Κύριες δράσεις του ιδιωτικού τομέα για την αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης	88
Γράφημα 9. Η διαφοροποίηση στο κόστος δανεισμού μεταξύ των βιώσιμων και μη βιώσιμων εταιριών.....	99
Γράφημα 10. Συστάσεις για την κλιμάκωση των βιώσιμων επενδύσεων	113

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1. Οι κύριες δράσεις της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας σε συνάρτηση με το ρυθμιστικό πλαίσιο της Ε.Ε.- Χάρτης πορείας	31
Πίνακας 2. Βασικά χρηματοδοτικά εργαλεία και η επίδρασή τους στον ιδιωτικό τομέα.....	90

Περίληψη

Η διπλωματική εργασία διερευνά δύο κρίσιμα εργαλεία της βιώσιμης χρηματοδότησης, ήτοι τον «πράσινο» προϋπολογισμό και τις βιώσιμες επενδύσεις, τα οποία διαδραματίζουν κομβικό ρόλο στην επίσπευση της κλιματικής μετάβασης, και εξετάζει την επίδρασή τους στον ιδιωτικό τομέα. Η διερεύνηση αυτή επιτυγχάνεται μέσω της ιστορικής ανασκόπησης της μετεξέλιξης του νομοθετικού και ρυθμιστικού πλαισίου της Ε.Ε. για την κλιματική αλλαγή, με κορωνίδα την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία, ενώ ειδική εστίαση αποδίδεται στην πτυχή της βιώσιμης χρηματοδότησης ως «μοχλού» ενίσχυσης της ιδιωτικής και δημόσιας δράσης για την επίτευξη της κλιματικής ουδετερότητας έως το 2050.

Αντικείμενο της διπλωματικής είναι η κάλυψη των εξελίξεων στο ρυθμιστικό πλαίσιο για τη βιώσιμη χρηματοδότηση, η ανάδειξη της συμβολής του ιδιωτικού τομέα και δη του χρηματοπιστωτικού στην επίτευξη της πράσινης μετάβασης της Ε.Ε. υπό το πρίσμα των εξεταζόμενων εργαλείων, καθώς και η αποτίμηση της διευκόλυνσης της ιδιωτικής χρηματοδότησης για βιώσιμες επενδύσεις.

Η παραδοχή της μεταπτυχιακής εργασίας είναι ότι η κινητοποίηση του ιδιωτικού τομέα, μέσα από την προώθηση της διαφάνειας και της λογοδοσίας, την ενδυνάμωση της συνοχής και τη διαμόρφωση ενός ευνοϊκού περιβάλλοντος για τις βιώσιμες επενδύσεις, αποτελεί την ενδεδειγμένη πρακτική για την επίσπευση της μετάβασης. Η παραδοχή αυτή στηρίζεται στα πορίσματα που προκύπτουν από την εξέταση του «πράσινου» προϋπολογισμού και των κινήτρων για τις βιώσιμες επενδύσεις και την επίδρασή τους στον ιδιωτικό τομέα, όπως αυτά αναλύονται στο δεύτερο και τρίτο μέρος της διπλωματικής. Η προσέγγιση αυτή παρέχει μια ολιστική εικόνα της δυναμικής σχέσης μεταξύ του ρυθμιστικού πλαισίου της Ε.Ε. και του τρόπου που ενθαρρύνονται οι επιχειρήσεις να προσαρμοστούν και αναδεικνύει τα περιθώρια βελτίωσης του κανονιστικού πλαισίου για τη δημιουργία ενός ανθεκτικού οικονομικού πλαισίου, ικανού να στηρίξει τη μετάβαση σε μια βιώσιμη οικονομία.

Λέξεις – κλειδιά: κλιματική πολιτική, βιώσιμη χρηματοδότηση, ΕΠΣ, ταξινόμηση, πράσινος προϋπολογισμός, βιώσιμες επενδύσεις, παρακίνηση, ιδιωτικός τομέας

Abstract

The thesis explores two crucial tools of sustainable finance - green budgeting and sustainable investments - which play a key role in accelerating the climate transition. This analysis is conducted through a historical review of the evolution of the EU's legislative and regulatory framework for climate change, culminating in the European Green Deal, which constitutes the EU's roadmap for achieving climate neutrality by 2050. Special emphasis is placed on sustainable finance as a key lever for strengthening both private and public action toward this goal.

The objective of this thesis is to cover recent developments in the regulatory framework for sustainable finance, highlight the contribution of the private sector, and in particular the financial sector, to achieving the EU's green transition through the examined tools, and assess the effectiveness of private finance facilitation for sustainable investments.

The core assumption of this thesis is that mobilizing the private sector through the promotion of transparency and accountability, the enhancement of coherence, the creation of a favorable environment for sustainable investments is the most effective approach for accelerating the transition.

This assumption is supported by findings derived from the analysis of green budgeting and the incentives for sustainable investments and their impact on the private sector, as examined in the second and third part of the thesis. This approach provides a holistic perspective on the dynamic relationship between the EU's regulatory framework and the way in which businesses are encouraged to adapt their strategies and practices, while also identifying opportunities for regulatory improvements to foster a resilient economic system capable of supporting the transition to a climate-neutral economy.

Keywords: climate policy, sustainable finance, EGD, Taxonomy, green budgeting, sustainable investments, incentives, private sector

Εισαγωγή

Γενικό πλαίσιο, προβληματική και σκοπός της διπλωματικής

Η αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης αναδεικνύεται κατά τα τελευταία χρόνια σε μια από τις μεγαλύτερες προκλήσεις του 21^{ου} αιώνα (De Serres, et al., 2011), λόγω αφ' ενός της περιβαλλοντικής της βαρύτητας αφ' ετέρου της οικονομικής της διάστασης. Πρόκειται για μια σοβαρή απειλή που συνδιαμορφώνει τα οικονομικά μοντέλα ανάπτυξης στην πλειονότητα των κρατών παγκοσμίως, επιδρώντας στη διαδικασία λήψης αποφάσεων και τον σχεδιασμό πολιτικών. Το διακύβευμα που απορρέει από την κλιματική κρίση αφορά στην υγεία και την επιβίωση του συνόλου των ζώντων οργανισμών του πλανήτη μας. Οι ευρείες επιπτώσεις της «καλούν» τόσο τα κράτη όσο και τις επιχειρήσεις να λάβουν άμεσα, ουσιαστικά και ολοένα πιο φιλόδοξα μέτρα για τη μείωση της έντασης των φυσικών και ανθρωπογενών καταστροφών, την υιοθέτηση φιλικότερων προς το περιβάλλον πρακτικών και εν γένει την αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης μέσω της επίτευξης των διεθνών, ευρωπαϊκών και εθνικών δεσμεύσεων που έχουν τεθεί προς αυτόν τον σκοπό.

Προς επίρρωση της κρισιμότητας της κλιματικής κρίσης και την επείγουσα ανάγκη αντιμετώπισής της, αναφέρονται ενδεικτικά οι πλέον πρόσφατες επιστημονικές μελέτες. Σύμφωνα με τα ευρήματα της 6^{ης} Έκθεσης αξιολόγησης της Διακυβερνητικής Επιτροπής για την Κλιματική Αλλαγή (εφεξής IPCC), οι παγκόσμιες καθαρές ανθρωπογενείς εκπομπές συνέχισαν να αυξάνονται σε όλες τις μεγάλες ομάδες αερίων του θερμοκηπίου, ενώ οι επιβλαβείς εκπομπές άνθρακα από το 2010-2019 δεν ήταν ποτέ υψηλότερες στην ανθρώπινη ιστορία (Working Group III of IPCC, 2022). Οι πρόσφατες δε Εκθέσεις τόσο της IPCC και όσο του Προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον (εφεξής UNEP) καθοδηγούν όλους στο να λάβουν επείγουσα δράση για την επίτευξη της κλιματικής ουδετερότητας μέχρι το 2050 και την συγκράτηση της αύξησης της παγκόσμιας θερμοκρασίας στον 1.5°C (United Nations Environment Programme, 2023), δεδομένου ότι η προστασία του περιβάλλοντος είναι μονόδρομος. Οι προαναφερθείσες Εκθέσεις και μελέτες καταδεικνύουν την επείγουσα ανάγκη για αποτελεσματικότερα μέτρα αντιμετώπισης

της κλιματικής κρίσης, υπογραμμίζοντας το οριακό σημείο στο οποίο έχει επέλθει ο πλανήτης. Οι αρνητικές, άλλωστε, επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής έχουν ήδη κάνει έντονη την εμφάνισή τους, κυρίως με την έκφανση των φυσικών καταστροφών και των ακραίων καιρικών φαινομένων που πλήττουν ζωές, κατοικίες, οικοσυστήματα και καίριους οικονομικούς τομείς. Κανένα σημείο του πλανήτη δεν είναι προστατευμένο από τις καταστροφικές συνέπειες της κλιματικής αλλαγής.

Απαρχή για την κατανόηση και αναγνώριση της ανάγκης προστασίας του περιβάλλοντος και αντιμετώπισης της κλιματικής κρίσης, σε διεθνές επίπεδο, ήταν η υιοθέτηση θεσμών που ασχολούνται με το περιβάλλον, όπως ο Διεθνής Οργανισμός Τροφίμων και Γεωργίας και ο Εκπαιδευτικός, Επιστημονικός και Πολιτιστικός Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών, με την αυξανόμενη επιστημονική γνώση, τις νέες τεχνολογίες και το ολοένα αυξανόμενο ενδιαφέρον για τα περιβαλλοντικά ζητήματα όπως εκφράστηκε μέσω του περιβαλλοντικού κινήματος του 1960 να αποτελούν τις κινητήριες δυνάμεις για τη δημιουργία του Διεθνούς Δικαίου Περιβάλλοντος (Τσάλτας, 2017). Η αναγνώριση των παγκόσμιων προβλημάτων και η θεμελίωση της θεσμοποίησης της περιβαλλοντικής διακυβέρνησης επετεύχθη στην πρώτη Συνδιάσκεψη του ΟΗΕ για το Ανθρώπινο Περιβάλλον στη Στοκχόλμη το 1972 (UN, 1973), ενώ ορόσημο ήταν και η ίδρυση της Διακυβερνητικής Επιτροπής για την Κλιματική Αλλαγή το 1988 που αποσκοπούσε στην παροχή τεκμηριωμένων και έγκριτων επιστημονικών δεδομένων και πληροφοριών για την κλιματική αλλαγή. Είκοσι χρόνια από την πρώτη Διάσκεψη, ο ΟΗΕ προσπάθησε να διευκολύνει τις κυβερνήσεις να επανεξετάσουν την οικονομική ανάπτυξη, προσβλέποντας στην εξεύρεση λύσεων και μεθόδων τερματισμού της εξάντλησης των φυσικών πόρων και της ρύπανσης του πλανήτη. Η διεθνής κοινότητα συναντήθηκε το 1992 στο Ρίο ντε Τζανέιρο για τη Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη που σηματοδότησε την προσπάθεια της διεθνούς κοινότητας να συνδιαχειριστεί την περιβαλλοντική πολιτική μέσα από την υιοθέτηση της Διακήρυξης του Ρίο (UN, 1992), ενώ όρισε για πρώτη φορά μια παγκόσμια ατζέντα για τη περιβαλλοντική βιωσιμότητα. Το «πνεύμα» του Ρίο αντανakλάται και στην υπογραφή του Πρωτοκόλλου του Κιότο για τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου λίγα χρόνια αργότερα, ενώ σημαντικό σημείο στην πορεία αναγνώρισης της κρισιμότητας

της αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής και της προστασίας του περιβάλλοντος αποτέλεσε η δημοσίευση της Έκθεσης της IPCC το 2007 στην οποία τεκμηριώθηκε αδιάσειστα ότι η κλιματική αλλαγή συνιστά απόρροια ανθρωπογενών παρεμβάσεων (IPCC, 2007). Τον Ιούνιο του 2012 η διεθνής κοινότητα συναντήθηκε για μια τρίτη φορά στη Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, σημειώνοντας πρόοδο στο βαθμό συναίνεσης αναφορικά με την κατάσταση του πλανήτη (Τσάλτας, 2017), ενώ ένα σημαντικό ιστορικά ορόσημο στον αγώνα κατά της κλιματικής αλλαγής αποτελεί η Συμφωνία των Παρισίων. Η εν λόγω Συμφωνία αποτελεί την πρώτη πολυμερή νομικώς δεσμευτική συμφωνία για το κλίμα, η οποία καλεί τα κράτη να καταβάλουν φιλόδοξες προσπάθειες για την αντιμετώπιση και τη προσαρμογή στη κλιματική αλλαγή με κεντρική στόχευση το περιορισμό της υπερθέρμανσης του πλανήτη μέσω της διατήρησης της αύξησης της μέσης θερμοκρασίας κάτω από τους 2°C σε σχέση με τα προβιομηχανικά επίπεδα και της συνέχισης των προσπαθειών για τον περιορισμό της αύξησης της θερμοκρασίας σε 1,5 °C (UN, 2015). Το 2015 πραγματοποιήθηκε, τέλος, η Σύνοδος Κορυφής για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη των Ηνωμένων Εθνών στην διάρκεια της οποίας υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση η Ατζέντα 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (UN, 2015), η οποία πρόκειται για ένα σχέδιο δράσης για τους ανθρώπους, τον πλανήτη και την ευημερία και διαμορφώνει το αναπτυξιακό πλαίσιο μέχρι το 2030, εγκαθιδρύοντας τους 17 Στόχους της Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ) που καθορίζουν τη βιώσιμη ανάπτυξη (UN, 2015).

Εν παραλλήλω και σε σύμπνοια με το διεθνές γίνεσθαι, η Ευρωπαϊκή Ένωση (εφεξής Ε.Ε.) εκκίνησε τη διαδικασία διαμόρφωσης μιας φιλόδοξης περιβαλλοντικής και κλιματικής πολιτικής, έχοντας ανέκαθεν ενεργή συμμετοχή στη διαμόρφωση της παγκόσμιας περιβαλλοντικής διακυβέρνησης. Υπό την επίδραση της Διάσκεψης της Στοκχόλμης για το Ανθρώπινο Περιβάλλον, η προστασία του περιβάλλοντος αναγνωρίστηκε ως προτεραιότητα από τα κράτη - μέλη της Ε.Ε.. Με αφετηρία το εν λόγω χρονικό σημείο, η Ε.Ε. έχει κατορθώσει να αναδειχθεί σε κύριο πυλώνα στη «μάχη» για την αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης, έχοντας υιοθετήσει έκτοτε σωρεία περιβαλλοντικών και κλιματικών Κανονισμών και Οδηγιών, καθώς και χρηματοδοτικών εργαλείων, κινητροδοτώντας, κατ' αυτόν τον τρόπο, αμφότερα τα κράτη - μέλη της Ε.Ε. και τον ιδιωτικό τομέα προς την υιοθέτηση βιώσιμων

πρακτικών, προσβλέποντας στο να καταστεί κλιματικά ουδέτερη έως το 2050. Στόχευση που έχει καταστεί νομικά δεσμευτική με την υιοθέτηση της νομοθεσίας της Ε.Ε. για το κλίμα το 2021 ως μέρος της ΕΠΣ, επιβεβαιώνοντας ότι η Ένωση έχει διαμορφώσει ένα από τα πιο προηγμένα και ολοκληρωμένα ρυθμιστικά πλαίσια για την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής (Delgreux & Ohler, 2019).

Το ζήτημα της κλιματικής αλλαγής, όπως αναλύθηκε ανωτέρω, βρίσκεται στην παγκόσμια ατζέντα για περισσότερα από πενήντα χρόνια. Εντούτοις, ο κόσμος απέχει σημαντικά από την πορεία επίτευξης της βιώσιμης ανάπτυξης και μετάβασης σε μια οικονομία μηδενικού άνθρακος, καθώς προϋποθέτει την κατάλληλη προσαρμογή των ανθρώπινων δραστηριοτήτων. Μια προσαρμογή που, πέρα από την ισχυρή πολιτική βούληση και τις κατάλληλες στρατηγικές, απαιτεί αυξημένους χρηματοδοτικούς πόρους, σημαντικές αλλαγές στο δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα, καθώς και την κινητοποίηση των δημοσίων και ιδιωτικών κεφαλαίων για τον μετασχηματισμό. Οι απαιτήσεις αυτές αποκρυσταλλώνονται στην Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία (εφεξής ΕΠΣ), όπου τίθενται τα βήματα που πρέπει να ακολουθηθούν για τη μετάβαση σε μια βιώσιμη ανάπτυξη. Εντός αυτού του πλαισίου, η Ε.Ε. έχει αναγνωρίσει την εξέχουσα θέση που έχει η βιώσιμη χρηματοδότηση στην επίτευξη της μετάβασης σε μια κλιματικά ουδέτερη οικονομία και έχει επιστρατεύσει τόσο το εργαλείο του «πράσινου» προϋπολογισμού όσο και νομοθετικά και οικονομικά κίνητρα για την ενδυνάμωση των βιώσιμων επενδύσεων, συνθέτοντας ένα ευνοϊκό περιβάλλον που επιδιώκει να κατευθύνει την συμπεριφορά του δημοσίου και ιδιωτικού τομέα και να μοχλεύσει πρόσθετα ιδιωτικά κεφάλαια. Πρόκειται για εργαλεία με εστίαση στην εξασφάλιση της απαιτούμενης κλιματικής χρηματοδότησης και τον αναπροσανατολισμό των ιδιωτικών κεφαλαίων σε πιο βιώσιμες επενδύσεις, τα οποία χρήζουν διερεύνησης, καθώς έχουν τη δυναμική να συμβάλλουν τα μέγιστα στην αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης και τα οποία, μάλιστα, έχουν αναγνωριστεί στην ΕΠΣ ως τομείς που χρήζουν άμεσης δράσης. Η σημασία των εν λόγω εργαλείων θεωρείται καθοριστική στην πορεία προς μια βιώσιμη οικονομία, δεδομένου ότι *«για την Ε.Ε., έχει υπολογιστεί ότι απαιτούνται πρόσθετες επενδύσεις ύψους 620 δις ευρώ τον χρόνο για τις επόμενες δεκαετίες, προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι της ΕΠΣ και*

αναγνωρίζει ότι τα δημόσια οικονομικά από μόνα τους δεν επαρκούν για τη γεφύρωση του επενδυτικού χάσματος που απαιτείται για τη μετάβαση» (ΕΥ, 2023). Κάτι που επιβεβαιώνει την αναγκαιότητα της άντλησης κεφαλαίου από ιδιωτικές επενδύσεις και καθιστά επίκαιρη την ενασχόληση με την επίδραση που έχει το ρυθμιστικό πλαίσιο της Ε.Ε. στον ιδιωτικό τομέα. Μια επίδραση που δεν είναι αμιγώς επιβαρυντική, αλλά παρουσιάζει, συγχρόνως, σημαντικές ευκαιρίες ιδίως σε σχέση με την απασχόληση και την ανάπτυξη, τονώνοντας τις βιώσιμες επενδύσεις και προάγοντας την καινοτομία, όπως στον τομέα της βελτίωσης της ενεργειακής αποδοτικότητας.

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η κάλυψη των εξελίξεων στο ρυθμιστικό πλαίσιο της Ε.Ε. για την αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης με εστίαση στα θεμέλια του βιώσιμου χρηματοδοτικού πλαισίου της, καθώς και η ανάδειξη του ρόλου του «πράσινου» προϋπολογισμού και των κινήτρων της Ε.Ε. για βιώσιμες επενδύσεις στη διαμόρφωση ενός υποστηρικτικού περιβάλλοντος που κατευθύνει τον ιδιωτικό τομέα για την επίτευξη της βιωσιμότητας, αναγνωρίζοντας τη δέουσα σημασία του στην επίσπευση της μετάβασης μέσω του μετασχηματισμού των πρακτικών του και την κάλυψη του χρηματοδοτικού χάσματος. Πρόκειται, άλλωστε, για δύο εργαλεία με υψηλό βαθμό συμπληρωματικότητας και για τα οποία παρατηρείται «κενό» στην ελληνόγλωσσα βιβλιογραφία.

Προς τον σκοπό αυτό η διπλωματική προβαίνει στην κωδικοποίηση του ισχύοντος νομοθετικού πλαισίου για την κλιματική αλλαγή, με κορωνίδα την ΕΠΣ, αποδίδοντας ειδική σημασία στα κύρια θεσμικά κείμενα και πολιτικές της Ε.Ε. για τη χρηματοδότηση της μετάβασης. Ακολούθως, η διπλωματική εστιάζει σε δύο καίρια εργαλεία της βιώσιμης χρηματοδότησης, τον «πράσινο» προϋπολογισμό και τις βιώσιμες επενδύσεις, ως μελέτες περίπτωσης, και επιχειρεί να προσδιορίσει την συμβολή τους στη διαμόρφωση του χρηματοπιστωτικού πλαισίου και την επίδρασή τους στον ιδιωτικό τομέα. Η αξιολόγηση της σχέσης των δύο αυτών εργαλείων με τον ιδιωτικό τομέα είναι απαραίτητη για την κατανόηση των παραμέτρων που επηρεάζουν τη δημιουργία ενός ανθεκτικού οικονομικού πλαισίου, καθώς και για την εξαγωγή προτάσεων πολιτικής που φιλοδοξούν να συμβάλλουν στην επίσπευση της πράσινης μετάβασης της οικονομίας.

Κύρια Ερωτήματα και Διάρθρωση της Μελέτης

Τα κύρια επιστημονικά ερωτήματα στα οποία καλείται να απαντήσει η διπλωματική εργασία αφορούν τα εξής:

- Πώς εξελίχθηκε η διαμόρφωση του νομοθετικού και πολιτικού πλαισίου της Ε.Ε. και οδήγησε στην υιοθέτηση της ΕΠΣ και τι σηματοδοτεί;
- Πώς εντάσσεται η βιώσιμη χρηματοδότηση στα κύρια θεσμικά κείμενα της Ε.Ε. για την κλιματική αλλαγή και πως διαρθρώνεται το χρηματοδοτικό πλαίσιο της Ε.Ε.;
- Ποια είναι η συσχέτιση της βιώσιμης χρηματοδότησης με την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής;
- Με ποιόν τρόπο ενδυναμώνεται η ευθυγράμμιση των κρατικών δαπανών με τις κλιματικές δεσμεύσεις και ποια η συνεισφορά του «πράσινου» προϋπολογισμού;
- Ποια είναι τα νομοθετικά και χρηματοδοτικά εργαλεία της Ε.Ε. για τις βιώσιμες επενδύσεις και κατ' επέκταση για τη βιώσιμη μετάβαση;
- Πώς επιδρά ο «πράσινος» προϋπολογισμός και τα κίνητρα για βιώσιμες επενδύσεις στον ιδιωτικό τομέα και ποια οφέλη και ζημιές δημιουργούνται στις επιχειρήσεις από τις πολιτικές της βιώσιμης χρηματοδότησης;
- Ποιες είναι οι τυχόν αδυναμίες του ρυθμιστικού και χρηματοδοτικού πλαισίου για την πράσινη μετάβαση και πώς θα μπορούσε να ενδυναμωθεί;

Η διάρθρωση της μελέτης δομείται σε τρία μέρη. Το πρώτο μέρος αφορά το θεωρητικό και θεσμικό υπόβαθρο της αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής και εστιάζει στα θεμέλια του βιώσιμου χρηματοδοτικού πλαισίου της Ε.Ε.. Το δεύτερο μέρος διακρίνεται σε δύο κεφάλαια, όπου στο πρώτο αναλύονται τα κύρια εργαλεία και οι πρακτικές που ακολουθούνται από τα κράτη – μέλη της Ε.Ε. σε σχέση με το «πρασίνισμα» του κρατικού τους προϋπολογισμού, ενώ στο δεύτερο εντοπίζονται και κατηγοριοποιούνται τα κύρια νομοθετικά και οικονομικά εργαλεία που έχει

επιστρατεύσει η Ε.Ε. για την υποστήριξη των βιώσιμων επενδύσεων. Το τρίτο μέρος αφορά στην επίδραση του αναλυθέντος νομοθετικού και χρηματοδοτικού πλαισίου στον ιδιωτικό τομέα, αναδεικνύοντας τις επιπτώσεις και τις ευκαιρίες που αναδύονται. Στο τελευταίο κεφάλαιο του τρίτου μέρους αποτυπώνεται η πρόοδος του ιδιωτικού τομέα σε σχέση με την μετάβαση στην κλιματική ουδετερότητα και οι κύριες προκλήσεις, ενώ ακολουθούν συστάσεις και κατευθύνσεις για την ενδυνάμωση των βιώσιμων επενδύσεων και την επίσπευση της πράσινης μετάβασης.

Σημειώνεται, τέλος, ότι το πεδίο διερεύνησης περιορίζεται στο ευρωπαϊκό νομικό και πολιτικό πλαίσιο για την αντιμετώπιση και την προσαρμογή στη κλιματική αλλαγή. Η αναφορά στο διεθνές νομικό και πολιτικό πλαίσιο της παγκόσμιας περιβαλλοντικής διακυβέρνησης επιλέγεται μόνο σε περιορισμένες περιπτώσεις που κρίνεται σκόπιμο για να φωτιστεί ερμηνευτικά το περιεχόμενο και το πνεύμα των πολιτικών της Ε.Ε., θέτοντας το συνολικό πλαίσιο μέσα στο οποίο υιοθετήθηκε, καθώς καμιά πολιτική δεν είναι μεμονωμένη.

Μεθοδολογία

Η διπλωματική στηρίχτηκε κυρίως στην επισκόπηση της σχετικής ελληνικής και ξενόγλωσσης βιβλιογραφίας μέσω της ανάλυσης πρωτογενών πηγών, όπως συμβατικά κείμενα και διακηρύξεις, καθώς και δευτερογενών πηγών.

Η αδυναμία στην συγκεκριμένη έρευνα έγκειται στην ύπαρξη διαφορετικών ερμηνειών των κύριων όρων, αλλά και αποκλινουσών εκτιμήσεων ως προς το ύψους των απαιτούμενων επενδύσεων από τον ιδιωτικό τομέα για την επίτευξη της βιώσιμης μετάβασης. Κύριες προκλήσεις που οδήγησαν στην επικαιροποίηση τμημάτων της διπλωματικής υπό το φως των εξελίξεων αποτέλεσαν η συνεχής αναμόρφωση του νομοθετικού πλαισίου κατά την συγγραφή και η έκδοση νέων εκθέσεων επί του θέματος. Ζήτημα αποτέλεσε και η ευρύτητα του ζητήματος, καθιστώντας πρόκληση τον περιορισμό των θεμάτων και την εστίαση στο κομμάτι των βιώσιμων επενδύσεων.

ΜΕΡΟΣ Α΄

Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΚΑΙ Η ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΟΥΔΕΤΕΡΟΤΗΤΑ

Κεφάλαιο 1

Η μετάβαση από την περιβαλλοντική πολιτική της Ε.Ε. στην πολιτική για την κλιματική αλλαγή και τα κύρια ρυθμιστικά κείμενα

Στο παρόν Κεφάλαιο πραγματοποιείται βιβλιογραφική επισκόπηση των κύριων εννοιών που απασχολούν την εν λόγω μελέτη, καθώς και συνοπτική ανασκόπηση της περιβαλλοντικής πολιτικής της Ε.Ε. με εστίαση στο νομοθετικό και ρυθμιστικό πλαίσιο για την κλιματική αλλαγή. Στόχος της ενότητας αυτής είναι η αποσαφήνιση του φαινομένου της κλιματικής αλλαγής και η παρουσίαση της εξέλιξης των πολιτικών της Ε.Ε. για την κλιματική αλλαγή, δίνοντας προτεραιότητα στα κύρια ρυθμιστικά κείμενα, τα οποία διαδραματίζουν σημαίνοντα ρόλο για την παρούσα μελέτη, καθώς κατευθύνουν όλες τις πολιτικές και δράσεις της Ε.Ε. για την κλιματική αλλαγή με έντονη επίδραση τόσο στο δημόσιο όσο και τον ιδιωτικό τομέα των κρατών – μελών.

1.1. Εννοιολογικός προσδιορισμός των κύριων όρων

1.1.1. Η οριοθέτηση της κλιματικής αλλαγής

Ο όρος «κλιματική αλλαγή» (climate change) χαρακτηρίζεται από ενιαία εννοιολογική προσέγγιση και υφίσταται συμφωνία σε διεθνές επίπεδο σε σχέση με τα κριτήρια και τα στοιχεία που την απαρτίζουν. Η σπουδαιότερη και διεθνώς αποδεκτή ερμηνεία είναι αυτή της IPCC. Ως κλιματική αλλαγή νοείται, σύμφωνα με την IPCC, «το σύνολο εκείνων των αλλαγών στην κατάσταση του κλίματος, που μπορούν να ταυτοποιηθούν από τις αλλαγές στις μέσες τιμές ή στη μεταβλητότητα των ιδιοτήτων του, και που παραμένει για μεγάλο χρονικό διάστημα, συνήθως δεκαετίες ή περισσότερο. Η κλιματική αλλαγή μπορεί να οφείλεται σε εσωτερικές φυσικές διεργασίες, εξωτερικές επιδράσεις ή σε ανθρωπογενείς αλλαγές στη σύνθεση της ατμόσφαιρας ή στις χρήσεις της γης» (IPCC, 2018). Ευρείας αποδοχής χάρει και η ερμηνεία των Ηνωμένων Εθνών που ορίζουν την κλιματική αλλαγή ως

«μια αλλαγή του κλίματος που αποδίδεται άμεσα ή έμμεσα σε ανθρώπινη δραστηριότητα, που μεταβάλλει τη σύνθεση της ατμόσφαιρας του πλανήτη σε συνδυασμό με τις φυσικές κλιματικές διακυμάνσεις που παρατηρούνται σε μεγάλες χρονικές περιόδους» (UN, 1992).

Αναδυόμενος ορισμός που χρησιμοποιείται ολοένα περισσότερο στη διεθνή βιβλιογραφία είναι η κλιματική κρίση, η οποία υποδηλώνει την μετατόπιση από την αλλαγή στην κρίση, αναβαθμίζοντας το επίπεδο κινδύνου και υπογραμμίζοντας την αμεσότητα και την σοβαρότητα της κατάστασης¹. Σύμφωνα με το Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών για την Ανάπτυξη, η κλιματική κρίση αναφέρεται: *«στα σοβαρά προβλήματα που προκαλούνται ή είναι πιθανό να προκληθούν από αλλαγές στο κλίμα του πλανήτη, συμπεριλαμβανομένων των ακραίων καιρικών συνθηκών, της οξίνισης των ωκεανών και της άνοδος της στάθμης της θάλασσας, της απώλειας της βιοποικιλότητας, της επισιτιστικής και υδάτινης ανασφάλειας, των κινδύνων για τη δημόσια υγεία, των οικονομικών μεταβολών, των εκτοπισμών, ακόμη και των βίαιων συγκρούσεων» (UNDP, 2023)*. Πρόκειται για έναν όρο που εσωκλείει την σοβαρή διαταραχή όλων των στοιχείων του κλιματικού συστήματος που οφείλεται σε ανθρώπινες δραστηριότητες.

1.1.2. Η οριοθέτηση της βιώσιμης χρηματοδότησης

Σε σχέση με την έννοια της βιώσιμης χρηματοδότησης εντοπίζονται ποικίλοι ορισμοί με κοινή, όμως, συνιστώσα την σύζευξη των χρηματοδοτικών δραστηριοτήτων με τους ΣΒΑ ή τα περιβαλλοντικά, κοινωνικά και διακυβερνητικά κριτήρια (ΠΚΔ κριτήρια). Ένας από τους πλέον αποδεκτούς ορισμούς είναι αυτός της Ομάδας Μελέτης για τη Βιώσιμη Χρηματοδότηση της G20, σύμφωνα με τον οποίο *«η βιώσιμη χρηματοδότηση μπορεί νοηθεί ευρέως ως η χρηματοδότηση καθώς και ως οι συναφείς θεσμικές ρυθμίσεις της αγοράς που συμβάλλουν στην επίτευξη ισχυρής, βιώσιμης, ισόρροπης και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξης, μέσω της άμεσης και έμμεσης υποστήριξης του πλαισίου των ΣΒΑ» (G20, 2018)*. Ένας εξίσου ευρέως

¹ Το 2019 η βρετανική εφημερίδα The Guardian πρωτοστάτησε στα μέσα μαζικής ενημέρωσης όταν ανακοίνωσε τους νέους της κανόνες σχετικά με περιβαλλοντικά ζητήματα το 2019, όπου περιόρισε τη χρήση του όρου «αλλαγή» σε αυστηρά επιστημονικές και γεωφυσικές περιγραφές και υιοθέτησε τις λέξεις «κρίση» και «έκτακτη ανάγκη». (Guardian, 2019)

αποδεκτός ορισμός είναι αυτός της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, όπου, στο Σχέδιο Δράσης για τη Χρηματοδότηση της Βιώσιμης Ανάπτυξης, ερμήνευσε τη βιώσιμη χρηματοδότηση *«ως μια διαδικασία δέουσας συνεκτίμησης περιβαλλοντικών και κοινωνικών θεμάτων κατά τη λήψη επενδυτικών αποφάσεων, η οποία οδηγεί σε αύξηση των επενδύσεων σε μακροπρόθεσμες και βιώσιμες δραστηριότητες»* (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2018). Αξίζει, τέλος, να επισημανθεί ότι ο όρος βιώσιμη χρηματοδότηση είναι εννοιολογικά ευρύτερος και εμπεριέχει την πράσινη και τη κλιματική χρηματοδότηση, καθώς και τις κοινωνικές συνιστώσες και τις πτυχές που σχετίζονται με τη διακυβέρνηση.

1.1.3. Η οριοθέτηση του «πράσινου» προϋπολογισμού

Με τον όρο «πράσινος» προϋπολογισμός αναφερόμαστε, σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στη *«χρήση των εργαλείων της χάραξης δημοσιονομικής πολιτικής για την επίτευξη των κλιματικών και περιβαλλοντικών στόχων. Πρόκειται για μια δημοσιονομική διαδικασία κατά την οποία οι περιβαλλοντικές συνεισφορές των κονδυλίων του προϋπολογισμού προσδιορίζονται και αξιολογούνται σε σχέση με συγκεκριμένους δείκτες επιδόσεων, με στόχο την καλύτερη ευθυγράμμιση των δημοσιονομικών πολιτικών με τους περιβαλλοντικούς στόχους»* (ΕΥ, 2019).

1.1.4. Η οριοθέτηση των βιώσιμων επενδύσεων

Ως προς την οριοθέτηση των βιώσιμων επενδύσεων, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει καταλήξει στον ακόλουθο ορισμό, προκειμένου να καταστεί διαχειρίσιμος ο όγκος των διαφορετικών ερμηνειών, ο οποίος αποτυπώθηκε στο άρθρο 2, παρ. 17 του Κανονισμού για τη Γνωστοποίηση των Βιώσιμων Χρηματοδοτήσεων ως εξής:

Βιώσιμες Επενδύσεις (Sustainable Investments) – «Οι επενδύσεις σε οικονομική δραστηριότητα που συμβάλλουν σε περιβαλλοντικό ή κοινωνικό στόχο..., υπό την προϋπόθεση ότι οι επενδύσεις αυτές δεν βλάπτουν σημαντικά άλλους περιβαλλοντικούς ή κοινωνικούς στόχους και ότι οι επενδύσεις ακολουθούν πρακτικές καλής διακυβέρνησης...» (ΕΥ, 2019).

Στον Κανονισμό της Ταξινόμησης προσδιορίζονται τα κριτήρια που πρέπει να πληρούνται για να νοηθεί μια δραστηριότητα ως περιβαλλοντικά βιώσιμη.

1.2. Κύρια ορόσημα στην εξέλιξη της Ευρωπαϊκής Περιβαλλοντικής Πολιτικής

Η Ε.Ε. συνιστά θεμελιώδη παράγοντα στο παγκόσμιο περιβαλλοντικό γίγνεσθαι, διαδραματίζοντας κρίσιμο ρόλο στη διαπραγμάτευση, τη σύναψη και την εφαρμογή διεθνών συμφωνιών, συμπεριλαμβανομένων των πολυμερών περιβαλλοντικών συμφωνιών, αλλά και πρωτοστατώντας σε βασικές πρωτοβουλίες, όπως η ΕΠΣ (Engström & Kettunen, 2021). Η περιβαλλοντική νομοθεσία της Ε.Ε. αποτελεί πλέον σημαντικό τμήμα του δικαίου της, παρέχοντας τα εχέγγυα για τη δημιουργία ενός ολοκληρωμένου, αποτελεσματικού και ενιαίου περιβαλλοντικού νομικού πλαισίου για τα κράτη – μέλη.

Ωστόσο, η ενωσιακή περιβαλλοντική πολιτική διαμορφώθηκε σταδιακά και μερικές δεκαετίες αργότερα από τις θεμελιώδεις ενοποιητικές ευρωπαϊκές πράξεις (Cichowski, 2000). Από τη δεκαετία του 1960 εντοπίζονται οι πρώτες περιορισμένες, αποσπασματικές δράσεις για το περιβάλλον (Scheuer, 2005), αλλά η Διάσκεψη της Στοκχόλμης για το Ανθρώπινο Περιβάλλον ήταν αυτή που επίδρασε καταλυτικά στο εσωτερικό της Ε.Ε., συμβάλλοντας τόσο στην αναγνώριση της προστασίας του περιβάλλοντος ως προτεραιότητα για τα κράτη – μέλη όσο και στην έγκριση του Πρώτου Προγράμματος Δράσης των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων για το Περιβάλλον (Council of the European Communities, 1973), παρά την έλλειψη ρητής διάταξης για ανάληψη δράσης σε περιβαλλοντικά θέματα στην Συνθήκη περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (εφεξής ΕΟΚ) (Δούση, 2014). Ακολούθησε η υιοθέτηση τόσο του Δεύτερου (Council of the European Communities, 1977) όσο και του Τρίτου Προγράμματος Δράσης (Council of the European Communities, 1983) που επικαιροποίησαν το προϋπάρχον πρόγραμμα, προτεραιοποιώντας την πρόληψη έναντι της διορθωτικής δράσης (Τσαντίλης & Χατζημήτρος, 2007). Τα διαδοχικά αυτά πολυετή Προγράμματα Δράσης για το Περιβάλλον έθεσαν τις βάσεις για το θεσμικό και νομοθετικό πλαίσιο για την προστασία του περιβάλλοντος.

Ορόσημο για την ανάπτυξη της ευρωπαϊκής περιβαλλοντικής πολιτικής ήταν η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη το 1986, η οποία τροποποίησε τη Συνθήκη της ΕΟΚ και εισήγαγε μια ρητή νομική βάση για την περιβαλλοντική νομοθεσία (άρθρα 130Ρ,

130Σ, 130Τ), θέτοντας τους στόχους, τις αρχές και τα κριτήρια της περιβαλλοντικής πολιτικής της ΕΟΚ (Council of the European Communities, 1987). Στον απόηχο δε της Συνόδου Κορυφής των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη το 1992 η Συνθήκη του Μάαστριχτ τροποποίησε σημαντικά τη νομική βάση για το περιβάλλον, κάνοντας αναφορά στην αρχή της προφύλαξης και τον στόχο της προώθησης διεθνών μέτρων για την αντιμετώπιση περιφερειακών ή παγκόσμιων περιβαλλοντικών προβλημάτων (Περιβάλλον Τίτλος ΧΙΧ, Άρθρα 174, 175, 176) (ΕΥ, 1992). Σε μικρή χρονική απόσταση εξεδόθη και η υπ' αριθμ. 93/389/ΕΟΚ Απόφαση του Συμβουλίου της 24^{ης} Ιουνίου 1993 για ένα μηχανισμό παρακολούθησης των εκπομπών CO₂ και άλλων αερίων που συμβάλλουν στο φαινόμενο του θερμοκηπίου μέσα στην Κοινότητα (EEC, 1993).

Διαθέτοντας σαφή νομική βάση για την κοινοτική περιβαλλοντική πολιτική, η διαμόρφωση της περιβαλλοντικής νομοθεσίας της Ε.Ε. συνεχίστηκε περαιτέρω με την Συνθήκη του Άμστερνταμ το 1997, η οποία αναγνώρισε με σαφή τρόπο τη «βιώσιμη ανάπτυξη» (άρθρο 2 συνθήκη ΕΚ) και την προστασία του περιβάλλοντος (άρθρο 3 παράγραφος 1 Ι συνθήκη ΕΚ) ως στόχους της Ε.Ε. (ΕΥ, 1997), επισφραγίζοντας τη μετάβαση της περιβαλλοντικής της πολιτικής από μια τομεακή σε μια ολοκληρωμένη προσέγγιση και εισάγοντας την αρχή της ενσωμάτωσης (άρθρο 6 Συνθήκη ΕΚ) (Καρακώστας, 2011).

Από τη θεμελίωση της αρμοδιότητας της Ε.Ε. για την υιοθέτηση περιβαλλοντικών πολιτικών, η Ε.Ε. έχει προβεί σε ένα έντονο παραγωγικό έργο, αναπτύσσοντας ραγδαία την περιβαλλοντική της πολιτικής μέσω της έκδοσης σειράς Οδηγιών, Κανονισμών, Στρατηγικών και πολιτικών, επισφραγίζοντας, έτσι, την πολιτική της βούληση για την προστασία του περιβάλλοντος.

1.3. Το Νομοθετικό και ρυθμιστικό πλαίσιο της Ε.Ε. για την κλιματική αλλαγή

Η αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής έχει αναδειχθεί σε σημαντικό τομέα δράσης για την Ε.Ε., μετατοπίζοντας την εστίαση από την περιβαλλοντική πολιτική

στην πολιτική για το κλίμα. Πρόκειται για μια πολιτική που άρχισε να αποκτά αναγνώριση από τη δεκαετία του 1990 και πλέον αποτελεί το πιο πολιτικοποιημένο θέμα στην περιβαλλοντική ατζέντα της Ε.Ε. (Fisher, et al., 2022).

Ειδικότερα, η πρώτη επίσημη αναφορά στην ανάγκη για κοινοτική δράση για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής εντοπίζεται στην ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής με τίτλο «*Το φαινόμενο του θερμοκηπίου και η Κοινότητα*» (European Commission, 1988) στην οποία αναγνωρίστηκε η διεθνής επιστημονική συναίνεση για το πρόβλημα της κλιματικής αλλαγής. Σημείο αναφοράς στην εξέλιξη της ευρωπαϊκής πολιτικής για την κλιματική αλλαγή αποτέλεσε το 5ο Πρόγραμμα Δράσης (1993-2000) (Council of the European Communities, 1993), το οποίο κατέδειξε νέους τομείς προτεραιότητας, φωτίζοντας την σημασία εφαρμογής της ευρωπαϊκής περιβαλλοντικής πολιτικής και την ανάπτυξη κοινοτικής στρατηγικής για την κλιματική αλλαγή (Selin & VanDeveer, 2015). Κατεύθυνση που συνεχίστηκε και στο 6ο Πρόγραμμα Δράσης (2002-2012), το οποίο, υπό την επίδραση της Διάσκεψης Κορυφής για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, ιεράρχησε τα παγκόσμια ζητήματα, συμπεριλαμβανομένης της κλιματικής αλλαγής (EC, 2001). Η υιοθέτηση του Προγράμματος ήταν δε και σε σύμπνοια με το πρώτο Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα για την Κλιματική Αλλαγή (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2000), το οποίο αξιολογείται και ως το χρονικό σημείο της εκκίνησης της ενωσιακής πολιτικής για το κλίμα (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2007), καθώς μέχρι πρότινος η πολιτική για την κλιματική αλλαγή ήταν σε πρώιμο επίπεδο, λόγω των αντιπαραθέσεων των κρατών – μελών. Πρόκειται για ένα πρόγραμμα που διαπνέεται από ιδιαίτερη δυναμική, δεδομένου ότι τα μέτρα και οι πολιτικές του υπόκειται σε συνεχή αξιολόγηση σε σχέση με την αποτελεσματικότητά τους (Τσάλτας & Πλατιάς, 2010), ενώ αναπτύσσονται κοινές και συντονισμένες στρατηγικές για την εκπλήρωση των στόχων του Κιότο.

Εξίσου σημαντικό είναι και το Δεύτερο Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα για την Κλιματική Αλλαγή (2005) που ανήγαγε την κλιματική αλλαγή ως έναν από τους τέσσερις τομείς προτεραιότητας (European Commission, 2005). Αντίστοιχης σημασίας ήταν και η έκδοση της Πράσινης Βίβλου το 2007, η οποία εγκαινίασε τη δημόσια διαβούλευση σχετικά με τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή (Commission of the European Communities, 2007).

Οι βασικοί άξονες για την ουσιαστική κλιματική πολιτική τέθηκαν στο άρθρο 191, 192 και 193 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΥ, 2007), όπου η κλιματική αλλαγή εντάχθηκε ρητώς ως πρωταρχικός στόχος της Ε.Ε. και των κρατών μελών και σκιαγραφήθηκε το πλαίσιο για την πολιτική και τη δράση της Ε.Ε. στον τομέα της αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής, παρέχοντας μια ισχυρή προτροπή για την περαιτέρω ανάπτυξη της κλιματικής πολιτικής.

Το 2007, στη μετά-Κιότο περίοδο, η Ε.Ε. ενέκρινε μια ολοκληρωμένη προσέγγιση για την κλιματική και ενεργειακή πολιτική με απώτερο στόχο την αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης, γνωστή ως νομοθεσία «20-20-20», η οποία προσέβλεπε: α) στη μείωση των εκπομπών των αερίων του θερμοκηπίου κατά 20%, σε σχέση με τα επίπεδα του 1990, μέχρι το 2020, β) την αύξηση της ενέργειας που προέρχεται από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας κατά 20% και γ) τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης με περιορισμό χρήσης πρωτογενούς ενέργειας κατά 20% (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2007). Η εν λόγω νομοθεσία διακρίνεται από τις λουπές πρωτοβουλίες, καθώς είναι η πρώτη φορά που κατέστη σαφές ότι η Ε.Ε. εκλαμβάνει το πρόβλημα της κλιματικής αλλαγής ως πρωταρχικής σημασίας ζήτημα που κατευθύνει, μάλιστα, το νομοθετικό της έργο (Ηλιάδου, 2019). Οι δε στόχοι που θέτει για το 2020 αποτυπώθηκαν και στην Στρατηγική «Ευρώπη 2020». Συνακόλουθα, η Δέσμη Μέτρων για την Ενέργεια και το Κλίμα αποτυπώνει ορισμένες βασικές κατευθυντήριες αρχές της κλιματικής πολιτικής ιδίως σε σχέση με την οικονομική αποδοτικότητα (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2008).

Στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Πολιτικής για την κλιματική αλλαγή με ορίζοντα το 2030, αξιοσημείωτο είναι και το 7ο Πρόγραμμα Δράσης για το Περιβάλλον (2013-2020), το οποίο περιλαμβάνει 3 θεματικούς στόχους προτεραιότητας: α) την προστασία, διατήρηση και ενίσχυση του φυσικού κεφαλαίου της Ε.Ε. β) την ενίσχυση της μετάβασης σε μια βιώσιμη, αποδοτική από πλευράς πόρων ανάπτυξη με χαμηλές εκπομπές άνθρακα και γ) την αποτελεσματική αντιμετώπιση των απειλών για τη δημόσια υγεία που σχετίζονται με το περιβάλλον. Πρόκειται για ένα πρόγραμμα που είναι ταυτισμένο με τη δέσμευση της Ε.Ε. για τη μετάβαση σε μια πράσινη χωρίς αποκλεισμούς οικονομία.

Εξίσου σταθμός ήταν και η έγκριση της Στρατηγικής της Ε.Ε. για την Προσαρμογή στην Κλιματική Αλλαγή το 2013, η οποία προτεραιοποίησε, μεταξύ άλλων, τη λήψη μέτρων για τη «θωράκιση έναντι της κλιματικής αλλαγής» ιδίως σε τομείς που εμφανίζουν ιδιαίτερη τρωτότητα, όπως η γεωργία, η αλιεία και η πολιτική συνοχής. Στρατηγική, η οποία επικαιροποιήθηκε το 2021, χαράσσοντας την πορεία της Ε.Ε. με γνώμονα αφενός τον μετριασμό και αφετέρου την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή, λόγω των αναπόφευκτων συνεπειών της και της ανάγκης σχεδιασμού των επόμενων βημάτων. Σύμφωνα και με το σχετικό δελτίο τύπου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής *«με βάση τη στρατηγική του 2013 για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή, στόχος των νέων προτάσεων είναι η μετατόπιση της εστίασης από την κατανόηση του προβλήματος στην ανάπτυξη λύσεων, καθώς και η μετάβαση από τον σχεδιασμό στην υλοποίηση»* (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2021). Κατεύθυνση η οποία αποτυπώθηκε και στο 8ο Πρόγραμμα Δράσης για το Περιβάλλον, όπου συνοψίζεται το πλαίσιο πολιτικής της Ε.Ε. για την παρακολούθηση των επιτευγμάτων στην πορεία προς την κλιματική ουδετερότητα, εισάγοντας την ενδιάμεση αξιολόγηση (ΕΥ, 2022).

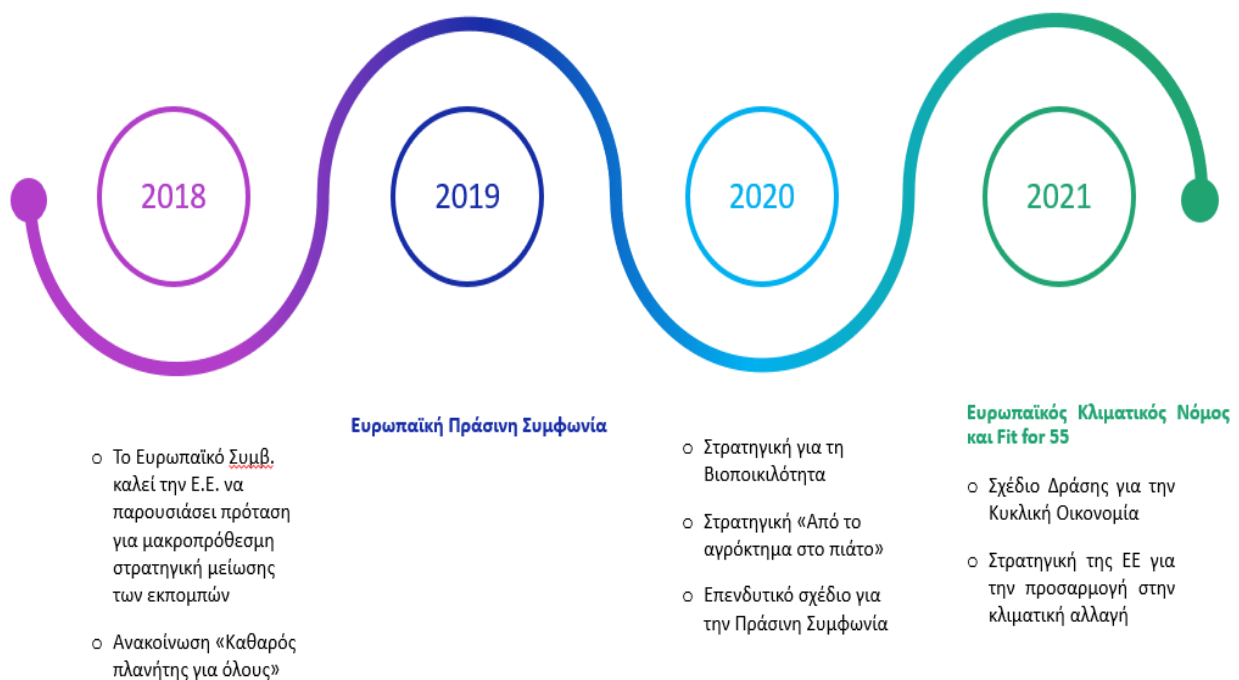
Επίσης, σημαντική είναι και η νέα Πολιτική Συνοχής της Ε.Ε. για την περίοδο 2021-2027, η οποία, παρότι δεν αφορά ευθέως την πολιτική για την κλιματική αλλαγή, εντούτοις ο δεύτερος Στόχος Πολιτικής της, υποστηριζόμενος από το ΕΣΠΑ, αφορά στην επίτευξη *«μιας πιο πράσινης και ανθεκτικής Ευρώπης μέσω της προώθησης της δίκαιης μετάβασης σε καθαρές μορφές ενέργειας, των πράσινων και γαλάζιων επενδύσεων, της κυκλικής οικονομίας, του μετριασμού της κλιματικής αλλαγής και της προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή, της πρόληψης και της διαχείρισης των κινδύνων και της βιώσιμης αστικής κινητικότητας»* (ΕΥ, 2021).

Όλες αυτές οι εξελίξεις ενίσχυσαν τον ρόλο της Ε.Ε. ως βασικού δρώντα στο παγκόσμιο περιβαλλοντικό περιβάλλον και προλείαναν την ανάδειξή της σε ηγέτιδα δύναμη (Wurzel & Connolly, 2011), πρωτοστατώντας σε βασικές κλιματικές πρωτοβουλίες, με κορωνίδα την ΕΠΣ. Στις πλέον πρόσφατες και εξέχουσες νομοθετικές και πολιτικές πρωτοβουλίες της Ε.Ε. για την κλιματική αλλαγή συγκαταλέγονται οι ακόλουθες που χρήζουν αναλυτικότερης διερεύνησης, λόγω της σημασίας τους για την παρούσα μελέτη.

1.3.1. Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία

Θεμέλιος λίθος για τη πολιτική της Ε.Ε. σε σχέση με την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής θεωρείται η συνομολόγηση της ΕΠΣ το 2019 από την οποία απορρέουν και οι περισσότερες πρόσφατες πολιτικές της Ε.Ε. για το κλίμα, σηματοδοτώντας την νέα προσέγγιση της Ένωσης στη «μάχη» για την κλιματική κρίση (Schunz, 2022) και την συμβολή της στην επίτευξη των ΣΒΑ, αλλά και επισφραγίζοντας την πρωτοπορία της, όπως αποτυπώνεται στο κάτωθι γράφημα.

Γράφημα 1. Χρονολόγιο κύριων ενεργειών πριν και μετά την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία

Πηγή: ίδια επεξεργασία

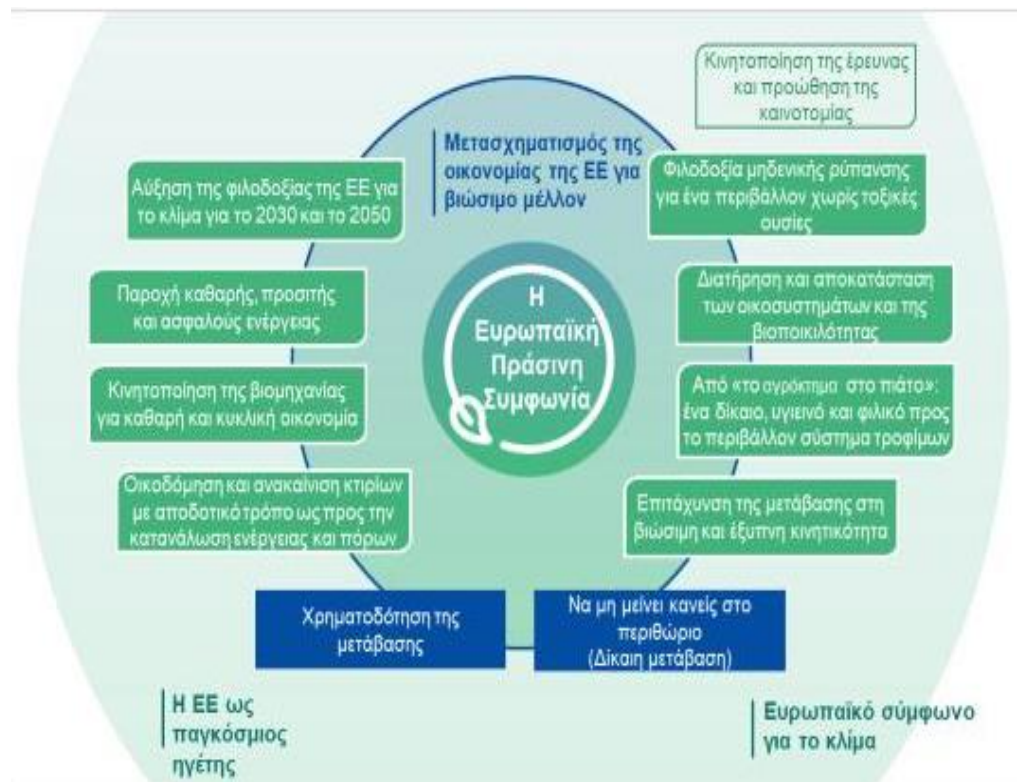
Με την συνομολόγησή της αναγνωρίστηκε πλήρως η κρισιμότητα της αντιμετώπισης της κλιματικής κρίσης και ετέθησαν φιλόδοξοι στόχοι και στρατηγικές για τη βιώσιμη ανάπτυξη, χαράσσοντας μια νέα αναπτυξιακή στρατηγική που επιδιώκει τον μετασχηματισμό της Ε.Ε. σε «μια δίκαιη και ευημερούσα κοινωνία που διαθέτει μια οικονομία σύγχρονη, ανταγωνιστική και αποδοτική ως προς τη χρήση των πόρων, στην οποία ως το 2050 έχουν μηδενιστεί οι καθαρές εκπομπές αερίων θερμοκηπίου και όπου η οικονομική ανάπτυξη θα αποσυνδεθεί από τη χρήση των πόρων» (EU, 2019). Στο κείμενο της Συμφωνίας αποτυπώνεται ο οδικός χάρτης που φιλοδοξεί να καταστήσει την Ευρώπη την πρώτη ουδέτερη κλιματικά ήπειρο ως το

2050, καθιστώντάς την συγχρόνως παγκόσμιο ηγέτη στην κλιματική δράση, όπως εκφράστηκε χαρακτηριστικά και από την Πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, κα Ούρσουλα φον ντερ Λάιεν (Von der Leyen, 2019). Πρόκειται για ένα μακρόπνοο στρατηγικό σχέδιο για «*μια ευημερούσα, σύγχρονη, ανταγωνιστική και κλιματικά ουδέτερη οικονομία*» (EU, 2019), ενώ έμφαση δίνεται και στην ανάγκη η μετάβαση της οικονομίας να πραγματοποιηθεί με δίκαιους όρους και χωρίς αποκλεισμούς (Πουϊκλή, 2020). Οι φιλόδοξοι στόχοι που τίθενται απαιτούν την συθέμελη ανασυγκρότηση της οικονομίας και της κοινωνίας, καθώς αναγνωρίζεται στην αιτιολογική σκέψη της Συμφωνίας ότι οι επείγουσες περιβαλλοντικές και κλιματικές προκλήσεις είναι σύνθετες και άρρηκτα συνδεδεμένες, αγγίζοντας όλο το φάσμα της οικονομίας και της κοινωνίας. Μια διαπίστωση που διαπνέει όλη την Συμφωνία.

Ο στόχος της κλιματικής ουδετερότητας ενσωματώνεται οριζόντια στο κείμενο της ΕΠΣ, ενώ υπάρχει εξειδίκευση συγκεκριμένων περιβαλλοντικών προκλήσεων, όπως η βιοποικιλότητα και η αποψίλωση των δασών (Schunz, 2022). Στις βασικές πολιτικές για την επίτευξη της ΕΠΣ, οι οποίες συνοδεύονται από σχετικά χρονοδιαγράμματα και επιμέρους στόχους, συγκαταλέγονται, μεταξύ άλλων, όπως αποτυπώνονται στο κάτωθι γράφημα, η «*αύξηση του επιπέδου φιλοδοξίας της Ε.Ε. για το κλίμα για το 2030 και το 2050*» (παρ. 2.1.1.), ο «*εφοδιασμός με καθαρή, προσιτή και ασφαλή ενέργεια*» (παρ. 2.1.2.), η «*κινητοποίηση της βιομηχανίας για καθαρή και κυκλική οικονομία*» (παρ. 2.1.3.) και η «*οικοδόμηση και ανακαίνιση κτιρίων με αποδοτικό τρόπο ως προς την κατανάλωση ενέργειας και πόρων*» (παρ. 2.1.4.). Ξεχωριστό τμήμα της Συμφωνίας αφιερώνεται δε στην ανάγκη οριζόντιας «*ενσωμάτωσης της βιωσιμότητας σε όλες τις πολιτικές της Ε.Ε.*» (παρ. 2.2.) με ιδιαίτερη έμφαση να αποδίδεται στην «*πράσινη χρηματοδότηση και τις πράσινες επενδύσεις*» (παρ. 2.2.1.), καθώς και στον «*οικολογικό προσανατολισμό των εθνικών προϋπολογισμών*» (παρ.2.2.2.), οι οποίοι και διακρίνονται ως οι κατεχοχόν τομείς, όπου πρέπει να αναληφθεί άμεση δράση (Karageorgou, 2023). Προτεραιοποιείται, ακόμη, η δημιουργία νέων ευκαιριών για καινοτομία, επενδύσεις και θέσεις εργασίας (παρ.2, ενώ εκτενής αναφορά γίνεται και στην εισφορά της ψηφιοποίησης για την πράσινη μετάβαση, παρέχοντας «*αξιόπιστες, συγκρίσιμες και επαληθεύσιμες πληροφορίες*» (παρ. 2.1.3.). Ως βασικό στοιχείο που ωθεί αλλαγές στην

επιχειρηματική συμπεριφορά και τις καταναλωτικές συνήθειες αναφέρεται δε η τιμολόγηση του άνθρακα (παρ. 2.1.1.).

Γράφημα 2. Βασικές συνιστώσες της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας

Πηγή: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:b828d165-1c22-11ea-8c1f-01aa75ed71a1.0001.02/DOC_1&format=PDF

Η σπουδαιότητα της εν λόγω Συμφωνίας επισφραγίζεται και με τη δέσμευση σημαντικών χρηματοδοτικών πόρων, μέσων και μηχανισμών για την υλοποίησή της, καθώς συνοδεύεται από ένα εκτενές επενδυτικό σχέδιο που αποσκοπεί στην κινητοποίηση 1 τρις ευρώ μέσα στην επόμενη δεκαετία (European Commission, 2024). Στο παράρτημα αποσαφηνίζονται, τέλος, τα βήματα για την υλοποίηση της Συμφωνίας, συνοδευόμενα από χρονοδιαγράμματα, επιβεβαιώνοντας ότι γύρω από τις βασικές συνιστώσες της ευθυγραμμίζονται όλα τα εργαλεία, οι πόροι και οι πολιτικές της Ε.Ε., προκειμένου να επιτευχθεί η συλλογική ανάκαμψη και να οικοδομηθεί ένα κοινό βιώσιμο μέλλον. Προς αυτόν τον σκοπό, προτεραιοποιούνται η αναθεώρηση περισσότερων από 50 ευρωπαϊκών νόμων και ο επανασχεδιασμός των δημόσιων πολιτικών ως κύρια σημεία του οδικού χάρτη για την επιτυχία της Πράσινης Συμφωνίας, όπως αναλύεται στο παράρτημα και απεικονίζεται στον κάτωθι πίνακα.

Πίνακας 1. Οι κύριες δράσεις της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας σε συνάρτηση με το ρυθμιστικό πλαίσιο της Ε.Ε.- Χάρτης πορείας

Κεντρικές συνιστώσες	Βασικές Δράσεις της Ε.Ε.
Κλιματική φιλοδοξία	<ul style="list-style-type: none"> - Ευρωπαϊκός Κλιματικός Νόμος - Σχέδιο για μείωση εκπομπών κατά 55% έως το 2030 -Αναθεώρηση νομοθετικών μέτρων (π.χ. Σύστημα Εμπορίας Εκπομπών, Οδηγία Ενεργειακής Απόδοσης, κ.ά.) - Πρόταση της αναθεώρησης της οδηγίας για φορολογία ενέργειας - Μηχανισμός συνοριακής προσαρμογής άνθρακα -Νέα Στρατηγική της Ε.Ε. για την Προσαρμογή στην Κλιματική Αλλαγή
Καθαρή, οικονομικά προσιτή και ασφαλής ενέργεια	<ul style="list-style-type: none"> - Αξιολόγηση των τελικών Εθνικών Σχεδίων για Ενέργεια και Κλίμα - Στρατηγική για την έξυπνη ενοποίηση τομέων - «Κύμα ανακαινίσεων» για τον οικοδομικό τομέα -Αναθεωρημένος Κανονισμός για διευρωπαϊκά δίκτυα ενέργειας - Στρατηγική για την υπεράκτια αιολική ενέργεια
Βιομηχανική στρατηγική & κυκλική οικονομία	<ul style="list-style-type: none"> - Ευρωπαϊκή Βιομηχανική Στρατηγική -Σχέδιο Δράσης για την Κυκλική Οικονομία -Πρωτοβουλίες για την τόνωση πρωτοπόρων αγορών για κλιματικά ουδέτερα και κυκλικά προϊόντα σε βιομηχανικούς τομείς που χαρακτηρίζονται από ένταση ενέργειας - Στήριξη χαλυβουργίας με μηδενικές εκπομπές έως το 2030 - Νομοθεσία για τους συσσωρευτές - Αναθεωρήσεις νομοθεσίας για απόβλητα.
Βιώσιμη και έξυπνη κινητικότητα	<ul style="list-style-type: none"> - Στρατηγική για βιώσιμη και έξυπνη κινητικότητα - Χρηματοδότηση δημόσιων υποδομών επαναφόρτισης -Αναθεώρηση νομοθεσίας για εναλλακτικά καύσιμα - Αναθεωρημένη πρόταση οδηγίας για τις συνδυασμένες μεταφορές - Επανεξέταση της οδηγίας για τις υποδομές εναλλακτικών καυσίμων και το διευρωπαϊκό δίκτυο μεταφορών — Κανονισμός για τις μεταφορές -Πρωτοβουλίες αύξησης σιδηροδρομικών και πλωτών δυνατοτήτων - Αυστηρότερα πρότυπα εκπομπών ρύπων για οχήματα.
Οικολογικός προσανατολισμός γεωργικής πολιτικής	<ul style="list-style-type: none"> - Έλεγχος εθνικών στρατηγικών σχεδίων - Στρατηγική «από το αγρόκτημα στο πιάτο» -Μείωση χρήσης φυτοφαρμάκων, λιπασμάτων, αντιβιοτικών

Διαφύλαξη της βιοποικιλότητας	<ul style="list-style-type: none"> - Στρατηγική της Ε.Ε. για βιοποικιλότητα 2030 - Αντιμετώπιση παραγόντων απώλειας βιοποικιλότητας - Νέα δασική στρατηγική - Στήριξη αξιακών αλυσίδων μηδενικής αποψίλωσης.
Περιβάλλον απαλλαγμένο από τοξικές ουσίες	<ul style="list-style-type: none"> - Στρατηγική για βιώσιμες χημικές ουσίες - Σχέδιο δράσης μηδενικής ρύπανσης (νερό, αέρας, έδαφος) - Αναθεώρηση μέτρων για ρύπανση από βιομηχανικές εγκαταστάσεις.
Βιωσιμότητα σε όλες τις πολιτικές	<ul style="list-style-type: none"> - Μηχανισμός δίκαιης μετάβασης (Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης) - Αναθεωρημένη Στρατηγική βιώσιμης χρηματοδότησης - Αναθεώρηση της οδηγίας για τη δημοσιοποίηση μη χρηματοοικονομικών πληροφοριών - Πρωτοβουλίες για τον έλεγχο και τη συγκριτική αξιολόγηση των πρακτικών θέσπισης πράσινων προϋπολογισμών των κρατών μελών και της ΕΕ - Αναθεώρηση των σχετικών κατευθυντήριων γραμμών για τις κρατικές ενισχύσεις, συμπεριλαμβανομένων των κατευθυντήριων γραμμών για τις κρατικές ενισχύσεις σχετικά με το περιβάλλον και την ενέργεια - Ευθυγράμμιση όλων των νέων πρωτοβουλιών της Επιτροπής με τους στόχους της Πράσινης Συμφωνίας και προώθηση της καινοτομίας - Εντοπισμός και αντιμετώπιση από τα ενδιαφερόμενα μέρη της μη συνεκτικής νομοθεσίας που μειώνει την αποτελεσματικότητα στην υλοποίηση της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας - Ενσωμάτωση Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης στο Ευρωπαϊκό Εξάμηνο.
Η Ε.Ε. ως παγκόσμιος ηγέτης	<ul style="list-style-type: none"> - Ηγεσία σε διεθνείς διαπραγματεύσεις για κλίμα/βιοποικιλότητα. - Διπλωματία Πράσινης Συμφωνίας. - Πράσινη ατζέντα για Δυτικά Βαλκάνια - Ευρωπαϊκό Σύμφωνο για το Κλίμα.

Πηγή: (ΕΥ, 2019)

1.3.2. Ο Ευρωπαϊκός Κλιματικός Νόμος

Το 2021, η Ε.Ε. ενέκρινε τον Ευρωπαϊκό Κλιματικό Νόμο, ο οποίος κατοχύρωσε νομικά τον στόχο της κλιματικής ουδετερότητας ως το 2050, δεσμεύοντας συνάμα τη

δράση της, έναντι της διεθνούς κοινότητας, ως προς τη μείωση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακος τουλάχιστον κατά 55% μέχρι το 2030. Ο Ευρωπαϊκός Κλιματικός Νόμος συνιστά το κύριο νομοθετικό «βραχίονα» στο πλαίσιο της υλοποίησης της ΕΠΣ (Παλαιολόγου, 2024). Με τον εν λόγω Νόμο, ο μετριασμός και η προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή αναγνωρίστηκαν ως ισότιμοι στόχοι των κρατών, θέτοντας τις βάσεις για μεγαλύτερη φιλοδοξία και συνοχή της πολιτικής στον τομέα της προσαρμογής. Επιπλέον, αποδόθηκε ιδιαίτερη σημασία στην αξιοποίηση της επιστήμης ως βάση για την πορεία πέραν του στόχου για το 2030 (Gheuens, 2024). Το μοντέλο που αποτυπώνεται δε στον Κλιματικό Νόμο είναι σε αντιστοιχία με το μοντέλο της Συμφωνίας των Παρισίων, ενσωματώνοντας και τη δράση του ΣΒΑ 13. Σημαντική καινοτομία του είναι η ενδυνάμωση της διαδικασίας αξιολόγησης των εθνικών μέτρων ως προς την επάρκεια τους σε σχέση με την πιθανότητα επίτευξης των θεσπιζόμενων στόχων, δίνοντας στην Επιτροπή την ευχέρεια να εκδώσει συστάσεις σε περίπτωση που διαπιστώσει ότι ένα κράτος-μέλος υπολείπεται σημαντικά σε πρόοδο και τα υιοθετημένα μέτρα δεν επαρκούν, προκειμένου να διασφαλίσει την συλλογική πρόοδο. Εξίσου θετικά αξιολογείται η σύσταση του Ευρωπαϊκού Επιστημονικού Γνωμοδοτικού Συμβουλίου για την Κλιματική Αλλαγή που είναι επιφορτισμένη με την εξέταση των ευρωπαϊκών μέτρων πολιτικής και τον έλεγχο ότι συνάδουν με τους θεσμοθετημένους στόχους για το κλίμα.

Επισημαίνεται δε ότι ο Κλιματικός Νόμος υιοθετήθηκε με την μορφή του Κανονισμού με άμεση ισχύ στην εσωτερική έννομη τάξη των κρατών – μελών, χωρίς ανάγκη περαιτέρω μεταφοράς (Παλαιολόγου, 2024). Παρά ταύτα, αποτέλεσε το έναυσμα για την υιοθέτηση εθνικών κλιματικών νόμων στο εσωτερικό των κρατών – μελών.

Αξίζει να σημειωθεί, τέλος, ότι παρά τη σημασία του, ο Ευρωπαϊκός Κλιματικός Νόμος δέχθηκε αρκετές επικρίσεις τόσο από περιβαλλοντικές ΜΚΟ όσο και από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, ιδίως ως προς την απουσία αυστηρών και συγκεκριμένων στόχων και χρονοδιαγραμμάτων (Abnett, 2020).

1.3.3. Το νομοθετικό πακέτο «Fit for 55»

Γενικό σημείο εκκίνησης του νομοθετικού πακέτου «Προσαρμογή στον στόχο του 55%» (Fit for 55) αποτελεί η ΕΠΣ που προσδιορίζει τη νομοθεσία που απαιτείται για τη μετάβαση στη βιωσιμότητα, ενώ ειδικότερο σημείο αποτελεί ο Ευρωπαϊκός Κλιματικός Νόμος. Το συνολικό πακέτο αποτελείται από 8 κανονισμούς, 5 οδηγίες, 1 στρατηγική για τα δάση και 2 αποφάσεις που αποτελούν τμήμα των δυο οδηγιών ΣΕΔΕ. Γενικός στόχος του πακέτου είναι η *«επίτευξη μιας κοινωνικά δίκαιης, ανταγωνιστικής και πράσινης μετάβασης μέχρι το 2030»* μέσω της βελτίωσης της ενωσιακής νομοθεσίας, ενώ στους ειδικούς στόχους εμπεριέχονται: α) η προσαρμογή του υφιστάμενου και η θέσπιση νέου νομοθετικού πλαισίου για την επίτευξη του ενδιάμεσου κλιματικού ενωσιακού στόχου μείωσης τουλάχιστον κατά 55% των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα για το 2030, αυξάνοντας τις χρηματοδοτικές ανάγκες, β) η προετοιμασία για την επίτευξη κλιματικής ουδετερότητας μέχρι το 2050 και γ) η ανάδειξη της Ε.Ε. ως παγκόσμιας ηγετικής δύναμης στον τομέα της κλιματικής δράσης (EU, 2021). Οι δράσεις του πακέτου αποσκοπούν, μεταξύ άλλων, στη μείωση των εκπομπών, την προώθηση της έρευνας και της καινοτομίας, την αλλαγή των προτύπων παραγωγής και κατανάλωσης, τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και την ανάδειξη του περιβαλλοντικού προφίλ της Ε.Ε. (EU, 2021). Από τις σημαντικές αλλαγές που περιλαμβάνονται στο νομοθετικό πακέτο είναι η μείωση των εκπομπών από τα οχήματα κατά 55% έως το 2030, η προώθηση των οχημάτων μηδενικών εκπομπών, η δημιουργία περισσότερων από 150.000 θέσεων εργασίας σε κατασκευαστικό τομέα και η υλοποίηση 35 εκατ. ανακαινίσεων κτιρίων μέχρι το 2030.

1.4. Σύνοψη κεφαλαίου

Ολοκληρώνοντας την επισκόπηση της περιβαλλοντικής πολιτικής της Ε.Ε. είναι εμφανής η στροφή της εστίασης στην αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης και την περιβαλλοντική βιωσιμότητα. Η ανωτέρω ανάλυση κατέδειξε ότι η Ε.Ε. έχει

δημιουργήσει ένα προηγμένο σύστημα για την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής, αξιοποιώντας τις σχετικές διεθνείς προσπάθειες και θέτοντας προοδευτικά ολοένα πιο φιλόδοξους στόχους στο εσωτερικό της με περαιτέρω εστίαση στον τομέα της προσαρμογής. Στο επίκεντρο όλων των πολιτικών της βρίσκεται η ΕΠΣ που αποτελεί το απαύγασμα της μετεξέλιξης της πολιτικής και το «κλειδί» για μια βιώσιμη Ε.Ε., καθώς θέτει τους κεντρικούς άξονες γύρω από τους οποίους κατευθύνονται όλα τα εργαλεία, τους πόρους και τις πολιτικές της, καλώντας για τον επανασχεδιασμό των δημοσίων πολιτικών και την αναθεώρηση σημαντικού μέρους του ρυθμιστικού πλαισίου. Απόρροιά της είναι και η πρωτοφανής σε μέγεθος επικαιροποίηση της νομοθεσίας της Ε.Ε. από το 2019 και έως και σήμερα, αλλά και η ανάληψη νέων πρωτοβουλιών. Η ΕΠΣ σηματοδοτεί, επίσης, τη μετάβαση από τη λογική ότι η βιωσιμότητα είναι χαρακτηριστικό της ανάπτυξης, υποστηρικτικό προς την ανάπτυξη και τη δημιουργία θέσεων εργασίας, που επικρατούσε τη δεκαετία του 2010. Αντιπροσωπεύει, συνεπώς, μια πιο συστηματική προσέγγιση για τη μετάβαση στη βιωσιμότητα από προηγούμενες πρωτοβουλίες της Ε.Ε. που επικεντρωνόταν πρωτίστως στην ενσωμάτωση του μετριασμού της κλιματικής αλλαγής στον τομέα της ενεργειακής πολιτικής (Dupont, et al., 2020). Μετατόπιση εντοπίζεται και στον τομέα της εφαρμογής, καθώς δίνεται προτεραιότητα σε αυστηρότερες απαιτήσεις υποβολής εκθέσεων και παρακολούθησης και σε σαφή χρονοδιαγράμματα αναθεώρησης από ότι σε δεσμευτικούς εθνικούς στόχους (Gheuens & Oberthür, 2021). Ωστόσο, οι Gheuens και Oberthür κατέδειξαν ότι, μέχρι στιγμής, η νομοθεσία της Ε.Ε. για το κλίμα υπολείπεται των όσων απαιτούνται για να είναι επωφελής μακροπρόθεσμα και να συνάδει με τις επιστημονικές επιταγές, παρά τη συνολική ανάπτυξη της πολιτικής της Ε.Ε. για το κλίμα και την ενέργεια και την ονομαστική αύξηση των στόχων μείωσης των εκπομπών (Gheuens & Oberthür, 2021).

Οι πρόσφατες ρυθμιστικές εξελίξεις που προαναφέρθηκαν ανέδειξαν, τέλος, την ανάγκη για πρόσθετες επενδύσεις για τη μετάβαση σε μια φιλική προς το περιβάλλον οικονομία με «μοχλό» τη βιώσιμη χρηματοδότηση που συνιστά το αντικείμενο μελέτης του επόμενου Κεφαλαίου.

Κεφάλαιο 2

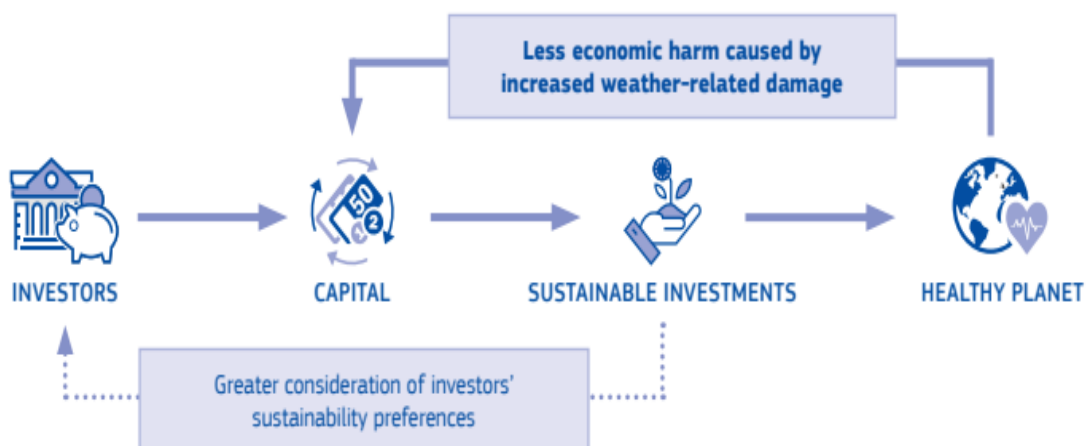
Η βιώσιμη χρηματοδότηση «κλειδί» για την κλιματική μετάβαση

Στο παρόν Κεφάλαιο εξετάζεται η πτυχή της βιώσιμης χρηματοδότησης ιδωμένη μέσα από τα θεσμικά κείμενα και τις πολιτικές της Ε.Ε., αναδεικνύοντας τη μετεξέλιξη της και την σταδιακή πορεία αναγνώρισης της σημασίας της. Στόχος της ενότητας αυτής είναι η ανάδειξη της αναγκαιότητας της βιώσιμης χρηματοδότησης για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και η σκιαγράφηση της νομοθεσίας που την πλαισιώνει, προτού εστιαστεί η διπλωματική στα δύο ειδικότερα καίρια εργαλεία της βιώσιμης χρηματοδότησης, ήτοι τον «πράσινο» προϋπολογισμό και τις βιώσιμες επενδύσεις, που θα αποτελέσουν αντικείμενα επεξεργασίας στα οικεία κεφάλαια της παρούσας εργασίας. Επισημαίνεται ότι η ανάλυση των θεσμικών κειμένων δεν είναι εξαντλητική, αλλά προτεραιοποιούνται τα κύρια νομοθετήματα και οι πολιτικές που συνθέτουν το πεδίο εντός του οποίου έχουν αναπτυχθεί ο «πράσινος» προϋπολογισμός και οι βιώσιμες επενδύσεις.

2.1. Η άρρηκτη σχέση της βιώσιμης χρηματοδότησης με την επίτευξη των κλιματικών στόχων της Ε.Ε.

Η βιώσιμη χρηματοδότηση αποτελεί έναν από τους πρωταρχικούς πυλώνες της στρατηγικής της Ε.Ε. για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και είναι άμεσα συνυφασμένη με τη δυνατότητα μετάβασης σε μια βιώσιμη οικονομία μηδενικών εκπομπών άνθρακα, καθώς διοχετεύει τις ιδιωτικές επενδύσεις προς αυτόν τον σκοπό ως συμπλήρωμα του δημόσιου χρήματος. Από τη βιώσιμη χρηματοδότηση εξαρτάται, δηλαδή, σε σημαντικό βαθμό η επίτευξη των κλιματικών στόχων, δεδομένου ότι απαιτούνται μείζονες ιδιωτικές και δημόσιες επενδύσεις για την επίτευξη των στόχων για τη βιωσιμότητα. Πρόκειται για μια ισχυρή σχέση, η οποία αναπαρίσταται στο κάτωθι διάγραμμα.

Γράφημα 3. Ο ρόλος της βιώσιμης χρηματοδότησης και των βιώσιμων επενδύσεων στην αντιμετώπιση των κλιματικών κινδύνων

Πηγή: https://finance.ec.europa.eu/document/download/385df525-a170-4275-bf07-515719385076_en?filename=200108-financing-sustainable-growth-factsheet_en.pdf

Συνιστά, συνεπώς, το «κλειδί» για την υλοποίηση χρηματοοικονομικών δραστηριοτήτων που στοχεύουν μεν στην κερδοφορία, αλλά παράλληλα επιδρούν θετικά στην κοινωνία και το περιβάλλον, συμβάλλοντας καθοριστικά στη δημιουργία μιας φιλικής προς το περιβάλλον οικονομίας (Schoenmaker & Schramade, 2019). Επί παραδείγματι, υπάρχει άρρηκτη σχέση μεταξύ της καταπολέμησης της κλιματικής αλλαγής και της επένδυσης σε καινοτόμες λύσεις που αποσκοπούν στη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, τη δέσμευση, αποθήκευση και επαναχρησιμοποίηση του διοξειδίου του άνθρακα, τη περαιτέρω διείσδυση των ΑΠΕ στο ενεργειακό ισοζύγιο και τη βελτίωση της αποδοτικότητας των πόρων (Sommer, 2020). Τέτοιες επενδύσεις δρουν ενισχυτικά, όχι μόνο στον περιορισμό των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής, αλλά και στην οικοδόμηση ενός πιο βιώσιμου μέλλοντος για τις μελλοντικές γενεές. Εξίσου σημαντικός είναι ο ρόλος της βιώσιμης χρηματοδότησης και στον τομέα της προσαρμογής της κλιματικής αλλαγής, καθώς κατευθύνει τους πόρους σε έργα υποδομών κατάλληλα προσαρμοσμένων και ανθεκτικών στις νέες κλιματικές συνθήκες, ενώ προωθεί και τις βιώσιμες γεωργικές πρακτικές, διασφαλίζοντας την επισιτιστική ασφάλεια και «θωρακίζοντας» την ανθεκτικότητα έναντι των προκλήσεων (Sommer, 2020). Η συμβολή της βιώσιμης χρηματοδότησης εντοπίζεται και στον τομέα της προστασίας της βιοποικιλότητας, αλλά και της άγριας ζωής, μέσω της στήριξης που παρέχει σε έργα που αποσκοπούν στην ανάσχεση της απώλειας της βιοποικιλότητας, τη διατήρηση των ευαίσθητων

οικοτόπων και τη διαφύλαξη των υπό εξαφάνιση ειδών (Srinaci, 2021). Κομβική είναι η σημασία της και στην επίτευξη της κυκλικής οικονομίας, διοχετεύοντας πόρους σε επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στο χώρο της ανακύκλωσης, της διαχείρισης των απορριμμάτων, καθώς και της μείωσης των αποβλήτων, επιτυγχάνοντας την εξοικονόμηση των πόρων μέσω της επαναχρησιμοποίησής τους.

Οι περιπτώσεις που παρατέθηκαν ανωτέρω συνιστούν μονάχα ορισμένες από τις εκφάνσεις της σύζευξης της βιώσιμης χρηματοδότησης με την επίτευξη των κλιματικών στόχων, καθιστώντας εναργέστερη την ισχυρή αλληλεξάρτησής τους. Η κατεύθυνση των πόρων σε φιλικές προς το περιβάλλον πρακτικές συνιστά, συνεπώς, την κύρια λειτουργία της βιώσιμης χρηματοδότησης. Ως εκ τούτου, στον χρηματοπιστωτικό τομέα οι τράπεζες καθορίζουν τη δανειοδοτική στρατηγική τους βάσει των τομέων που είναι επιλέξιμα για δανεισμό, δίνοντας προτεραιότητα στις βιώσιμες εταιρίες. Αντίστοιχα, και οι επενδυτικοί οργανισμοί.

2.2. Η αποτύπωση της βιώσιμης χρηματοδότησης στα θεσμικά κείμενα, τις στρατηγικές και πολιτικές της Ε.Ε.: Μια εξελικτική πορεία

Στο παρόν υποκεφάλαιο επιχειρείται η ανασκόπηση στα κύρια θεσμικά κείμενα και στρατηγικές που έχουν διαμορφώσει το πλαίσιο της βιώσιμης χρηματοδότησης, παρέχοντας με αυτόν τον τρόπο μια ολοκληρωμένη ανάγνωση της πολιτικής της Ε.Ε. για την κλιματική αλλαγή ιδωμένη υπό το πρίσμα της βιώσιμης χρηματοδότησης. Η ανάλυση αυτή θα αναδείξει την σταδιακή εξελικτική πορεία της βιώσιμης χρηματοδότησης σε σχέση με τη κλιματική πολιτική και τον τρόπο με τον οποίο γινόταν αντιληπτή μέχρι την αναγνώρισή της ως αναπόσπαστο μέρος της αντιμετώπισης της κλιματικής κρίσης. Επισημαίνεται, ωστόσο, ότι η βιώσιμη χρηματοδότηση και οι διατάξεις της αποτελούσαν ανέκαθεν αντικείμενο τριβής των κρατών, τα οποία μπορούσαν να διακυβεύσουν την υιοθέτηση οποιασδήποτε Συμφωνίας, διαρρηγνύοντας τις διαπραγματεύσεις (Doelle, 2015).

Οι πρώτες συζητήσεις για το κόστος της κλιματικής αλλαγής εντοπίζονται τη δεκαετία του 1980 στα επιστημονικά και πολιτικά φόρουμ, χωρίς να υπάρχει ευρεία αναγνώριση για χρηματοδότηση ειδικά για το κλίμα. Τα πρώτα ψήγματα ενασχόλησης με τη βιώσιμη χρηματοδότηση ανιχνεύονται στη σημασία που απέδωσε η Ε.Ε. στο να επενδύσει σε δράσεις μετριασμού και προσαρμογής για την επίτευξη των στόχων του Πρωτοκόλλου του Κιότο.

Τομή στη διασύνδεση της βιώσιμης χρηματοδότησης με την αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης ήταν η έκδοση το 2007 του πρώτου κλιματικού ομολόγου από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (EIB, 2022). Εν συνεχεία, η αυξημένη σημασία της βιώσιμης χρηματοδότησης για τη μετάβαση σε μια οικονομία μηδενικών εκπομπών αποτυπώθηκε τόσο στο Ενεργειακό και Κλιματικό Πακέτου όσο και στην νομοθεσία «20-20-20», όπου αναγνωρίστηκε η ανάγκη χρηματοδότησης για να υποστηριχθούν κράτη-μέλη και επιχειρήσεις στη μετάβαση προς βιώσιμες πρακτικές. Μέχρι τότε, η βιώσιμη χρηματοδότηση περιλάμβανε τη νεοκλασική οικονομική θεωρία, εστιάζοντας στη μεγιστοποίηση του κέρδους και του πλούτου των μετόχων (Gharleghi, et al., 2024).

Σημαντικό βήμα στο να συντελεστεί η αλλαγή στην σημασία της βιώσιμης χρηματοδότησης, δίνοντας πλέον έμφαση στην οικοδόμηση ενός υποστηρικτικού συστήματος για τη βιώσιμη ανάπτυξη και το μετριασμό της κλιματικής αλλαγής (Afzal, et al., 2022), ήταν η Σύνοδος των Συμβαλλομένων Μερών στο Κανκούν το 2010 κατά την διάρκεια της οποίας αναλήφθηκαν σημαντικές πρωτοβουλίες, όπως το Πράσινο Ταμείο για το Κλίμα με στόχο την αναβάθμιση της χρηματοδότησης των κλιματικών επενδύσεων προς υποστήριξη των αναπτυσσόμενων κρατών και η σύσταση της Μόνιμης Επιτροπής των Οικονομικών για τη βελτίωση της συνοχής και του συντονισμού αναφορικά με τη κλιματική χρηματοδότηση. Εξελίξεις οι οποίες αναπόδραστα επηρέασαν και την πολιτική της Ε.Ε., έχοντας διαπιστώσει και κατανοήσει πλέον την ισχυρή σύνδεση που υπάρχει μεταξύ του χρηματοπιστωτικού συστήματος και της βιωσιμότητας. Αποκορύφωμα της συνειδητοποίησης αυτής ήταν η υιοθέτηση, το 2011, του «Χάρτη Πορείας για τη μετάβαση σε μια ανταγωνιστική οικονομία χαμηλών επιπέδων ανθρακούχων εκπομπών το 2050», όπου, στο Κεφάλαιο 4, υπογραμμίζεται η ανάγκη κινητοποίησης ιδιωτικών και δημόσιων

κεφαλαίων για την υλοποίηση της πράσινης μετάβασης και προσδιορίζονται οι επενδυτικές ανάγκες (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2011). Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η αναγνώριση ότι οι χρηματοοικονομικές «αγορές τείνουν να προεξοφλούν τα μελλοντικά οφέλη και να παραβλέπουν τους μακροπρόθεσμους κινδύνους» και ότι «η δημόσια χρηματοδότηση μέσω καινοτόμων χρηματοδοτικών μέσων, όπως τα ανακυκλούμενα κεφάλαια, τα προνομιακά επιτόκια, τα συστήματα εγγυήσεων, τα μέσα επιμερισμού των κινδύνων και οι μηχανισμοί μεικτής χρηματοδότησης, είναι ικανή να κινητοποιήσει και να κατευθύνει την απαιτούμενη ιδιωτική χρηματοδότηση» (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2011).

Αξιοσημείωτος είναι και ο Ενεργειακός Χάρτης Πορείας για το 2050, ο οποίος περιλαμβάνει διακριτό κεφάλαιο για την κινητοποίηση των επενδυτών, υπογραμμίζοντας το ρόλο του ιδιωτικού τομέα και τις τεράστιες επενδυτικές απαιτήσεις (ΕΥ, 2011). Στο 7ο Πρόγραμμα Δράσης για το Περιβάλλον (2013-2020) υπάρχει, επίσης, αναφορά στην ανάγκη διασφάλισης των επενδύσεων στην περιβαλλοντική και κλιματική πολιτική και διαμόρφωσης σωστών τιμών με συστηματικότερη εφαρμογή της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει» και με σταδιακή κατάργηση των περιβαλλοντικά επιβλαβών επιχορηγήσεων ως στόχο προτεραιότητας στο δεύτερο θεματικό πεδίο για ένα «ευνοϊκό πλαίσιο υλοποίησης» (ΕΥ, 2013). Στην αρχιτεκτονική του Προγράμματος, η χρηματοδότηση θεωρήθηκε ως βασικός παράγοντας επίτευξης των στόχων πολιτικής του από κοινού με την εφαρμογή, την συνοχή των πολιτικών και την γνώση.

Σημαντική εξέλιξη στην ενίσχυση της βιώσιμης χρηματοδότησης ήταν, ακόμη, η ίδρυση του Ευρωπαϊκού Ταμείου Στρατηγικών Επενδύσεων, στο πλαίσιο του Σχεδίου Γιούνκερ, το οποίο εμπεριείχε στόχους για την προώθηση βιώσιμων επενδύσεων, ειδικά σε τομείς, όπως οι ΑΠΕ και η πράσινη τεχνολογία (ΕΥ, 2015).

Η αναγνώριση της στενότερης σύνδεσης των κλιματικών και περιβαλλοντικών ζητημάτων με τη χρηματοδότηση και η κατεύθυνση για νέες και πρόσθετες χρηματοδοτήσεις τόσο από τον ιδιωτικό όσο και από τον δημόσιο τομέα για έργα και δράσεις για την προστασία του περιβάλλοντος, όπως αποτυπώθηκαν στην Ατζέντα 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, την Ατζέντα Δράσης της Αντίς Αμπέμπα (UN, 2015) και

δη στην Συμφωνία των Παρισίων (άρθρο 9), είχαν έντονη επίδραση στο εσωτερικό της Ε.Ε., καθώς φώτισαν την σημασία της βιώσιμης χρηματοδότησης για την επίτευξη των κλιματικών στόχων και υπογράμμισαν την αξία των πράσινων επενδύσεων (Gualandri, et al., 2024). Ιδίως, υπό την επίδραση της Συμφωνίας των Παρισίων, όπου ενθαρρύνθηκε η μετάβαση από τις παραδοσιακές στις βιώσιμες και πράσινες επενδύσεις, η Ε.Ε. προχώρησε, το 2016, στην ανάπτυξη μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής της Ε.Ε. για τη βιώσιμη χρηματοδότηση, ικανής να μεταρρυθμίσει το χρηματοπιστωτικό σύστημα ευθυγραμμίζοντάς το με τις φιλόδοξες πολιτικές της Ε.Ε. (European Commission, 2016).

2.3. Τα θεμέλια του βιώσιμου χρηματοδοτικού πλαισίου της Ε.Ε.

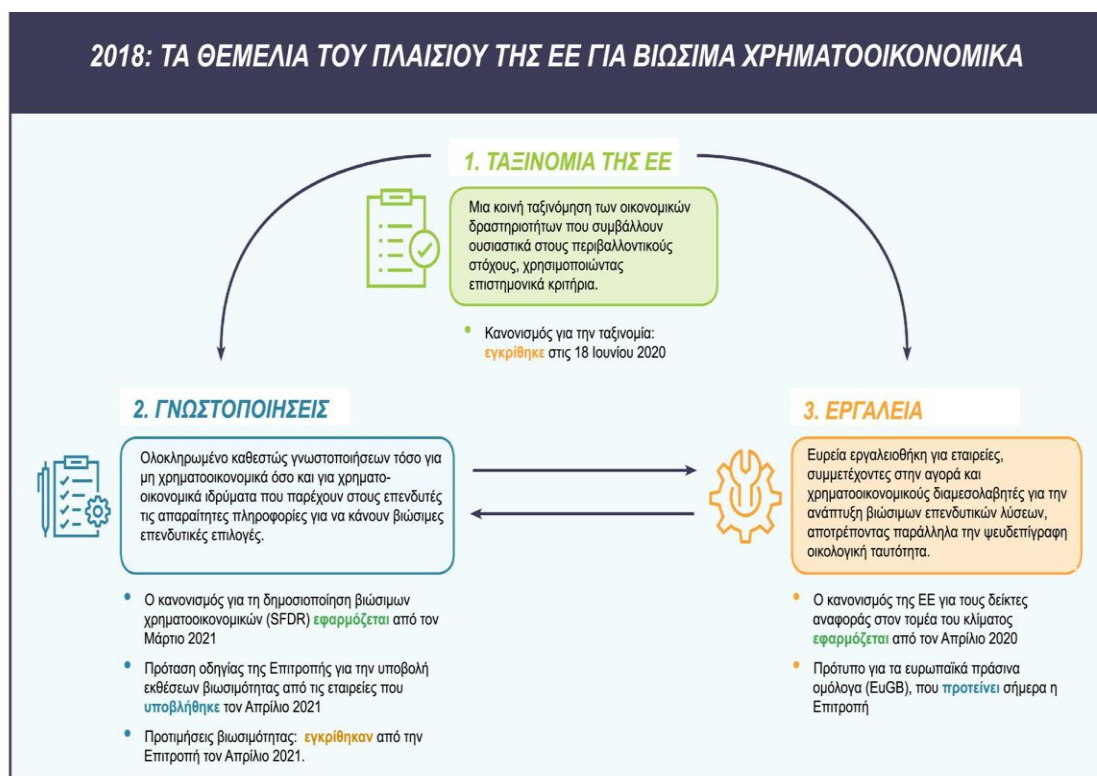
Έκτοτε, το ρυθμιστικό πλαίσιο της Ε.Ε. για τη βιώσιμη χρηματοδότηση βασίζεται κατ' εξοχήν στους ακόλουθους Κανονισμούς και Σχέδια Δράσης που αποτελούν το θεμέλιο για την κατεύθυνση του χρηματοπιστωτικού συστήματος σε βιώσιμες πρακτικές.

2.3.1. Πρόγραμμα Δράσης για τη Βιώσιμη Χρηματοδότηση

Το Πρόγραμμα Δράσης για τη Βιώσιμη Χρηματοδότηση (Action Plan on Sustainable Finance) διαρθρώνεται σε 10 δράσεις που αποσκοπούν στην ενίσχυση των βιώσιμων επενδύσεων με κορωνίδα την ανάπτυξη ενιαίου συστήματος ταξινόμησης της Ε.Ε. για αιεφόρες δραστηριότητες, αλλά και τη δημιουργία πράσινων ομολόγων και λοιπών χρηματοδοτικών εργαλείων (EU, 2018). Πρόκειται για ένα σημαίνων νομοθέτημα που εγκρίθηκε το 2018 και επικαιροποιήθηκε μέσω της Στρατηγικής Βιώσιμης Χρηματοδότησης το 2021 με πρωταρχικό μέλημα τη διασφάλιση ότι αμφότερες οι ιδιωτικές και δημόσιες επενδύσεις στηρίζουν τους κλιματικούς και περιβαλλοντικούς στόχους. Κύρια προτεραιότητα, ως εκ τούτου, του Σχεδίου είναι η στρέψη των κεφαλαίων σε βιώσιμες επενδύσεις. Μέσω των δράσεών του στοχεύει συγχρόνως και στη διαχείριση των οικονομικών κινδύνων που απορρέουν από περιβαλλοντικούς και κοινωνικούς παράγοντες, ενώ προωθεί τη

διαφάνεια και δρα βοηθητικά στην υιοθέτηση μακροπρόθεσμων στρατηγικών από την πλευρά των εταιριών (Srinaci, 2021). Αναγνωρίζει δε και τον υποστηρικτικό ρόλο του χρηματοπιστωτικού τομέα για τη πράσινη μετάβαση, καθώς χρηματοδοτεί οικονομικές δραστηριότητες, παρέχοντας κατευθυντήριες γραμμές για την αλλαγή του τρόπου λειτουργίας του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Στα κύρια παραδοτέα του Προγράμματος Δράσης που έθεσαν τα θεμέλια του πλαισίου της Ε.Ε. για τα βιώσιμα χρηματοοικονομικά, όπως αποτυπώνεται στο κάτωθι σχήμα, είναι οι τρεις βασικοί Κανονισμοί που αναλύονται ακολούθως, ήτοι ο Κανονισμός για την Ταξινόμηση, ο Κανονισμός περί γνωστοποιήσεων αειφορίας στον τομέα των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών και ο Κανονισμός για τους Δείκτες Αναφοράς χαμηλών ανθρακούχων εκπομπών.

Γράφημα 4. Τα θεμέλια του πλαισίου της Ε.Ε. για βιώσιμα χρηματοοικονομικά κατά την Α' φάση

Πηγή: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021DC0390>

2.3.2. Κανονισμός περί γνωστοποιήσεων αειφορίας στον τομέα των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών

Ο Κανονισμός περί γνωστοποιήσεων αειφορίας στον τομέα των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών (SFDR) παρέχει το θεσμικό πλαίσιο για τη λήψη

ενημερωμένων επενδυτικών αποφάσεων για βιώσιμες επενδύσεις. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω της αύξησης της διαφάνειας σε σχέση με τη βιωσιμότητα των χρηματοπιστωτικών προϊόντων, στοχεύοντας, όπως και η ταξινόμηση, στον εκμηδενισμό της προβολής μιας αναληθούς οικολογικής ταυτότητας (greenwashing). Ο Κανονισμός απευθύνεται στους συμμετέχοντες των χρηματοπιστωτικών αγορών και τους χρηματοοικονομικούς συμβούλους, στους οποίους και εισάγει μια σειρά από υποχρεώσεις, όπως την υποχρέωση ενημέρωσης σχετικά με την ενσωμάτωση των κινδύνων βιωσιμότητας (άρθρο 3) και των ΠΚΔ κριτηρίων στις επενδυτικές τους αποφάσεις, καθώς και την προαγωγή των βιώσιμων επενδύσεων (EU, 2019). Οι δε γνωστοποιήσεις, σύμφωνα με τα άρθρα 4 και 7, αφορούν σε δύο επίπεδα, της επιχείρησης και του χρηματοοικονομικού προϊόντος / δραστηριότητας (ESMA, 2023), και οφείλουν να συνοδεύονται από αντίστοιχη τεκμηρίωση (άρθρο 6 και 12). Ειδικότερα, οι απαιτήσεις γνωστοποίησης για τα χρηματοπιστωτικά προϊόντα που έχουν στόχο τις βιώσιμες επενδύσεις καθορίζονται στο άρθρο 9 και το άρθρο 11 του Κανονισμού, ενώ στο άρθρο 8 τίθενται οι απαιτήσεις διαφάνειας για προϊόντα με περιβαλλοντικά ή κοινωνικά χαρακτηριστικά που περιλαμβάνει τη γνωστοποίηση του μεριδίου τους στις βιώσιμες επενδύσεις. Σημαντικό στοιχείο του Κανονισμού αποτελεί η εισαγωγή της διάκρισης των προϊόντων σε 3 κατηγορίες, ήτοι σε προϊόντα χωρίς στόχο αειφορίας (άρθρο 6), σε προϊόντα που προωθούν τα κριτήρια ΠΚΔ (άρθρο 8) και στα βιώσιμα προϊόντα (άρθρο 9). Απώτερος στόχος του Κανονισμού είναι η διασφάλιση ότι όσοι συμμετέχουν στη χρηματοπιστωτική αγορά δύνανται να χρηματοδοτήσουν την ανάπτυξη με βιώσιμο τρόπο μακροπρόθεσμα. Μια διασφάλιση που για να επιτευχθεί στηρίζεται στη δημοσιοποίηση και εναρμόνιση των πληροφοριών που σχετίζονται με τη βιωσιμότητα από χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και μεγάλες επιχειρήσεις για την άμβλυση των ανομοιογενών πληροφοριών προς τους τελικούς επενδυτές (αιτιολογική σκέψη 10).

Ο εν λόγω Κανονισμός θέτει ένα φιλόδοξο πλαίσιο για την άμβλυση των ασυνεχειών στην πληροφόρηση, αλλά η συμβολή του περιορίζεται από τη δυνατότητα αιτιολόγησης για τη μη σχετικότητα των κινδύνων βιωσιμότητας και την έλλειψη εποπτικής αρχής (Busch, 2021).

Σημειώνεται ότι συμπληρωματικά στο ευρωπαϊκό πλαίσιο γνωστοποιήσεων και Ταξινομίας δρα η Οδηγία σχετικά με την εταιρική δέουσα επιμέλεια όσον αφορά τη βιωσιμότητα («Directive on corporate sustainability due diligence») που τέθηκε σε ισχύ τον Ιούλιο του 2024 (EU, 2024). Δυνάμει της εν λόγω Οδηγίας, οι εταιρίες πρέπει να εφαρμόζουν στις αλυσίδες αξίας τους ολοκληρωμένες διαδικασίες μετριασμού των επιπτώσεων στα ανθρώπινα δικαιώματα και το περιβάλλον, δίνοντας έμφαση στην οριζόντια ενσωμάτωση της βιωσιμότητας στα συστήματα εταιρικής διακυβέρνησης και διαχείρισης. Εισάγεται, επίσης, η απαίτηση κατάρτισης των κλιματικών στόχων και των σχεδίων μετάβασης για τις μεγάλες εταιρίες, ενώ προβλέπονται μέτρα στήριξης και προστασίας των ΜμΕ.

2.3.3. Κανονισμός για την Ταξινόμηση

Ο Κανονισμός Ταξινόμησης της Ε.Ε. (EU Taxonomy Regulation) εγκρίθηκε το 2020 και θεσπίζει ένα ισχυρό πλαίσιο για τον καθορισμό των περιβαλλοντικά βιώσιμων επενδύσεων, αποσκοπώντας στη διοχέτευση των επενδύσεων σε περιβαλλοντικά βιώσιμες οικονομικές δραστηριότητες, αλλά και στην άμβλυση των κινδύνων αναληθούς οικολογικής ταυτότητας (greenwashing) και του κατακερματισμού της αγοράς (EU, 2020). Στο άρθρο 9 η ταξινόμηση της Ε.Ε. καθορίζει τους έξι περιβαλλοντικούς στόχους, ήτοι:

- ✓ το μετριασμό της κλιματικής αλλαγής,
- ✓ την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή,
- ✓ τη βιώσιμη χρήση και προστασία των υδάτινων και θαλάσσιων πόρων,
- ✓ τη μετάβαση σε μια κυκλική οικονομία,
- ✓ την πρόληψη και τον έλεγχο της ρύπανσης και
- ✓ την προστασία και αποκατάσταση της βιοποικιλότητας και των οικοσυστημάτων (EU, 2020).

Το άρθρο 3 ορίζει ότι η διάκριση μεταξύ μιας περιβαλλοντικά βιώσιμης ή μη επένδυσης στηρίζεται στο εάν η οικονομική δραστηριότητα συμβάλλει ουσιαστικά σε έναν τουλάχιστον από τους στόχους που απαριθμούνται ανωτέρω (άρθρα 9 έως 16) και δεν βλάπτει καμία από τις λοιπές στοχεύσεις (άρθρο 17) και με την

προϋπόθεση ότι εκτελούνται σύμφωνα με τις ελάχιστες εγγυήσεις κοινωνικής και διακυβέρνησης, όπως αυτές οριοθετούνται στο άρθρο 18. Χρειάζεται, επομένως, έλεγχος σε δύο επίπεδα για να πιστοποιηθεί ότι είναι πράγματι περιβαλλοντικά βιώσιμη οικονομική δραστηριότητα. Κριτήριο που πρέπει, ακόμη, να πληρείται είναι η συμμόρφωση με τα τεχνικά κριτήρια διαλογής, τα οποία και πρέπει να τίθενται υπό συνεχή επικαιροποίηση (άρθρο 19). Επιπλέον, εκτός από τις οικονομικές δραστηριότητες που συμβάλλουν ουσιαστικά στις έξι περιβαλλοντικές στοχεύσεις, ο Κανονισμός προσδιορίζει άλλους δύο τύπους δραστηριοτήτων που δύνανται να θεωρηθούν περιβαλλοντικά βιώσιμες εάν πληρούν τα κριτήρια, ήτοι τις «ευνοϊκές» δραστηριότητες και τις μεταβατικές (άρθρο 16).

Απώτεροι στόχοι του Κανονισμού είναι η προστασία των ιδιωτών επενδυτών, η διαφάνεια και η παροχή μιας ενιαίας βάσης που θα τονώσει περαιτέρω τη δράση σε τομείς, όπως οι γνωστοποιήσεις, οι κανόνες προληπτικής εποπτείας και τα οικολογικά σήματα της E.E. για χρηματοοικονομικά προϊόντα. Η φιλοσοφία της εν λόγω προσέγγισης είναι αντίστοιχη με την ενεργειακή σήμανση που έχει υιοθετήσει τη E.E., η οποία υποδεικνύει στον καταναλωτή την ενεργειακή αποδοτικότητα των προϊόντων. Κατ' αντιστοιχία, οι επενδυτές, αξιοποιώντας τα κριτήρια και αντιπαραβάλλοντάς σε αυτά την οικονομική δραστηριότητα, θα διευκολύνονται στο να εντοπίζουν τις πραγματικά περιβαλλοντικά βιώσιμες δραστηριότητες και να επενδύουν σε αυτές. Υποχρεώνει δε τους χρηματοπιστωτικούς φορείς να διασφαλίζουν ότι οι επενδύσεις που προωθούν ευθυγραμμίζονται με αυτά τα κριτήρια, ενώ ως ιδιαίτερα σημαντικό σημείο αξιολογείται η οριοθέτηση ρητών περιστάσεων, όπου μια δραστηριότητα νοείται ότι προκαλεί ζημία, αντιπαραβάλλοντάς την με κάθε περιβαλλοντικό στόχο (άρθρο 17). Σημαντική είναι και η προσθήκη νέων απαιτήσεων δημοσιοποίησης, συμπληρώνοντας τον προαναφερθέντα Κανονισμό SFDR, σε σχέση με τις προσυμβατικές γνωστοποιήσεις (άρθρο 5) και τις περιοδικές εκθέσεις (άρθρο 7).

Η θέσπιση της ταξινόμησης αποτελεί σημείο αναφοράς κατά την ανάπτυξη πράσινων χρηματοοικονομικών προϊόντων ή πράσινων ετικετών και βρίσκεται στο επίκεντρο για την ανάπτυξη της βιώσιμης χρηματοδότησης και τη δημιουργία ενός πράσινου οικονομικού μέλλοντος, δεδομένου ότι καθιστά συγκρίσιμες τις βιώσιμες

επενδύσεις σε όλα τα κράτη-μέλη, επαναπροσανατολίζοντας τις επενδύσεις. Σημειώνεται, επίσης, ότι ως σημείο αναφοράς για την αξιολόγηση οποιασδήποτε οικονομικής δραστηριότητας μπορεί να χρησιμοποιηθεί και για άλλους σκοπούς, π.χ. ρυθμιστικούς (Karageorgou, 2023). Ωστόσο, η παρατηρούμενη ασάφεια του Κανονισμού σε ορισμένα ζητήματα δίνει περιθώρια για πρακτικές ψευδοοικολογικής ταυτότητας.

2.3.4. Κανονισμός για τους Δείκτες Αναφοράς χαμηλών ανθρακούχων εκπομπών

Ο Κανονισμός για τους Δείκτες Αναφοράς χαμηλών ανθρακούχων εκπομπών συνιστά την τρίτη δέσμη μέτρων για τη χρηματοδότηση της βιώσιμης ανάπτυξης και προσβλέπει στη δημιουργία νέων σημείων αναφοράς προς υποστήριξη των επενδυτών σε σχέση με τη μέτρηση του ανθρακικού αποτυπώματος των επενδύσεών τους (EU, 2019), επιβεβαιώνοντας την ανάγκη κατεύθυνσης των κεφαλαίων προς βιώσιμες επενδύσεις.

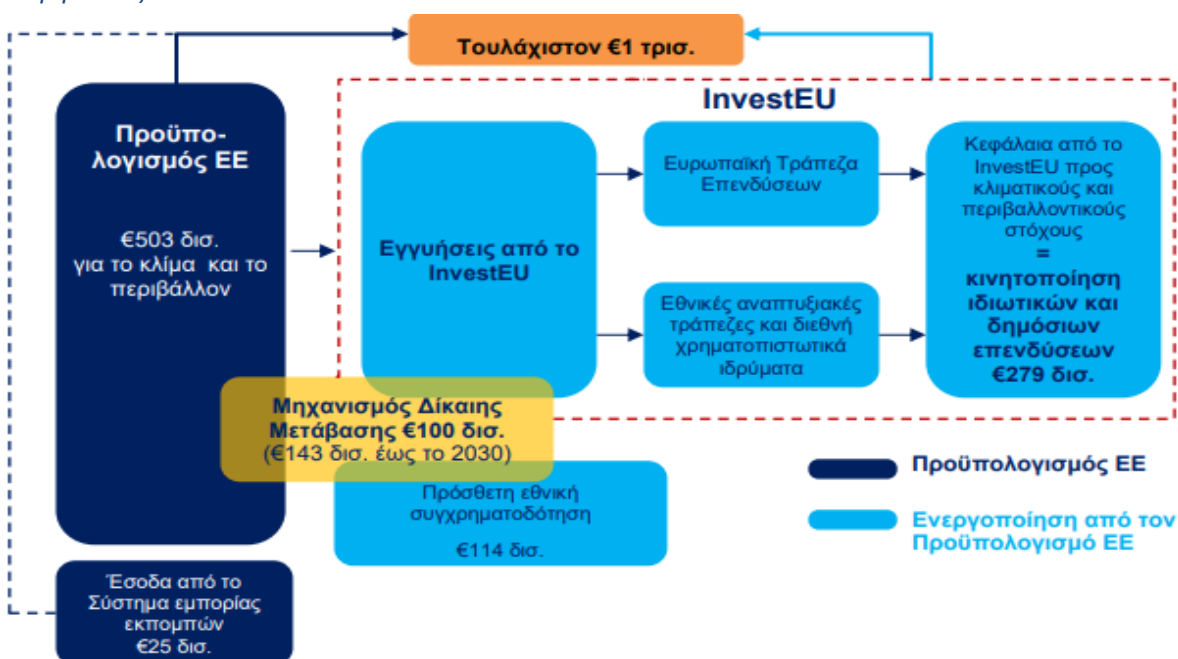
2.3.5. Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία – Επενδυτικό Σχέδιο

Στην ΕΠΣ αποτυπώνεται με τον πλέον εναργέστερο τρόπο η σημασία της υιοθέτησης κατάλληλων χρηματοδοτικών εργαλείων για τη μετάβαση σε μια βιώσιμη οικονομία, καθώς κατέστη σαφές ότι η χρηματοδότηση είναι αυτή που θα επιτρέψει τη μετουσίωση των περιγραφόμενων δράσεων σε πραγματικότητα. Επιβεβαιώνεται, επίσης, η άρρηκτη σύνδεση της βιώσιμης χρηματοδότησης με την ενέργεια, τη βιομηχανία, τις μεταφορές και τη γεωργία και προτεραιοποιείται η δημιουργία νέων ευκαιριών για καινοτομία, νέες θέσεις εργασίας, καθώς και επενδύσεις σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, πράσινες τεχνολογίες και κυκλική οικονομία. Ως ο κύριος οδικός χάρτης της Ε.Ε. για την επίτευξη κλιματικής ουδετερότητας έως το 2050, η ΕΠΣ χαιρεί ιδιαίτερης σημασίας και προς τούτο υποστηρίζεται από το Επενδυτικό Σχέδιο της Ευρωπαϊκής Συμφωνίας, το οποίο, υιοθετώντας τα κύρια σημεία του ΠΔΠ για την περίοδο 2021-2027, αποτέλεσε την πρώτη δράση που δημοσιεύτηκε για την Συμφωνία.

Επιγραμματικά, το Επενδυτικό Σχέδιο «Βιώσιμη Ευρώπη» ως ο επενδυτικός «βραχίονας» της ΕΠΣ είναι επιφορτισμένος με την κινητοποίηση 1 τρις ευρώ για

βιώσιμες επενδύσεις. Ο εν λόγω σκοπός για να επιτευχθεί, όπως αποτυπώνεται στο κάτωθι γράφημα, στηρίζεται στη χορήγηση 503 δις € από τον προϋπολογισμό της Ε.Ε. για τις δαπάνες για το κλίμα με χρονικό ορίζοντα τα 7 έτη², τη μόχλευση ιδιωτικών και δημοσίων επενδύσεων περί τα 279 δις € από το πρόγραμμα InvestEU, τη διάθεση 143 δις. € από το ΜΔΜ και 25 δις. € από τα Ταμεία Καινοτομίας και Εκσυγχρονισμού και συγκεκριμένα από τους πλειστηριασμούς του ΣΕΔΕ, καθώς και στις συνεισφορές ύψους 114 δις € από εθνικούς προϋπολογισμούς σε έργα της Ε.Ε..

Γράφημα 5. Οι πηγές χρηματοδότησης του Επενδυτικού Σχεδίου της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας

Πηγή: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_20_24

Το Σχέδιο περιλαμβάνει τρεις συνιστώσες που βρίσκονται σε άμεση αλληλεξάρτηση, ώστε να καταστεί εφικτή η κινητοποίηση του 1 τρις ευρώ για επενδύσεις, ήτοι:

- ✓ την κινητοποίηση των βιώσιμων επενδύσεων,
- ✓ τη διαμόρφωση του πλαισίου για διευκόλυνση των βιώσιμων επενδύσεων από δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς, όπως μέσω ελκυστικών όρων επένδυσης, και

² Σημειώνεται ότι τα 503 δις προέρχονται από το Ταμείο Συνοχής, το ΕΤΠΑ το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης, το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Εγγυήσεων, το πρόγραμμα «Ορίζων Ευρώπη» και το αντίστοιχο πρόγραμμα «Ορίζων», το πρόγραμμα LIFE και το πρόγραμμα «Connecting Europe». Δύνανται να συμπληρωθούν και νέα ίδια έσοδα-πόρους των κρατών-μελών, κυρίως από τα μη ανακυκλωμένα πλαστικά απορρίμματα.

- ✓ την παροχή τεχνικής και πρακτικής υποστήριξης στις δημόσιες διοικήσεις, τους επενδυτές και τους φορείς υλοποίησης βιώσιμων έργων.

Για να διασφαλιστεί ότι αυτοί οι πόροι κατανέμονται αποτελεσματικά, τα κονδύλια της Ε.Ε. οργανώνονται σε τρία επίπεδα: σε αυτά που τυγχάνουν άμεσης διαχείρισης απευθείας από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σε αυτά που διαχειρίζονται εμμέσως μέσω ιδρυμάτων, όπως η ΕΤΕπ, και σε όσα βρίσκονται υπό «επιμερισμένη διαχείριση» με την Επιτροπή και τις εθνικές αρχές να διαχειρίζονται από κοινού τη χρηματοδότηση (ΕΥ, 2020).

Επιπλέον, αναγνωρίζεται ο κομβικός υποστηρικτικός ρόλος της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων (ΕΤΕπ) στην τόνωση των βιώσιμων επενδύσεων, ενώ διακρίνεται και η πρόθεση της Επιτροπής να υποβάλλει μια νέα στρατηγική βιώσιμης χρηματοδότησης, να καταρτίσει νομοθετική πρόταση για ένα πρότυπο πράσινων ομολόγων της Ε.Ε. και να αναθεωρήσει την Οδηγία για τη χρηματοοικονομική αναφορά. Πρόθεση, η οποία αποτυπώθηκε στο Παράρτημα της ΕΠΣ. Προτεραιότητα δίνεται και στην επίτευξη της μετάβασης σε μια κλιματικά ουδέτερη οικονομία με δίκαιους όρους, παρέχοντας στήριξη στις περιοχές που πλήττονται περισσότερο από αυτή μέσω του Μηχανισμού Δίκαιης Μετάβασης που συνοδεύει το επενδυτικό σχέδιο της ΕΠΣ.

Σημειώνεται, τέλος, ότι η ΕΠΣ κατέστη βασικό εργαλείο της «απάντησης» της Ε.Ε. στην πανδημία του COVID-19 μέσω της πρόσθετης χρηματοδότησης για την επίτευξη της πράσινης ανάκαμψης στην Ευρώπη (Eckert, 2021).

2.3.6. Επικαιροποιημένη Στρατηγική για τη Βιώσιμη Χρηματοδότηση

Κατά τις επιταγές της ΕΠΣ, η Στρατηγική για τη Βιώσιμη Χρηματοδότηση (EU Renewed Sustainable Finance Strategy) επικαιροποίησε το Πρόγραμμα Δράσης για τη Βιώσιμη Χρηματοδότηση, όπως αναλύθηκε ανωτέρω, περιλαμβάνοντας έξι δέσμες δράσεων (ΕΥ, 2021). Η επικαιροποιημένη Στρατηγική στρέφει το «φακό» αφενός στη δημιουργία ενός πιο ανθεκτικού και ευνοϊκού χρηματοπιστωτικού συστήματος για τους ιδιώτες επενδυτές και το δημόσιο τομέα, όπως μέσω του κρατικού «πράσινου»

προϋπολογισμού, και αφετέρου στην εντατικοποίηση της χρηματοδότησης της μετάβασης στη βιωσιμότητα, παρέχοντας νέα εργαλεία και πολιτικές που δίνουν τη δυνατότητα στους οικονομικούς δρώντες να χρηματοδοτήσουν τις πολιτικές τους για επίτευξη των κλιματικών και περιβαλλοντικών στόχων. Η Στρατηγική προσδίδει, ακόμη, έμφαση στην επίτευξη παγκόσμιας συναίνεσης για μια φιλόδοξη ατζέντα βιώσιμης χρηματοδότησης, αλλά και στην συμπερίληψη μέσω της προώθησης της συμμετοχής των ΜμΕ στη βιώσιμη χρηματοδότηση. Η ανανεωμένη στρατηγική περιλαμβάνει σημαντικά βήματα, όπως την εποπτεία των τραπεζών και των ασφαλιστικών εταιριών, την υποχρεωτική δοκιμή σεναρίων για το κλίμα, την ενίσχυση της θέσπισης στόχων βάσει επιστημονικών δεδομένων και την θέσπιση των ελάχιστων απαιτήσεων για προϊόντα που πληρούν τα ΠΚΔ κριτήρια.

2.3.7. Οδηγία για την υποβολή εκθέσεων Εταιρικής Βιωσιμότητας

Ομοίως, η Οδηγία για την υποβολή εκθέσεων Εταιρικής Βιωσιμότητας (CSRD), σύμφωνα με τις επιταγές της ΕΠΣ, αναθεώρησε την Οδηγία δημοσιοποίησης μη χρηματοοικονομικών πληροφοριών (NFRD), ενισχύοντας περαιτέρω τη διαφάνεια, αλλά και τις βάσεις για τις βιώσιμες επενδύσεις (EU, 2022). Με τις νέες κατευθυντήριες γραμμές, η Οδηγία διεύρυνε τις απαιτήσεις, εισάγοντας αυστηρότερους και πιο συγκεκριμένους κανόνες. Ως εκ τούτου, οι μεγάλες και μικρομεσαίες εισηγμένες εταιρίες, οι τράπεζες και οι ασφαλιστικές εταιρίες με περισσότερους από 250 υπαλλήλους ή με σύνολο ενεργητικό άνω των 20 εκατομμυρίων ευρώ, καθώς και οι μη ευρωπαϊκές εταιρίες με σημαντική παρουσία στην Ε.Ε. υποχρεούνται να δημοσιεύουν εκθέσεις σχετικά με τις πολιτικές που εφαρμόζουν ως προς τα ΠΚΔ κριτήρια. Οι νέοι κανόνες για την υποβολή εκθέσεων βιωσιμότητας θα εφαρμόζονται εθελοντικά στις μη εισηγμένες ΜμΕ. Αντίθετα, θα εκδοθούν διαφορετικά και απλουστευμένα ευρωπαϊκά πρότυπα υποβολής εκθέσεων για τις εισηγμένες ΜμΕ. Ορίζεται, τέλος, ότι οι πληροφορίες βιωσιμότητας θα πρέπει να είναι τόσο ποσοτικές όσο και ποιοτικές, καθώς και μακροπρόθεσμες, εστιάζοντας στην αξιολόγηση του επιπέδου έκθεσης σε μελλοντικές δυσμενείς επιπτώσεις (Gualandri, et al., 2024).

2.3.8. Κανονισμός σε σχέση με τις περιβαλλοντικές, κοινωνικές και σχετικές με τη διακυβέρνηση αξιολογήσεις

Ο νέος Κανονισμός σχετικά με τις περιβαλλοντικές, κοινωνικές και σχετικές με τη διακυβέρνηση (ΠΚΔ) δραστηριότητες αξιολόγησης που εκδόθηκε πριν από λίγους μήνες, τον Νοέμβριο του 2024 (ΕΥ, 2024), διαφαίνεται ότι από κοινού με τον Κανονισμό της Ταξινόμησης και την ΕΠΣ θα αποτελέσουν τους ακρογωνιαίους λίθους της βιώσιμης χρηματοδότησης, καθώς παρέχουν κρίσιμες πληροφορίες στους επενδυτές και τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα.

Με τον νέο Κανονισμό εισάγονται πρόσθετοι κανόνες που επιδιώκουν την ενδυνάμωση της εμπιστοσύνης των επενδυτών στα βιώσιμα προϊόντα μέσω της διάθεσης συγκρίσιμων αξιολογήσεων ΠΚΔ. Οι εν λόγω πληροφορίες, ενισχύοντας τη διαφάνεια και την αξιοπιστία, είναι ικανές να επηρεάσουν τις επενδυτικές στρατηγικές, θέτοντας στο επίκεντρο τη διαχείριση των κινδύνων για τα ΠΚΔ κριτήρια. Καινοτομία του Κανονισμού είναι η συμπερίληψη κανόνων ως προς τη λειτουργία των παρόχων αξιολόγησης των κριτηρίων ΠΚΔ, «θωρακίζοντας» κατ' αυτόν τον τρόπο την αξιοπιστία και την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών.

2.4. Σύνοψη κεφαλαίου

Ολοκληρώνοντας την επισκόπηση των θεσμικών κειμένων της πολιτικής της Ε.Ε. για την κλιματική αλλαγή υπό το πρίσμα της βιώσιμης χρηματοδότησης είναι εμφανής η σταδιακή αναγνώριση της σημασίας της, καθώς κατέστη σαφές ότι η επίτευξη των κλιματικών στόχων συνδέεται άρρηκτα με τη δυνατότητα χρηματοδότησης των απαιτούμενων επενδύσεων. Μια συνειδητοποίηση που διαμόρφωσε αντίστοιχα το ρυθμιστικό πλαίσιο και οδήγησε στη δημιουργία νέων καινοτόμων εργαλείων που δρουν ενισχυτικά στη μετάβαση προς μια κλιματικά ουδέτερη και ανθεκτική οικονομία. Η διαμόρφωση του ανωτέρω θεσμικού πλαισίου έγινε με γνώμονα τη μείωση των πρακτικών που αποσκοπούν στην επίτευξη βραχυπρόθεσμων επιδόσεων στις οικονομικές και χρηματοπιστωτικές αποφάσεις,

δίνοντας προτεραιότητα στη διαφάνεια και την καθοδήγηση σχετικά με την ενσωμάτωση των ζητημάτων βιωσιμότητας και δη των ΠΚΔ κριτηρίων στις πρακτικές των κρατών και του ιδιωτικού τομέα. Ωστόσο, αρκετές από τις απαιτήσεις που απορρέουν από το ρυθμιστικό πλαίσιο είναι περιττές και συχνά επικαλυπτόμενες. Εκκρεμεί δε να αποσαφηνιστούν ορισμένα ζητήματα στο ρυθμιστικό πλαίσιο της Ε.Ε., όπως το τι εμπεριέχει η «χρηματοδότηση» της μετάβασης, αλλά και να γίνει διάκριση μεταξύ επιβλαβών δραστηριοτήτων που μπορούν και δεν μπορούν να μετατραπούν, όπως προτείνεται στην έκθεση από την πλατφόρμα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη Βιώσιμη Χρηματοδότηση (Lindström, et al., 2021), χωρίς, όμως, να απομειώνεται η σημασία των ρυθμίσεων.

Αρχινώντας από το Σχέδιο Δράσης του 2018 για τη Χρηματοδότηση της Βιώσιμης Ανάπτυξης, η Ε.Ε. σημείωσε σημαντικά βήματα στη δημιουργία βιώσιμων χρηματοδοτικών πολιτικών, τα οποία και επεκτάθηκαν με την ΕΠΣ, επισφραγίζοντας τη διεθνή πρωτοπορία της και προβαίνοντας σε μια εκτεταμένη αναθεώρηση των υφιστάμενων πολιτικών της. Ως συστατικό στοιχείο της βιώσιμης χρηματοδότησης ανεδείχθη δε η κινητοποίηση της ιδιωτικής πρωτοβουλίας και των κεφαλαίων, καθώς και ο σχεδιασμός των δημοσίων πολιτικών και προϋπολογισμών μέσα από το «φακό» των πράσινων πολιτικών. Δύο κρίσιμα σημεία που θα αποτελέσουν αντικείμενο διερεύνησης στο Μέρος Β΄.

Σημειώνεται, τέλος, ότι το ρυθμιστικό πλαίσιο για τη βιώσιμη χρηματοδότηση βρίσκεται υπό συνεχή διαμόρφωση και βελτίωση. Εντός του 2025 έχει προγραμματιστεί η δημοσίευση ενιαίας νομοθετικής πράξης (the EU Omnibus ESG Regulation) που θα ενσωματώνει την Οδηγία για την Αναφορά Εταιρικής Αειφορίας, τον Κανονισμό Ταξινόμησης της Ε.Ε. και την Οδηγία Δέουσας Επιμέλειας για την Εταιρική Αειφορία σε ένα νόμο (European Commission, 2025). Η προσέγγιση αυτή προβλέπεται ότι θα κάμψει τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι εταιρίες ως προς τις αναφορές, μειώνοντας τον ρυθμιστικό τους φόρτο, και παράλληλα θα δίνει νέα ισχυρή ώθηση για τις βιώσιμες επενδύσεις.

ΜΕΡΟΣ Β΄

ΑΠΟ ΤΗ ΝΟΜΟΘΕΤΗΣΗ ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ: ΜΙΑ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ «ΠΡΑΣΙΝΟΥ» ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΒΙΩΣΙΜΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΩΣ ΕΡΓΑΛΕΙΩΝ ΤΗΣ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ

Κεφάλαιο 3

Ο «πράσινος» προϋπολογισμός: Ο ρόλος και η σημασία του εντός του πλαισίου της ΕΠΣ

Ο «πράσινος» προϋπολογισμός αποκτά ολοένα μεγαλύτερη σημασία στην Ε.Ε. που απορρέει από την αυξανόμενη ανάγκη για οικονομική αποτελεσματικότητα και τις εντεινόμενες επιπτώσεις της κλιματικής κρίσης. Στο παρόν κεφάλαιο θα επιχειρηθεί να αποσαφηνιστεί η σημασία του εν λόγω εργαλείου υπό το φακό της πράσινης μετάβασης και να αναδειχθούν τα κύρια εργαλεία που χρησιμοποιούνται για την εφαρμογή αυτής της πρακτικής. Έχοντας διερευνήσει τα βασικά χαρακτηριστικά του «πράσινου» προϋπολογισμού, η εργασία θα εστιάσει στον εντοπισμό των βέλτιστων πρακτικών που έχουν υιοθετηθεί από τα κράτη-μέλη, καθώς και των πιθανών περιορισμών.

Προτού η μελέτη εμβαθύνει στο εν λόγω εργαλείο, κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί η σημασία του προϋπολογισμού αυτού καθαυτού ως διακριτού εργαλείου, ώστε να καταστεί εναργέστερη η σημασία που του προσδίδεται μέσω του οικολογικού του προσανατολισμού ως συμπληρωματικού στοιχείου. Η κατάρτιση του προϋπολογισμού θέτει τις στρατηγικές προτεραιότητες της εκάστοτε χώρας, στοιχειοθετώντας τις προθέσεις της προς επίρρωση της πολιτικής της φιλοδοξίας και ατζέντας. Πέρα από την πραγμάτωση του πολιτικού προγράμματος μέσω του προϋπολογισμού διαγράφεται και η οικονομική πορεία του κράτους για ένα έτος, ενώ προσδιορίζονται τα έσοδα και τα έξοδα.

3.1. Η σημασία του «πράσινου» προϋπολογισμού και η αποτύπωση στην ΕΠΣ

Ο «πράσινος» προϋπολογισμός συνιστά ένα καίριας σημασίας εργαλείο για την επίτευξη των φιλόδοξων κλιματικών και περιβαλλοντικών στόχων που έχουν τεθεί στην ΕΠΣ και τις συνακόλουθες μεταρρυθμίσεις και πρωτοβουλίες (Battersby, et al.,

2021). Σχεδιάστηκε με γνώμονα την υποβοήθηση των κυβερνήσεων να αντιμετωπίσουν τις επιπτώσεις της κλιματικής κρίσης και να μετριάσουν το κόστος αυτών. Η συμβολή του έγκειται στην αξιοποίηση των εργαλείων της χάραξης δημοσιονομικής πολιτικής για την οριοθέτηση, τον προσδιορισμό και την αξιολόγηση των επιλεγμένων πολιτικών σε σχέση με συγκεκριμένους δείκτες επιδόσεων με απώτερο στόχο τον συντονισμό και την ευθυγράμμιση των εφαρμοζόμενων δημοσιονομικών πολιτικών με τις περιβαλλοντικές στοχεύσεις (EU, 2024). Ο «πράσινος» προϋπολογισμός αφορά, κατά κύριο λόγο, στην «πράσινη» σήμανση του προϋπολογισμού και στις εκ των προτέρων εκτιμήσεις των περιβαλλοντικών επιπτώσεων, αλλά και στις εκ των υστέρων αξιολογήσεις. Η σημασία της εν λόγω πρακτικής μπορεί δε να ιδωθεί μέσα από δύο «φακούς»: ως εργαλείο ευθυγράμμισης των δημοσίων πόρων με την ΕΠΣ και ως εργαλείο κινητοποίησης των ιδιωτικών κεφαλαίων για βιώσιμες επενδύσεις που θα αναλυθούν ειδικότερα στις υποενότητες 3.2.1. και 3.2.2..

Η σπουδαιότητα που διαδραματίζει ο «πράσινος» προϋπολογισμός αναγνωρίζεται στο κείμενο της ΕΠΣ (2.2.2.) με τίτλο: *«Οικολογικός προσανατολισμός των εθνικών προϋπολογισμών και αποστολή των σωστών μηνυμάτων όσον αφορά τις τιμές»*, όπου υπογραμμίζεται, μάλιστα, ότι *«η μεγαλύτερη χρήση των πράσινων εργαλείων κατάρτισης του προϋπολογισμού θα συμβάλει στον αναπροσανατολισμό των δημόσιων επενδύσεων, της κατανάλωσης και της φορολογίας στις πράσινες προτεραιότητες και στην απομάκρυνση από επιζήμιες επιδοτήσεις»* (EU, 2019). Επισημαίνεται, μάλιστα, ότι *«ενώ τα δημόσια κονδύλια από μόνα τους δεν μπορούν να χρηματοδοτήσουν όλες τις επενδυτικές ανάγκες, διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο, παράλληλα με την ιδιωτική χρηματοδότηση»* (EU, 2019). Επιπλέον, στην ΕΠΣ τίθεται το γενικό πλαίσιο δράσης για την ενδυνάμωση του «πράσινου» προϋπολογισμού και αναφέρεται ότι *«η Επιτροπή συνεργάζεται στενά με τα κράτη μέλη για την αύξηση της χρήσης εργαλείων κατάρτισης «πράσινων» προϋπολογισμών»* (EU, 2019).

Ακολουθως, στο παράρτημα της ανακοίνωσης για την ΕΠΣ αναφέρονται ρητά οι πρωτοβουλίες για τον έλεγχο και τη συγκριτική αξιολόγηση των πρακτικών κατάρτισης των «πράσινων» προϋπολογισμών των κρατών - μελών, συμπεριλαμβανομένων πτυχών, όπως οι δημόσιες επενδύσεις, η κατανάλωση, η

φορολογία και οι επιδοτήσεις, οι οποίες κατατάσσονται στις κατεξοχήν δράσεις που θα ενισχύσουν καθοριστικά την υλοποίηση της ΕΠΣ.

Η ΕΠΣ θέτει, λοιπόν, τις βάσεις για την άμβλυνση της πιθανότητας παρέκκλισης του κρατικού προϋπολογισμού από την επίτευξη των κλιματικών στόχων, δίνοντας προτεραιότητα στην άντληση διδαγμάτων από βέλτιστες πρακτικές στο χώρο των «πράσινων» δημοσιονομικών πρακτικών, κατανοώντας ότι *«οι καλά σχεδιασμένες φορολογικές μεταρρυθμίσεις μπορούν να τονώσουν την οικονομική ανάπτυξη και την ανθεκτικότητα έναντι των κλιματικών διαταραχών»* (EU, 2019). Δεν προβαίνει, ωστόσο, στη θέσπιση ρητών χρονοδιαγραμμάτων, λόγω του περιορισμένου ρόλου της στις φορολογικές πολιτικές των κρατών – μελών (Fernandez, 2024).

Αξίζει, ωστόσο, να επισημανθεί ότι ο «πράσινος» προϋπολογισμός δεν συνιστά νέα έννοια, αλλά έχει χρησιμοποιηθεί ευρέως διεθνώς (Petrie, 2021), ιδίως κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης του 2008 (UNEP, 2009).

3.2. Βασικά γνωρίσματα και εργαλεία εφαρμογής

Ο «πράσινος» προϋπολογισμός, χρησιμοποιώντας τα εργαλεία χάραξης δημοσιονομικής πολιτικής, επιδιώκει την οριζόντια ενσωμάτωση των κλιματικών και περιβαλλοντικών πτυχών στις πρακτικές του κρατικού προϋπολογισμού και την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Παράλληλα, παρακολουθεί τις πράσινες δαπάνες και αναπτύσσει μηχανισμούς παρακολούθησης για τη διασφάλιση της σωστής κατανομής των πόρων και της απόδοσης των επενδύσεων (Battersby, et al., 2021).

Για την προώθηση και την υποστήριξη της κατάρτισης των «πράσινων» προϋπολογισμών, εντός του πλαισίου της ΕΠΣ, η Ε.Ε. έχει αναπτύξει τα εξής εργαλεία:

- Πλαίσιο αναφοράς της Ε.Ε. για τον «πράσινο» προϋπολογισμό

Η προώθηση της αποτελεσματικότητας και της κοινοβουλευτικής εποπτείας των εθνικών προσπαθειών όσον αφορά τη δράση για το κλίμα αποτελούν τις κύριες

στοχεύσεις του Πλαισίου Αναφοράς της Ε.Ε. για τον «πράσινο» προϋπολογισμό που αναπτύχθηκε από κοινού με τα κράτη – μέλη και παρέχει τις κατευθυντήριες γραμμές για την εφαρμογή του «πράσινου» προϋπολογισμού, υποδεικνύοντας τα κύρια βήματα σε σχέση με την κάλυψη των περιβαλλοντικών στόχων και των στοιχείων του προϋπολογισμού, τη χρησιμοποιούμενη μεθοδολογία για την αξιολόγηση της ευθυγράμμισης των δημοσιονομικών πολιτικών με τους κλιματικούς στόχους, τα παραδοτέα, τη διακυβέρνηση, καθώς και τη διαφάνεια και τη λογοδοσία της συνολικής διαδικασίας (ΕΥ, 2025).

- Έρευνα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την πράσινη κατάρτιση του προϋπολογισμού

Η συλλογή πληροφοριών σχετικά με τις εφαρμοζόμενες πρακτικές κατάρτισης των «πράσινων» προϋπολογισμών των κρατών – μελών, αλλά και τα μελλοντικά σχέδια, πραγματοποιείται μέσα από τις ετήσιες έρευνες που έχει αναπτύξει η Ε.Ε. (ΕΥ, 2024). Απώτερος στόχος της διενέργειας των εν λόγω αναφορών είναι η καλύτερη κατανόηση του σχεδιασμού αυτών των πρακτικών και της εφαρμογής τους, καθώς και ο εντοπισμός των λοιπών προκλήσεων, προσβλέποντας, κατ' αυτόν τον τρόπο, στην υποστήριξη των κρατών – μελών που επιδιώκουν να ανακατευθύνουν τον προϋπολογισμό τους σε βιώσιμες προτεραιότητες.

- Κατάλογος «πράσινων» και «καφέ» σημείων του προϋπολογισμού

Η ανάπτυξη «πράσινων» κρατικών προϋπολογισμών από τα κράτη – μέλη διευκολύνεται περαιτέρω μέσω των δύο καταλόγων που έχει συντάξει η Ε.Ε., οι οποίοι διακρίνουν τα στοιχεία του προϋπολογισμού σε «πράσινα» για όσα έχουν ευνοϊκές επιπτώσεις στο κλίμα ή το περιβάλλον και σε «καφέ» για όσα έχουν δυσμενείς επιπτώσεις (ΕΥ, 2024). Οι κατάλογοι αυτοί, εάν και ενδεικτικοί, θέτουν τη βάση της ταξινόμησης των προϋπολογισμών. Ενημερώνονται δε σε ετήσια βάση, λαμβάνοντας υπόψιν και τις επιστημονικές και τεχνολογικές εξελίξεις (ΕΥ, 2024).

- Τεχνική υποστήριξη

Η κατάρτιση των «πράσινων» προϋπολογισμών απαιτεί εξειδικευμένες διοικητικές και τεχνικές δεξιότητες. Σε αυτήν ακριβώς την ανάγκη ανταποκρίνεται η

πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για παροχή τεχνικής υποστήριξης μέσω προγραμμάτων κατάρτισης προς στήριξη των κρατών – μελών που υστερούν στις προσπάθειές τους να μεταρρυθμίσουν τα δημοσιονομικά τους συστήματα (EU, 2024). Η εκπαίδευση μέσα από τις δράσεις ανάπτυξης ικανοτήτων συνδράμει στην ευθυγράμμιση των εθνικών πρακτικών κατάρτισης «πράσινων» προϋπολογισμό με το Πλαίσιο αναφοράς της Ε.Ε. για τον «πράσινο» προϋπολογισμό, εγκαθιδρύοντας μια διαδικασία αμοιβαίας μάθησης που διασφαλίζει ότι οι δημοσιονομικές πολιτικές και οι δαπάνες συνάδουν με τις περιβαλλοντικές δεσμεύσεις.

Τα ανωτέρω εργαλεία λειτουργούν συμπληρωματικά για την παροχή υποστήριξης και τεκμηριωμένων πληροφοριών που μπορούν να υποβοηθήσουν τα κράτη – μέλη τόσο στην υιοθέτηση του «πράσινου» προϋπολογισμού όσο και στη βελτιστοποίησή του. Πρόκειται για μέσα «ήπιας» διακυβέρνησης, λόγω της απουσίας νομικής αρμοδιότητας της Ε.Ε. στον τομέα της φορολογίας (Fernandez, 2024).

Σημειώνεται ότι η κατάρτιση του «πράσινου» προϋπολογισμού σχετίζεται με όλα τα στάδια του κύκλου του προϋπολογισμού, ήτοι τον προγραμματισμό, τη διαμόρφωση, την έγκριση, την εφαρμογή και την επίβλεψη του προϋπολογισμού (OECD, 2024); (Pojar, 2023).

Επιπλέον, τα μέσα πολιτικής που χρησιμοποιούνται για το «πρασίνισμα» του προϋπολογισμού δύνανται να διακριθούν σε αγορακεντρικά μέσα και μη.

- Στα αγορακεντρικά μέσα συγκαταλέγονται, μεταξύ άλλων, :
 - ✓ οι φόροι / επιδοτήσεις (πρόσθετες φορολογικές ελαφρύνσεις, ευνοϊκοί φορολογικοί συντελεστές, κλπ.)
 - ✓ η εμπορία των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα,
 - ✓ η κατάργηση των στρεβλών κινήτρων,
 - ✓ τα πράσινα ομόλογα, καθώς και
 - ✓ οι εγγυήσεις.
- Στα μη αγορακεντρικά μέσα εμπεριέχονται:
 - ✓ οι απαιτήσεις υποβολής εκθέσεων,
 - ✓ η ενεργός στήριξη των πράσινων τεχνολογιών,
 - ✓ η άρση των οικονομικών φραγμών για την πράσινη τεχνολογία και

- ✓ η πληροφόρηση (Görlach, 2013).

Τα αγορακεντρικά μέσα χρησιμοποιούνται ευρέως από τις κυβερνήσεις στο πλαίσιο της περιβαλλοντικής πολιτικής, συμπεριλαμβανομένης της φορολογίας, και έχουν αναδειχθεί πιο αποτελεσματικά σε αντιπαραβολή με τα ρυθμιστικά μέτρα (Fernandez, 2024). Από τα αγορακεντρικά μέσα ως προς την παροχή κινήτρων για την επιθυμητή συμπεριφορά ή αλλαγή συμπεριφοράς, ξεχωρίζουν για την αποτελεσματικότητά τους οι φόροι (Rademaekers, et al., 2011) στην περίπτωση, όμως, που τα συλλεγόμενα έσοδα επιστρέφονται στην κοινωνία ή αξιοποιούνται για την επίτευξη των κλιματικών στόχων με άμεση σχέση, όπως οι επενδύσεις σε ΑΠΕ, ειδάλλως δεν λαμβάνουν την υποστήριξη των πολιτών (Fernandez, 2024). Η διάκριση αυτή υποδηλώνει την σημασία του ορθού σχεδιασμού ενός φόρου (Fernandez, 2024).

Στα συστατικά στοιχεία, τέλος, που θωρακίζουν την μακροπρόθεσμη αποτελεσματικότητα των «πράσινων» προϋπολογισμών, σύμφωνα με την κοινή μελέτη της Ε.Ε., του ΔΝΤ και του ΟΟΣΑ, κατατάσσονται:

- ✓ το στρατηγικό πλαίσιο, το οποίο πρέπει να είναι ρητά διατυπωμένο, ώστε να είναι σε θέση να καθοδηγεί τη δημόσια πολιτική και τις επενδύσεις στην στήριξη πράσινων προτεραιοτήτων,
- ✓ τα εργαλεία και οι μέθοδοι ενσωμάτωσης της κλιματικής διάστασης στις δημοσιονομικές πολιτικές,
- ✓ ο θεσμικός σχεδιασμός, ο οποίος απαιτείται να συνοδεύεται από ισχυρή πολιτική βούληση, ευκρίνεια σχετικά με την ευθύνη και τον ρόλο των ενδιαφερομένων μερών και σαφή χρονοδιαγράμματα και
- ✓ η υποβολή εκθέσεων προόδου των πράσινων μεταρρυθμίσεων για την ενίσχυση της διαφάνειας και της λογοδοσίας (Battersby, et al., 2021).

3.2.1. Ο «πράσινος» προϋπολογισμός ως εργαλείο ευθυγράμμισης των δημοσίων πόρων με την ΕΠΣ

Η διαφύλαξη της βιωσιμότητας των δημοσίων οικονομικών είναι σε άμεση συνάρτηση με την αντιμετώπιση των δυσμενών επιπτώσεων της κλιματικής κρίσης,

οι οποίες συνεπάγονται αύξηση του δημοσιονομικού κόστους (European Commission: Directorate-General for Economic and Financial Affairs and Radu, D., 2021). Ο ρόλος του «πράσινου» προϋπολογισμού εδράζεται ακριβώς στην ανάγκη η δημοσιονομική πολιτική να εξασφαλίζει τους απαιτούμενους οικονομικούς πόρους για την επίτευξη του ευρύτερου στόχου της βιώσιμης ανάπτυξης, αλλά και να αξιολογείται ο περιβαλλοντικός αντίκτυπος των αποφάσεών της.

Τα εργαλεία που επιλέγονται για την ενσωμάτωση των περιβαλλοντικών ζητημάτων στους κρατικούς προϋπολογισμούς και την ευθυγράμμιση των δημόσιων χρηματοοικονομικών ροών με τους εθνικούς κλιματικούς και περιβαλλοντικούς στόχους είναι ποικίλα. Η επιλογή του κάθε εργαλείου σχετίζεται με τον επιθυμητό στόχο, δεδομένου ότι επικρατεί η θεώρηση ότι κάθε κατάρτιση «πράσινων» προϋπολογισμών απαιτεί εξειδικευμένη προσέγγιση.

Παρά την απουσία κοινής μεθοδολογίας για την υλοποίηση του «πράσινου» προϋπολογισμού, η κοινή Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, του ΔΝΤ και του ΟΟΣΑ προσφέρει μια ολιστική θεώρηση των κύριων χρησιμοποιούμενων μεθόδων και εργαλείων και συγκεκριμένα:

- ✓ την συμπερίληψη μιας πράσινης προοπτικής στα μεσοπρόθεσμα σχέδια και τις μακροοικονομικές δημοσιονομικές προβλέψεις της κυβέρνησης,
- ✓ την ενσωμάτωση της κλιματικής αλλαγής στην αξιολόγηση και διαχείριση του δημοσιονομικού κινδύνου,
- ✓ την πράσινη «σήμανση» του προϋπολογισμού,
- ✓ τις εκ των προτέρων και εκ των υστέρων εκτιμήσεις του αντίκτυπου των περιβαλλοντικών πολιτικών και την αξιοποίηση αυτών των πληροφοριών για τη λήψη δημοσιονομικών αποφάσεων,
- ✓ την υιοθέτηση μιας πράσινης σκοπιάς κατά την αναθεώρηση των κρατικών δαπανών, καθώς και
- ✓ τις πράσινες λογιστικές καταστάσεις (Battersby, et al., 2021).

Αναλυτικότερα, κύριο εργαλείο είναι η πράσινη «σήμανση» του προϋπολογισμού (green budget tagging). Πρακτική η οποία επιτρέπει τη μέτρηση

όλων των στοιχείων του προϋπολογισμού, ήτοι δημόσιες δαπάνες, έσοδα και φορολογικές δαπάνες, σε σχέση με τον αν συμβάλλουν ή όχι στους κλιματικούς και περιβαλλοντικούς στόχους, παρέχοντας μια σαφή και τεκμηριωμένη εικόνα του ποσοστού που ο εκάστοτε εθνικός προϋπολογισμός ευθυγραμμίζεται ή αντιτίθεται των κλιματικών στόχων. Μέσω αυτού του εργαλείου μπορεί να προληφθεί η λήψη αντικρουόμενων αποφάσεων και να καταδειχθούν τα σημεία που πρέπει να μεταρρυθμιστούν, δεδομένης της υποστήριξης επιβλαβών για το περιβάλλον δραστηριοτήτων που έχει εντοπιστεί. Οι αξιολογήσεις της πράσινης «σήμανσης» μπορούν να βελτιώσουν τη διαφάνεια σε σχέση με τη δράση του δημοσίου τομέα για το κλίμα και το περιβάλλον (Marinheiro, et al., 2022), αλλά και να επιτύχουν βελτιωμένη πρόσβαση των κρατών στην πράσινη χρηματοδότηση, έχοντας αιτιολογήσει την απόδοση πράσινων ομολόγων ή επιχορηγήσεων σε στοχευμένα βιώσιμα έργα (Boutroun, 2023). Το σημείο υστέρησης του εν λόγω εργαλείου είναι το γεγονός ότι δεν παρέχει πληροφορίες σχετικά με τον αντίκτυπο των δαπανών στις περιβαλλοντικές στοχεύσεις. Αξίζει να σημειωθεί και η άποψη του Marinheiro, σύμφωνα με την οποία, *«η νέα «πράσινη διάσταση» στη δημοσιονομική πολιτική μπορεί να θεωρηθεί ως επέκταση των υφιστάμενων αρχών της δημοσιονομικής βιωσιμότητας και της δημοσιονομικής διαφάνειας και το κύριο μέσο της «πράσινης σήμανσης» ως απαραίτητη προσθήκη σε μια σωστή διαχείριση των δημοσίων οικονομικών»* (Marinheiro, et al., 2022).

Οι εκτιμήσεις περιβαλλοντικών επιπτώσεων (ex-ante environmental impact assessments) για επιλεγμένα δημοσιονομικά κονδύλια και οι εκ των υστέρων αξιολογήσεις (ex-post environmental evaluations) συνιστούν σημαντική πτυχή του «πράσινου» προϋπολογισμού, καθώς διασφαλίζουν ότι οι προτάσεις πολιτικής λαμβάνουν υπόψη και αξιολογούν σε δύο επίπεδα τις πιθανές εξωτερικές τους επιπτώσεις στο περιβάλλον, θωρακίζοντας, κατ' αυτόν τον τρόπο την μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα. Οι δύο αυτές πρακτικές από κοινού με την πράσινη «σήμανση» του προϋπολογισμού είναι οι κύριες μέθοδοι που συνδέονται άμεσα με τη διαδικασία του προϋπολογισμού και επιτρέπουν την αξιολόγηση (EU, 2023).

Άλλα εργαλεία, όπως οι αξιολογήσεις άνθρακα των δημοσιονομικών μέτρων, παρέχουν μια πιο άμεση σύνδεση μεταξύ των δημόσιων δαπανών και των εκπομπών

άνθρακα. Η ανάλυση πράσινων δημοσιονομικών ελλείψεων και η ενσωμάτωση πράσινων προβληματισμών στην ανάλυση δημοσιονομικού κινδύνου βοηθούν στην αξιολόγηση του αντίκτυπου της μετάβασης στην κλιματική αλλαγή και των πολιτικών μετριασμού του κλίματος στα δημόσια οικονομικά. Σημαντικό εργαλείο που συμβάλλει στη βελτίωση της διαφάνειας και της λογοδοσίας είναι οι δείκτες απόδοσης που λαμβάνουν υπόψιν τους περιβαλλοντικούς και κλιματικούς στόχους, συνδέοντας τις δημόσιες δαπάνες με τα περιβαλλοντικά αποτελέσματα.

Ο «πράσινος» προϋπολογισμός, μέσω των αναλυθέντων πρακτικών, δύναται να επιτύχει την συνοχή των δημοσιονομικών επιλογών σε σχέση τις κλιματικές προτεραιότητες και πρωτοβουλίες και να άρει, σε σημαντικό βαθμό, τις τυχόν αντικρουόμενες πολιτικές. Μπορεί δε να διευκολύνει την πρόσβαση των κρατών σε περισσότερους χρηματοδοτικούς πόρους από τα Ευρωπαϊκά Ταμεία. Παράλληλα, δίνει τη δυνατότητα στην Ε.Ε. να ελέγχει το επίπεδο της συμμόρφωσης των κρατών – μελών σε σχέση με τους υιοθετημένους στόχους.

3.2.2. Ο «πράσινος» προϋπολογισμός ως εργαλείο κινητοποίησης των ιδιωτικών κεφαλαίων για βιώσιμες επενδύσεις και την πράσινη μετάβαση

Η επίδραση του «πράσινου» προϋπολογισμού δεν περιορίζεται μέσα στα στενά όρια των δημόσιων πόρων, αλλά εκτείνεται και στα ιδιωτικά κεφάλαια, καθώς ρυθμίζει την συμπεριφορά των οικονομικών παραγόντων, προσδοκώντας στην ενδυνάμωση των βιώσιμων επενδύσεων και πρακτικών. Η επίδραση αυτή συντελείται μέσω των παρεχόμενων φορολογικών κινήτρων, της μείωσης των κινδύνων και της διαμόρφωσης ενός σταθερού επενδυτικού περιβάλλοντος, επικουρούμενο από ρυθμιστική σταθερότητα που αμβλύνει την αβεβαιότητα. Μέσω του κρατικού προϋπολογισμού οι κυβερνήσεις ενεργούν, έτσι ώστε να δημιουργούνται οι ευνοϊκές συνθήκες που να στηρίζουν τις βιώσιμες επενδύσεις και να αξιοποιούν την ιδιωτική χρηματοδότηση. Ένα καλά δομημένο σύστημα «πράσινου» προϋπολογισμού ενισχύει την εμπιστοσύνη των επενδυτών και διευκολύνει τη ροή κεφαλαίων σε βιώσιμα έργα, συντελώντας στη γεφύρωση του χρηματοδοτικού χάσματος για το κλίμα.

Ειδικότερα, ο «πράσινος» προϋπολογισμός, παρέχοντας μια ολιστική εικόνα του βαθμού συμβολής των δημόσιων οικονομικών στη βιώσιμη μετάβαση και το πως διατίθενται τα κονδύλια, μπορεί να δώσει νέα ώθηση στις πράσινες δημόσιες συμβάσεις και στην αναθεώρηση των σχετικών κανόνων για τις κρατικές ενισχύσεις (Σταθάκη, 2022) με προεκτάσεις στον ιδιωτικό τομέα, μιας και μπορεί να ενισχύσει τη ζήτηση για βιώσιμα προϊόντα και υπηρεσίες. Επιπλέον, η σταδιακή κατάργηση των επιβλαβών για το περιβάλλον επιδοτήσεων συνιστά ένα κατεξοχήν μέτρο που προωθεί την πράσινη μετάβαση, καθώς αυξάνει τα συνολικά φορολογικά δημόσια έσοδα και, ως εκ τούτου, παρέχει περαιτέρω κίνητρα για αλλαγή συμπεριφοράς και για φιλικές προς το περιβάλλον επενδύσεις (Speck, et al., 2024). Αντίστοιχης σημασίας είναι οι φοροαπαλλαγές και οι επιδοτήσεις που παρέχουν ισχυρό κίνητρο στις επιχειρήσεις να επενδύσουν σε ΑΠΕ και στην κυκλική οικονομία για να γίνουν αποδέκτες των ωφελειών και παράλληλα μετριαζουν τους κινδύνους για επενδύσεις στην ανάπτυξη καινοτόμων τεχνολογιών (WEF, 2025). Χαρακτηριστικό μέσο που εμπεριέχεται στον κρατικό προϋπολογισμό για τη μείωση των επενδυτικών κινδύνων με έντονη επιρροή στον ιδιωτικό τομέα είναι οι συμπράξεις δημοσίου και ιδιωτικού τομέα για βιώσιμα έργα, καθώς και η χρηματοδότηση μακροπρόθεσμων πράσινων επενδύσεων, όπως έξυπνα ενεργειακά δίκτυα. Τα πράσινα ομόλογα και τα πράσινα δάνεια συγκαταλέγονται μεταξύ των καινοτόμων μέσων που μοχλεύουν τους κρατικούς προϋπολογισμούς για την αύξηση της ιδιωτικής χρηματοδότησης (Lelliott, 2022).

Συνεπώς, η αποτελεσματική χρήση της δημόσιας χρηματοδότησης, όπως έχει επιτευχθεί με την αξιοποίηση του «πράσινου» προϋπολογισμού, μπορεί να βελτιώσει την επιχειρηματική συμπεριφορά σε σχέση με τις βιώσιμες επενδύσεις, συμβάλλοντας στο να καταστεί μια ιδιωτική επένδυση πιο πράσινη (Bowen, 2021). Οι διάφοροι τύποι παρεμβάσεων λειτουργούν συμπληρωματικά και αλληλένδετα και ορισμένοι εξ αυτών παρουσιάζουν άμεση και καταλυτική επίδραση στα επίπεδα της ιδιωτικής χρηματοδότησης, ενώ άλλες παρεμβάσεις έχουν μακροπρόθεσμη επίδραση (OECD, 2023).

Ωστόσο, σημειώνεται ότι οι δημόσιες πολιτικές, όπως εκφράζονται μέσω των κρατικών προϋπολογισμών, και παρά την σημασία τους, δεν επαρκούν για την

ικανοποιητική κινητοποίηση του ιδιωτικού τομέα σε σχέση με τις ανάγκες υιοθέτησης βιώσιμων πρακτικών και διάθεσης κεφαλαίων για βιώσιμες επενδύσεις. Η χρηματοδότηση βιώσιμων έργων και δραστηριοτήτων είναι συνήθως το αποτέλεσμα των συνδυασμένων επιπτώσεων μας σειράς δημόσιων παρεμβάσεων, ευρωπαϊκών παρεμβάσεων, αλλά και ευρύτερων συνθηκών που το επιτρέπουν (OECD, 2023). Η μετάβαση, λοιπόν, σε μια βιώσιμη, συμπεριληπτική και ανταγωνιστική οικονομία είναι εφικτή μέσα από τα κίνητρα που έχει θεσπίσει η Ε.Ε. και τις «οριζόντιες» πολιτικές της ενιαίας αγοράς για την κινητοποίηση του ιδιωτικού τομέα, στις οποίες δρα συμπληρωματικά ο κρατικός «πράσινος» προϋπολογισμός.

3.3. Συγκριτική επισκόπηση του «πρασίνισματος» των κρατικών προϋπολογισμών στις χώρες της Ε.Ε.

Η θέσπιση διαδικασιών από την Ε.Ε. που διευκολύνουν την συγκριτική επισκόπηση των πρακτικών κατάρτισης των «πράσινων» προϋπολογισμών των κρατών – μελών είναι καθοριστικής σημασίας για την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας του «πράσινου» προϋπολογισμού, καθώς η ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών συμβάλλει στο να υπερκεραστούν οι προκλήσεις.

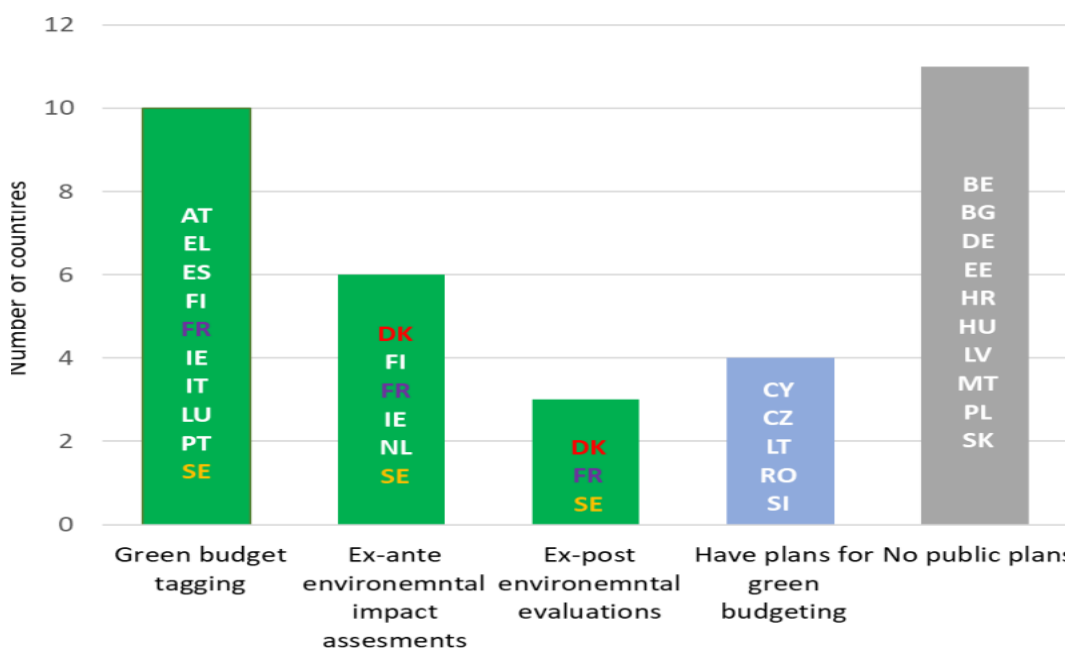
Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, οι πρωτοβουλίες για το «πρασίνισμα» του κρατικού προϋπολογισμού των κρατών – μελών της Ε.Ε. έχουν αποτυπωθεί με τον πλέον συνεκτικό τρόπο στην συγκριτική ανάλυση που επιμελήθηκε η Bona (Bona, 2021), καθώς και στο σημείωμα με τα κύρια πορίσματα από την έρευνα που διεξήγαγε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή τον Ιανουάριο του 2023 (EU, 2023) και θα επαναληφθεί σε δύο χρόνια.

Σύμφωνα με τις ανωτέρω αναλύσεις, τα κράτη-μέλη έχουν επιδείξει άριστη πρόοδο, με τις περισσότερες χώρες να εφαρμόζουν μέτρα «πράσινου» προϋπολογισμού μόλις τα τελευταία οκτώ χρόνια (Bona, 2021). Οι σκανδιναβικές χώρες και η Ιταλία θεωρούνται πρωτοπόροι του «πράσινου» προϋπολογισμού και των πράσινων δημοσιονομικών μεταρρυθμίσεων, όντας από τις πρώτες χώρες που θέσπισαν ειδικούς φόρους για τις εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα από τις αρχές

της δεκαετίας του 1990, ενώ οι χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης ξεκίνησαν τις μεταρρυθμίσεις στο πλαίσιο της διαδικασίας ένταξής τους στην Ε.Ε.. Όσον αφορά τις μεσογειακές χώρες παρατηρείται ανομοιογένεια στην συμπεριφορά με την Ισπανία να αποτελεί μέχρι προσφάτως μια από τις λιγοστές χώρες που δεν είχε υιοθετήσει ειδικά μέτρα δημοσιονομικής στήριξης για τη βιώσιμη ανάπτυξη (EU, 2023).

Βάσει των πλέον επικαιροποιημένων στοιχείων, ο αριθμός των κρατών – μελών που έχουν αναπτύξει ένα συνεκτικό πλαίσιο περιβαλλοντικών στοχεύσεων, αντιπαραβάλλοντάς το με τα στοιχεία του κρατικού προϋπολογισμού, βαίνει ολοένα αυξανόμενος και πλέον περί τα δύο τρίτα των κρατών – μελών έχουν εισάγει ή προτίθενται να εισάγουν πρακτικές του «πράσινου» προϋπολογισμού, όπως η πράσινη «σήμανση» και η εκ των προτέρων και εκ των υστέρων περιβαλλοντικών αξιολογήσεων, όπως αποτυπώνεται στο κάτωθι γράφημα.

Γράφημα 6. Οι εφαρμοζόμενες πρακτικές «πράσινου» προϋπολογισμού από τα κράτη - μέλη

Πηγή: (EU, 2023)

Το κατεξοχήν εργαλείο στο οποίο καταφεύγουν δέκα από τα κράτη – μέλη για το «πρασίνισμα» του προϋπολογισμού τους, όπως διαπιστώνεται και στο ανωτέρω γράφημα, είναι οι αξιολογήσεις πράσινης «σήμανσης», ενώ έξι κράτη αξιοποιούν το εργαλείο των εκ των προτέρων εκτιμήσεων περιβαλλοντικών επιπτώσεων και μόλις

τρεις χώρες πραγματοποιούν εκ των υστέρων αξιολογήσεις (EU, 2023). Η Γαλλία και η Σουηδία διακρίνονται, καθώς εξασκούν και τις τρεις μεθόδους, επιδεικνύοντας την πρωτοπορία τους στην κατάρτιση «πράσινων» προϋπολογισμών, ενώ η πρακτική των δύο μεθόδων ακολουθείται από τη Δανία, τη Φινλανδία και την Ιρλανδία. Οι υπόλοιπες χώρες υπολείπονται σημαντικά (EU, 2023).

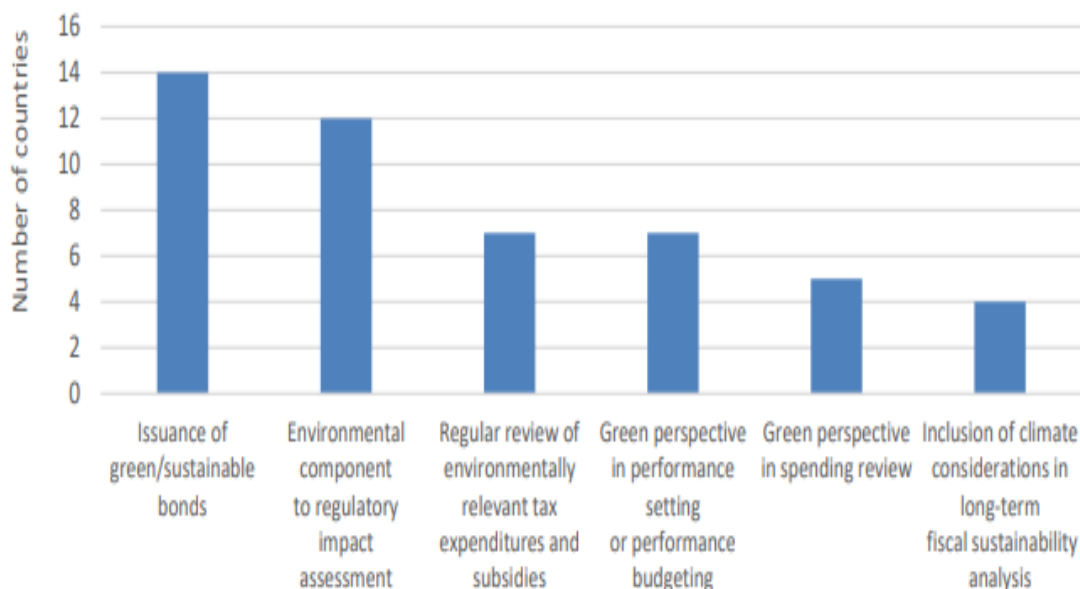
Εξέχοντα και πιο προηγμένα παραδείγματα είναι η Γαλλία, η Αυστρία, η Δανία, η Ιρλανδία, η Ιταλία, η Σουηδία, η Φινλανδία καθώς και ο ίδιος ο προϋπολογισμός της Ε.Ε. (OECD, 2022); (Rojar, 2023), ενώ η Ελλάδα, η Πορτογαλία και η Ισπανία συγκαταλέγονται στις χώρες που έχουν υιοθετήσει νέες πρακτικές, εν συγκρίσει με το 2021 (EU, 2023). Η γαλλική προσέγγιση θεωρείται μια από τις πιο εξελιγμένες ως προς τη μεθοδολογία και το περιεχόμενο, εμφανίζοντας ένα ευρύ φάσμα αποτελεσμάτων, ενώ δείχνει, επίσης, ότι η ταξινόμηση της Ε.Ε. μπορεί να χρησιμεύσει ως κατευθυντήρια γραμμή και ένα σύνολο κανόνων για βιώσιμους προϋπολογισμούς (Botta, et al., 2024). Ο κρατικός προϋπολογισμός της Γαλλίας για το 2024, επί παραδείγματι, περιλάμβανε ένα νέο σύστημα έκπτωσης φόρου στις εταιρίες που δραστηριοποιούνται στους τομείς των μπαταριών, της ηλιακής αιολικής ενέργειας και των αντλιών θερμότητας (Townsend, et al., 2023).

Σημαντικές αποκλίσεις μεταξύ των πολιτικών των κρατών – μελών εντοπίζονται στο κομμάτι των περιβαλλοντικών φόρων. Η Δανία και η Ολλανδία θεωρούνται επιτυχημένες σε σχέση με την περιβαλλοντική φορολογική μεταρρύθμιση, με τη Δανία να αποτελεί σταθερά τη χώρα, όπου τα έσοδα από τους περιβαλλοντικούς φόρους ανέρχονται στο 4% του ΑΕΠ. Η Ολλανδία έχει εισαγάγει ορισμένες φορολογικές διευκολύνσεις σε σχέση με επενδύσεις που συντελούν στην εξοικονόμηση ενέργειας και στην καθαρή ενέργεια με την έκπτωση της δαπάνης να αγγίζει το 40% (Grant Thornton, 2024). Το Λουξεμβούργο παρέχει, επίσης, ενίσχυση για επενδύσεις στην παραγωγή ανανεώσιμων πηγών ενέργειας που κυμαίνεται μεταξύ 30% και 65% των επενδύσεων. Όσον αφορά το ΣΕΔΕ, από την περίπτωση της Σουηδίας εξάγονται κρίσιμα στοιχεία σε σχέση με τη φορολογία του διοξειδίου του άνθρακα, καθώς φαίνεται ως βέλτιστη λύση η φορολογία του στην αρχή της δραστηριότητα, όταν και χαμηλότερο κόστος συναλλαγής σε σύγκριση με την εμπορία εκπομπών (Fernandez, 2024). Περιβαλλοντικοί φόροι ως πηγή εσόδων

έχουν εφαρμοστεί σε αρκετά κράτη - μέλη γενικά με θετικά αποτελέσματα, συμβάλλοντας στη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου και στις επενδύσεις στους τομείς της πράσινης οικονομίας (Rademaekers, et al., 2011).

Στην τελευταία Έκθεση αναγνωρίζεται, επίσης, ότι για την στήριξη των δημοσίων οικονομικών και την προώθηση των βιώσιμων πολιτικών, τα κράτη-μέλη αξιοποιούν και πρόσθετα εργαλεία, σύμφωνα με το κάτωθι γράφημα, που δεν βρίσκονται σε άμεση σχέση με τον προϋπολογισμό, όπως η έκδοση κρατικών πράσινων ή / και βιώσιμων ομολόγων, η τακτική επανεξέταση των σχετικών με το περιβάλλον φορολογικών δαπανών και επιδοτήσεων (EU, 2023).

Γράφημα 7. Άλλα εργαλεία που σχετίζονται με το πρασίνισμα των δημόσιων οικονομικών

Πηγή: (EU, 2023)

Υπάρχει, επίσης, μεγάλη ποικιλία προσεγγίσεων, οι οποίες προκύπτουν από διαφορετικούς ορισμούς του τι είναι περιβαλλοντικός φόρος, των περιβαλλοντικών στόχων και της δομής διακυβέρνησης. Οι απαιτήσεις υποβολής δεδομένων για την κατάρτιση του «πράσινου» προϋπολογισμού παρουσιάζουν αντίστοιχα ποικιλομορφία, καθώς η παροχή πληροφοριών είτε πραγματοποιείται στους ετήσιους προϋπολογισμούς είτε στις εκθέσεις εκτέλεσης των προϋπολογισμών είτε σε λεπτομερείς διακριτές δηλώσεις για τον «πράσινο» προϋπολογισμό (Bona, 2021).

Τέλος, στις κύριες αγκυλώσεις που επηρεάζουν την υιοθέτηση του «πράσινου» προϋπολογισμού και απαντώνται στα περισσότερα κράτη- μέλη συγκαταλέγονται η απουσία κοινών μεθοδολογιών, η έλλειψη τεχνογνωσίας και εξειδικευμένου προσωπικού και η ανάγκη για ισχυρή πολιτική βούληση (EU, 2023); (Rojar, 2023). Σημαντικά περιθώρια βελτίωσης στην εφαρμογή του «πράσινου» προϋπολογισμού εντοπίζονται στον τομέα της συνεκτικής και συστηματικής εφαρμογής εργαλείων κατάρτισης του προϋπολογισμού σε όλους τους τομείς και τα υπουργεία, στην ενίσχυση της σύνδεσης μεταξύ των εκ των προτέρων εκτιμήσεων και των εκ των υστέρων αξιολογήσεων των επιπτώσεων, καθώς και στον τομέα της παρακολούθησης των εν τοις πράγμασι αποτελεσμάτων του «πράσινου» προϋπολογισμού σε συνδυασμό με τη διασφάλιση του ποιοτικού ελέγχου για την αποφυγή της προβολής αναληθούς οικολογικής ταυτότητας (Rojar, 2023).

3.4. Σύνοψη κεφαλαίου

Η ανωτέρω ανάλυση κατέδειξε ότι ο «πράσινος» προϋπολογισμός συνιστά ένα καίριας σημασίας εργαλείο για την αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης και την επίτευξη της κλιματικής ουδετερότητας. Συντελεί έναν καθοριστικό ρόλο στην ενδυνάμωση της δημόσιας χρηματοδότησης και την στόχευσή της στην επίτευξη της βιώσιμης μετάβασης, απαιτώντας διαφάνεια σε σχέση με το ύψος των κονδυλίων που κατανέμονται σε κλιματικές δράσεις. Η ενσωμάτωση του εργαλείου του «πράσινου» προϋπολογισμού στην ΕΠΣ έδωσε το έναυσμα για τη βελτιστοποίηση της δράσης των κρατών – μελών, ιδίως σε σχέση με τις φορολογικές τους μεταρρυθμίσεις, και την στόχευσή της στην οικοδόμηση ενός κατάλληλου οικονομικού πλαισίου που ενθαρρύνει τις βιώσιμες επενδύσεις και αποθαρρύνει τις περιβαλλοντικά επιζήμιες δραστηριότητες μέσω της κατάργησης των επιδοτήσεων, της φορολογικής επιβάρυνσης σε σχέση με το ΦΠΑ και της αλλαγής των κανόνων για τις κρατικές ενισχύσεις (Fernandez, 2024), με επιδράσεις στον ιδιωτικό τομέα. Πρόκειται δε για ένα εργαλείο που δύνανται να δράσει ανασταλτικά και έναντι του κινδύνου μείωσης των δημόσιων δαπανών για την πράσινη μετάβαση. Κάτι που

αξιολογείται ως ιδιαίτερα σημαντικό στοιχείο, λαμβάνοντας υπόψιν τις πρόσφατες κρίσης (πανδημία, ενεργειακή κρίση, γεωπολιτική κρίση, κλπ.) (Speck, et al., 2024).

Οι πρακτικές που ακολουθούνται για την κατάρτιση «πράσινων» προϋπολογισμών, αν και εξελίσσονται τάχιστα και οι χώρες πειραματίζονται με διαφορετικά μέσα (OECD, 2024), είναι ακόμη σε πρώιμο στάδιο και, αν και έχουν συνεισφέρει, σε ένα βαθμό, στη βελτίωση της ευθυγράμμισης των πόρων και των κινήτρων με τους κλιματικούς στόχους (Botta, et al., 2024), δεν επαρκούν για την επίτευξη της ΕΠΣ, λόγω των δημοσιονομικών περιορισμών, αλλά και της δυσκολίας ενσωμάτωσης των περιβαλλοντικών αξιολογήσεων στη συνήθη διαδικασία κατάρτισης του προϋπολογισμού (Pojar, 2022). Συχνά δε η πολιτική βούληση για επενδύσεις στην πράσινη μετάβαση υστερεί εν συγκρίσει με τους λοιπούς ανταγωνιστικούς παράγοντες, όπως η άμυνα, η υγεία (Fernandez, 2024). Ως εκ τούτου, συμπληρώνεται από τις χρηματοδοτήσεις του ιδιωτικού τομέα που έχουν κινητοποιηθεί μέσω του ρυθμιστικού και χρηματοοικονομικού περιβάλλοντος της Ε.Ε. για την υλοποίηση βιώσιμων επενδύσεων. Μια σημαντική πτυχή που αποτελεί αντικείμενο διερεύνησης του ακόλουθου Κεφαλαίου.

Περιοριστικά στην επίδραση του οικολογικού προσανατολισμού των προϋπολογισμών λειτουργεί και η μειωμένη προθυμία των κρατών – μελών να αποδεχθούν υψηλότερο συγκεντρωτισμό και παρακολούθηση από τα θεσμικά όργανα της Ε.Ε.. Ο βαθμός δε του αντικτύπου του «πράσινου» προϋπολογισμού στην επίτευξη των στόχων της ΕΠΣ διαφοροποιείται ανάλογα με τις εθνικές αναπτυξιακές προτεραιότητες, οι οποίες υπαγορεύουν τις πρωτοβουλίες και τα χρηματοδοτικά κίνητρα που εντάσσονται κάθε φορά στον κρατικό προϋπολογισμό (Boutron, 2023). Η εύρεση ισορροπίας μεταξύ της διατήρησης της βιωσιμότητας του δημοσιονομικού χώρου και της χρηματοδότησης στρατηγικών επενδύσεων για μια πράσινη οικονομία παραμένει σημαντική πρόκληση. Σημαντικό ρόλο στην ενδυνάμωση των πρακτικών του «πράσινου» προϋπολογισμού δύνανται να διαδραματίσει η χρήση των εργαλείων τεχνητής νοημοσύνης.

Κεφάλαιο 4

Η προσέγγιση της Ε.Ε. για την υποστήριξη και αύξηση των βιώσιμων επενδύσεων: Μια διερεύνηση των κινήτρων

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, όπως αναλύθηκε στο Κεφάλαιο 2, έχει υιοθετήσει μια συστηματική προσέγγιση για τη βιώσιμη χρηματοδότηση, ευθυγραμμίζοντάς την με τους στόχους της Ε.Ε. για την κλιματική αλλαγή και τη βιωσιμότητα και ενσωματώνοντας ως καίριο τμήμά της τον ισχυρό προσανατολισμό του προϋπολογισμού της Ε.Ε. για την περίοδο 2021–2027 σε βιώσιμες επενδύσεις σε όλους τους τομείς πολιτικής.

Η Ε.Ε., έχοντας αναγνωρίσει την σημασία μιας συνεκτικής στρατηγικής, η οποία συνδυάζει μέτρα ρύθμισης των χρηματοπιστωτικών αγορών με χρηματοδοτική στήριξη των βιώσιμων επενδύσεων, προσφέρει μια σειρά από νομοθετικά και οικονομικά εργαλεία που δρουν ως κίνητρα για την ενίσχυση των βιώσιμων επενδύσεων με απώτερο στόχο την εφαρμογή της ΕΠΣ και την επίτευξη της κλιματικής ουδετερότητας έως το 2050. Τα κίνητρα αυτά, διακρινόμενα σε νομοθετικά και οικονομικά, θα τύχουν διερεύνησης στο παρόν Κεφάλαιο, δεδομένου ότι αποτελούν τον ακρογωνιαίο λίθο της προσέγγισης της Ε.Ε. για την προώθηση των βιώσιμων επενδύσεων. Τα κίνητρα συνιστούν, άλλωστε, κύρια έκφανση των τεχνικών παρακίνησης, επανακαθορίζοντας τις επενδυτικές αποφάσεις σε εταιρικό επίπεδο (Fatemi & Fooladi, 2013); (Scott, 2012) και δημιουργώντας ευνοϊκές οικονομικές αποδόσεις στον ιδιωτικό τομέα, ώστε να ακολουθήσει και ενδεχομένως να ηγηθεί της εν λόγω προσπάθειας. Στόχος, λοιπόν, του παρόντος κεφαλαίου είναι η αποτύπωση του πλαισίου προώθησης των βιώσιμων επενδύσεων.

4.1. Τα κύρια εργαλεία της Ε.Ε. για βιώσιμες επενδύσεις

Το πεδίο των βιώσιμων επενδύσεων συνιστά έναν από τους πλέον δυναμικούς και ταχέως εξελισσόμενους τομείς, αντικατοπτρίζοντας την αυξανόμενη ανάγκη για ενσωμάτωση των ΠΚΔ κριτηρίων στις επιχειρηματικές και επενδυτικές

αποφάσεις, σηματοδοτώντας τη μετατόπιση από τις παραδοσιακές επενδυτικές προσεγγίσεις (Claringbould, et al., 2019). Η περαιτέρω τόνωση των βιώσιμων επενδύσεων επιτυγχάνεται μέσα από τα νομοθετικά και οικονομικά κίνητρα που αναλύονται κατωτέρω.

4.1.1. Νομοθετικά κίνητρα – Ρύθμιση των χρηματοπιστωτικών αγορών

Η Ε.Ε. έχει υιοθετήσει ένα εκτεταμένο νομοθετικό πλαίσιο για την τόνωση των βιώσιμων επενδύσεων, το οποίο απευθύνεται στα κράτη – μέλη, τους επενδυτές, τις επιχειρήσεις, τους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς και λοιπούς συμμετέχοντες στη χρηματοπιστωτική αγορά, παρέχοντας ισχυρά ρυθμιστικά κίνητρα. Το ρυθμιστικό, άλλωστε, πλαίσιο της Ε.Ε. ευρύτερα για τη βιώσιμη χρηματοδότηση που αναλύθηκε στο οικείο κεφάλαιο αποτυπώνει την προσπάθεια που έχει σημειωθεί από την πλευρά της Ε.Ε. για την οικοδόμηση εμπιστοσύνης στους επενδυτές ότι η βιώσιμη χρηματοδότηση δεν είναι απλώς μια θεωρητική έννοια ή ένα «κενό» γράμμα, αλλά μια ουσιαστική και αξιόπιστη επενδυτική κατεύθυνση.

Ειδικότερα, το πλαίσιο υποστήριξης των βιώσιμων επενδύσεων διαρθρώνεται μέσα από τα κύρια νομοθετήματα της Ε.Ε., όπως τον Κανονισμό για την Ταξινόμια, ο οποίος ορίζει ένα σαφώς καθορισμένο κοινό πλαίσιο κριτηρίων και προτύπων για τον χαρακτηρισμό μιας οικονομικής δραστηριότητας που ασκείται εντός της Ε.Ε. ως περιβαλλοντικά βιώσιμη, εναρμονίζοντας, έτσι, τα κριτήρια για «βιώσιμες επενδύσεις» σε επίπεδο Ε.Ε.. Ο Κανονισμός της Γνωστοποίησης και ο Κανονισμός σε σχέση με τις ΠΚΔ αξιολογήσεις ενισχύουν, επιπλέον, τη διαφάνεια και τη λογοδοσία, διευκολύνοντας τους επενδυτές να λαμβάνουν ενημερωμένες αποφάσεις. Η επικαιροποιημένη Στρατηγική για τη Βιώσιμη Χρηματοδότηση περιλαμβάνει, επίσης, σημαντικά μέτρα για την ανακατεύθυνση της ιδιωτικής χρηματοδότησης προς βιώσιμες επενδύσεις, θωρακίζοντας τη διαφάνεια, όπως και η Οδηγία για την υποβολή εκθέσεων Εταιρικής Βιωσιμότητας που προβλέπει την ενσωμάτωση των πληροφοριών βιωσιμότητας στη λήψη αποφάσεων τόσο από την πλευρά των επιχειρήσεων όσο και των επενδυτών. Ισχυρή «εντολή» χρηματοδότησης των βιώσιμων δράσεων για την αντιμετώπιση και την προσαρμογή στη κλιματική αλλαγή δόθηκε στην ΕΠΣ και εξειδικεύτηκε μέσω των υποστηρικτικών νομοθεσιών, όπως τον

Ευρωπαϊκό Κλιματικό Νόμο και τη δέσμη μέτρων «Fit for 55». Πρόκειται για πολιτικές που έχουν αναλυθεί διεξοδικά στο Κεφάλαιο 2.

Στα νομοθετικά κίνητρα για τις βιώσιμες επενδύσεις ξεχωρίζει, επίσης, το εθελοντικό Ευρωπαϊκό Πρότυπο Πράσινων Ομολόγων (EuGB), στο οποίο καθορίζεται ο τρόπος με τον οποίο οι εταιρίες και οι δημόσιες αρχές μπορούν να χρησιμοποιούν πράσινα ομόλογα για την άντληση κεφαλαίων από τις κεφαλαιαγορές, με σκοπό τη χρηματοδότηση φιλόδοξων επενδύσεων μεγάλης κλίμακας με βιώσιμο πρόσημο και με ειδική εστίαση στις πράσινες τεχνολογίες (EU, 2023). Πρόκειται για ένα σημαντικό εργαλείο που δίνει ισχυρό κίνητρο στις κυβερνήσεις και τους ιδιώτες να το εκδώσουν, καθώς αφενός πιστοποιεί ότι χρηματοδοτούν πράσινα έργα που ευθυγραμμίζονται με την ταξινόμηση της E.E. και αφετέρου αμβλύνει τους κινδύνους αναληθούς οικολογικής ταυτότητας (European Commission, 2023). Αξίζει να σημειωθεί ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στο πλαίσιο της ηγεσίας που ασκεί δια του παραδείγματος («lead by example») (Talenti, 2020), εξέδωσε τον Οκτώβριο του 2021 το πρώτο πράσινο ομόλογο «NextGenerationEU», αντλώντας 12 δισ. ευρώ που θα αξιοποιηθούν αποκλειστικά σε πράσινες και βιώσιμες επενδύσεις σε ολόκληρη την E.E. (EU, 2021), δίνοντας το έναυσμα και ενθαρρύνοντας άλλους εκδότες.

Καίριο νομοθετικό εργαλείο για την ενδυνάμωση των βιώσιμων επενδύσεων αποτελεί, ακόμη, το ΣΕΔΕ, το οποίο θεσπίσθηκε με την Οδηγία 2003/87/ΕΚ. Το ΣΕΔΕ συνιστά ένα σύστημα ανωτάτων ορίων εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα και εμπορίας αδειών εκπομπής, δημιουργώντας συγχρόνως ένα ισχυρό χρηματοπιστωτικό κίνητρο για τη μείωση των εκπομπών. Η συμβολή του στην κατεύθυνση των επενδύσεων είναι καθοριστικής σημασίας, καθώς δημιουργεί έναν σταθερό οικονομικό μηχανισμό που προσελκύει βιώσιμες επενδύσεις, ενθαρρύνοντας τις εταιρίες στο να προχωρήσουν σε μεταρρυθμίσεις και επενδύσεις σε «καθαρές» και πιο αποδοτικές τεχνολογίες, μειώνοντας το κόστος των δικαιωμάτων εκπομπών τους και προάγοντας την πράσινη ανάπτυξη. Η σταδιακή κατάργηση της δωρεάν κατανομής πιστοποιητικών ΣΕΔΕ στη βαριά βιομηχανία ωθεί, επί παραδείγματι, τις εταιρίες να απαλλαγούν από τις εκπομπές. Το αναθεωρημένο Σύστημα προτρέπει, συνεπώς, τις επιχειρήσεις να υιοθετήσουν μια πιο μακροπρόθεσμη προοπτική και να χαράξουν μια επενδυτική στρατηγική με

μειωμένες εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου, αποκομίζοντας ακόμη και οικονομικά οφέλη, όπως μέσω της πώλησης των αχρησιμοποίητων δικαιωμάτων τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η επέκταση του συστήματος εμπορίας εκπομπών στον ναυτιλιακό τομέα (EU, 2023), όπως προβλέπεται στην ΕΠΣ και το «Fit for 55», η οποία αναπόδραστα θα επηρεάσει την επιχειρηματική συμπεριφορά, καθώς προτεραιότητα θα πρέπει να δοθεί στην υιοθέτηση ανανεώσιμων καυσίμων.

Τον Μάιο του 2023 εισήχθη δε ένα διακριτό σύστημα εμπορίας εκπομπών (ETS2) που αφορά στις εκπομπές από την καύση καυσίμων στα κτίρια, τις οδικές μεταφορές και πρόσθετους τομείς που δεν καλύπτονταν από το υφιστάμενο ΣΕΔΕ, το οποίο, μέσω της χρηματοδότησης που θα παρέχει στο Κοινωνικό Ταμείο για το Κλίμα, θέτει στο επίκεντρο των πόρων που θα συλλεχθούν την υλοποίηση βιώσιμων επενδύσεων (EU, 2023). Σύμφωνα και με το ενημερωτικό σημείωμα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής *«η τιμή του άνθρακα θα παρέχει κίνητρο για επενδύσεις σε ανακαινίσεις κτιρίων και τη βιώσιμη κινητικότητα»* (European Commission, 2023). Οι αγορές άνθρακα, όπως θεσπίστηκαν στο ΣΕΔΕ, συμβάλλουν, λοιπόν, όχι μόνο στην συγκέντρωση των απαραίτητων κεφαλαίων για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, αλλά κομβικής σημασίας είναι ο ρόλος τους στην ανακατεύθυνση κεφαλαίων για κλιματικά έργα, συμμετέχοντας στη γεφύρωση του χρηματοδοτικού χάσματος και επηρεάζοντας την επενδυτική και επιχειρηματική συμπεριφορά (Bergina, 2024).

Η «ώθηση» της βιώσιμης συμπεριφοράς και η συνακόλουθη προτροπή για βιώσιμες επενδύσεις ανιχνεύονται και στα φορολογικά μέτρα της Ε.Ε.. Αυτά αντικατοπτρίζονται κυρίως στο Μηχανισμό Συνοριακής Προσαρμογής Άνθρακα (ΜΣΠΑ) και την αναθεώρηση της Οδηγίας για τη Φορολογία της Ενέργειας (Παλαιολόγου, 2024). Τα δυο αυτά μέτρα και η εν γένει παρατηρούμενη αύξηση των φορολογικών μέτρων για την αποθάρρυνση της επένδυσης σε οικονομικές δραστηριότητες με περιβαλλοντικές επιπτώσεις (αποεπένδυση), εάν και δρουν ως ένα βαθμό «τιμωρητικά» για τις επιβλαβείς δραστηριότητες, έχει παρατηρηθεί ότι συμβάλλουν και στην ενδυνάμωση των βιώσιμων επενδύσεων (Townsend, et al., 2023).

Απόρροια του Κανονισμού 2018/1999 για τη διακυβέρνηση της ενεργειακής ένωσης και της δράσης για το κλίμα είναι η υποχρέωση των κρατών – μελών να καταρτίζουν Εθνικά Σχέδια για την Ενέργεια και το Κλίμα (ΕΣΕΚ), τα οποία, μεταξύ άλλων, δρομολογούν τα βήματα που πρέπει να ακολουθηθούν για τη μείωση των εκπομπών, την ενεργειακή απόδοση και τη διείσδυση των ΑΠΕ στο ενεργειακό ισοζύγιο, ενώ εμπεριέχονται και τα αντίστοιχα εργαλεία και κίνητρα. Πρόκειται, δηλαδή, για κύρια μέσα πολιτικής που ενδυναμώνουν την ικανότητα υλοποίησης των κλιματικών και ενεργειακών στόχων, προτρέποντας το δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα να ενστερνιστούν και να υλοποιήσουν τις απαιτούμενες αλλαγές. Το ΕΣΕΚ, επί παραδείγματι, θέτει ως στόχο «την έγχυση στο δίκτυο αερίου περίπου 2,1TWh βιομεθανίου το έτος 2030» (ΥΠΕΝ, 2024). Γεγονός που διαμορφώνει αντίστοιχα και το χρηματοπιστωτικό και επιχειρηματικό περιβάλλον, καθώς δίνεται προτεραιότητα σε επενδύσεις που αφορούν τη μετατροπή υπάρχουσών μονάδων βιοαερίου σε βιομεθάνιο (ΥΠΕΝ, 2024).

Στο πλαίσιο της προώθησης των βιώσιμων επενδύσεων ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το νέο Ευρωπαϊκό Σχέδιο Δράσης για την Κυκλική Οικονομία, όπου διαμορφώνει ένα ολιστικό πλαίσιο για τις απαιτήσεις βιωσιμότητας και κυκλικότητας των προϊόντων, ενθαρρύνοντας τις επιχειρήσεις να υιοθετήσουν κυκλικά επιχειρηματικά μοντέλα. Αυτά τα μέτρα δρουν ενισχυτικά στις επιχειρήσεις σε σχέση με την υλοποίηση επενδύσεων σε τεχνολογίες που αυξάνουν την κυκλικότητα των προϊόντων τους, μειώνοντας την εξάρτησή τους από νέες πρώτες ύλες. Αντίστοιχο είναι και το πλαίσιο που διαμορφώνεται με την Οδηγία της Ε.Ε. για την ενεργειακή απόδοση, όπου εισάγονται μέτρα για την επιτάχυνση της ενεργειακής αποδοτικότητας, παρέχοντας κανονιστικά κίνητρα προς το δημόσιο και ιδιωτικό τομέα (ΕΥ, 2023).

Ζωτικής σημασίας είναι, τέλος, η Πράξη για τη Βιομηχανία των Μηδενικών Καθαρών Εκπομπών (ΕΥ, 2023), στο πλαίσιο του Βιομηχανικού Σχεδίου της Πράσινης Συμφωνίας, για τον μετασχηματισμό του βιομηχανικού τομέα. Η Πράξη θεσπίζει πρόσθετα κίνητρα για την ανάληψη πράσινων έργων και την τόνωση των επενδύσεων κυρίως σε τεχνολογίες καθαρών εκπομπών, απλοποιώντας και επιταχύνοντας τις αδειοδοτικές διαδικασίες και την πρόσβαση στη χρηματοδότηση.

4.1.2. Οικονομικά κίνητρα – Χρηματοδοτική στήριξη των βιώσιμων επενδύσεων

Τα οικονομικά κίνητρα που προσφέρει η Ε.Ε. για τη χρηματοδοτική στήριξη των βιώσιμων επενδύσεων και την επιρροή της λήψης οικονομικών αποφάσεων είναι ποικίλα και λαμβάνουν τη μορφή χρηματοδοτικών μέσων, εγγυήσεων από τον προϋπολογισμό της Ε.Ε., επιδοτήσεων και μηχανισμών στήριξης. Τα κύρια οικονομικά κίνητρα δύνανται να συνοψιστούν ως ακολούθως. Ωστόσο, επισημαίνεται ότι η καταγραφή δεν είναι εξαντλητική, καθώς αναγνωρίζεται ότι σχεδόν κάθε χρηματοδοτικό μέσο της Ε.Ε. ενσωματώνει τη διάσταση της πράσινης μετάβασης.

4.1.2.1. Ο Μηχανισμός Δίκαιης Μετάβασης

Ο Μηχανισμός Δίκαιης Μετάβασης συνιστά μέρος του Επενδυτικού Σχεδίου «Βιώσιμη» Ευρώπη, το οποίο τοποθετείται στο επίκεντρο της ΕΠΣ και χρηματοδοτείται από το ΠΔΠ 2021-2027. Πρόκειται για ένα κρίσιμο εργαλείο, όπου, αποτελώντας την απάντηση της Ε.Ε. για μια βιώσιμη οικονομία που έχει επιτευχθεί με δίκαιους όρους και «απλώνοντας» δίκτυο προστασίας στις περιοχές με τις πλέον άμεσες συνέπειες από την απολιγνιτοποίηση, έχει καίριο ρόλο και στην παροχή κινήτρων που προτεραιοποιούν τις βιώσιμες επενδύσεις στις περιοχές υπό μετάβαση.

Το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης (ΤΔΜ) αποτελεί τον πρώτο από τους τρεις πυλώνες του Μηχανισμού. Μια από τις κύριες επιδιώξεις του είναι η διοχέτευση πόρων με τη μορφή επιχορηγήσεων για την οικονομική στήριξη των προαναφερθέντων περιοχών, μετριάζοντας το κόστος που προκύπτει από την μετάβαση. Μια επιδίωξη που μεταφράζεται σε υποστήριξη των βιώσιμων επενδύσεων, οι οποίες, δυνάμει του άρθρου 8, αφορούν, μεταξύ άλλων, σε βελτιώσεις στην ενεργειακή αποδοτικότητα (πχ. επιδοτήσεις για ανακαίνιση κτιρίων και μείωση ενεργειακής κατανάλωσης), στην ανάπτυξη τεχνολογιών χαμηλών εκπομπών άνθρακα, στην ενίσχυση της κυκλικής οικονομίας (πχ. επενδύσεις σε δράσης για επαναχρησιμοποίηση υλικών) και στην επανακατάρτιση των εργαζομένων σε νέα γνωστικά αντικείμενα που άπτονται της περιβαλλοντικής προστασίας, όπως η κυκλική οικονομία (ΕΥ, 2021). Στις παραγωγικές επενδύσεις που

στηρίζει το Ταμείο εντάσσεται και η δημιουργία νέων επιχειρήσεων. Η πρόσβαση, ωστόσο, στη χρηματοδότηση προϋποθέτει τα κράτη – μέλη να έχουν συμπορευτεί με τον στόχο της κλιματικά ουδέτερης Ευρώπης (άρθρο 7), ενώ υποστηρίζεται μόνο η χρηματοδότηση βιώσιμων επενδύσεων με περιβαλλοντικά, κοινωνικά και οικονομικά οφέλη, όπως αναφέρεται στην παρ. 12 του προοιμίου (EU, 2021). Η αιρεσιμότητα αυτή υποδηλώνει την εστίαση της Ε.Ε. στη διασφάλιση ότι τα κράτη – μέλη συμβάλλουν στην επίτευξη των στόχων για το κλίμα (Fabianowicz, 2024), υποστηρίζοντας σε δεύτερη ανάγνωση τις βιώσιμες επενδύσεις.

Ο δεύτερος πυλώνας του ΜΔΜ αποτελεί μέρος του Προγράμματος Invest EU με προτεραιότητα την υποστήριξη επενδύσεων που εξυπηρετούν τους σκοπούς της δίκαιης μετάβασης, συνάδουν με τα κριτήρια επιλεξιμότητας του προγράμματος InvestEU, διευρύνοντας το φάσμα των έργων από αυτό του ΤΔΜ, και υλοποιούνται από φορείς του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα. Η υποστήριξη αυτή παρέχεται μέσω εγγύησης του προϋπολογισμού της Ε.Ε., προκειμένου να καλύψει εν μέρει τον κίνδυνο σε χρηματοοικονομικές και επενδυτικές πράξεις. Η στήριξη επικεντρώνεται κυρίως σε ιδιώτες επενδυτές για βιώσιμες ενεργειακές τεχνολογίες, θέτοντας τις βάσεις για την τεχνολογική μετάβαση προς μια οικονομία χωρίς ανθρακούχες εκπομπές, καθώς και για την ανάπτυξη ικανοτήτων. Αποσκοπεί, συνεπώς, στην κινητοποίηση πρωτίστως ιδιωτικών επενδύσεων.

Ο τρίτος πυλώνας του ΜΔΜ αφορά στη δημιουργία δανειακού μηχανισμού του δημοσίου τομέα προς διευκόλυνση της χρηματοδότησης επενδύσεων για τις αναπτυξιακές ανάγκες των περιοχών που περιλαμβάνονται στα Εδαφικά Σχέδια Δίκαιης Μετάβασης και για τις οποίες δεν συγκεντρώνονται επαρκείς ροές εσόδων για την κάλυψη του επενδυτικού τους κόστους (EU, 2021). Στην εν λόγω προσπάθεια συνδράμει καταλυτικά η ΕΤΕπ, ενώ η χορήγηση δανείων, η επιδότηση επιτοκίου και η επιχορήγηση επενδύσεων κατατάσσονται στις κύριες μορφές για την υλοποίηση του μηχανισμού.

Τα τρία αυτά χρηματοδοτικά σχήματα του ΜΔΜ παρέχουν το πλαίσιο για την στήριξη των ενδιαφερομένων μερών (δημόσιος τομέας και ιδιωτικές επιχειρήσεις) στην υλοποίηση βιώσιμων προγραμμάτων, όπως επενδύσεις σε ΑΠΕ και πράσινη και

βιώσιμη κινητικότητα. Μέσω του μηχανισμού, οι εταιρίες διευκολύνονται ως προς την πρόσβασή τους σε δάνεια και χρηματοδοτική στήριξη και χαίρουν στήριξης για τη μετάβαση σε τεχνολογίες χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα, καθώς και για την οικονομική τους διαφοροποίηση με βάση επενδύσεις και θέσεις εργασίας ανθεκτικές στην κλιματική αλλαγή (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2024).

4.1.2.2. Το Πρόγραμμα InvestEU

Κρίσιμο κίνητρο για την επίτευξη των στόχων βιωσιμότητας συνιστά το Πρόγραμμα InvestEU, το οποίο παρέχει τη δημοσιονομική εγγύηση της Ε.Ε. για τη διευκόλυνση των βιώσιμων επενδύσεων έως το 2027 σε στρατηγικούς τομείς, αφιερώνοντας περί το 30% των πόρων του, ήτοι 28 δις. € ετησίως, στην κινητοποίηση ιδιωτικών χρηματοδοτικών πράξεων που αφορούν στην κλιματική δράση (ΕΥ, 2021). Το Πρόγραμμα InvestEU, συνδυάζοντας διάφορα χρηματοδοτικά εργαλεία της Ε.Ε. και μέσω της κινητοποίησης ιδιωτικών και δημοσίων κεφαλαίων, αποσκοπεί στην άμβλυση των δυσχερειών που αντιμετωπίζουν οι επιχειρήσεις στην υλοποίηση βιώσιμων επενδύσεων, λόγω του υψηλού κινδύνου-ρίσκου των έργων που δύσκολα δύνανται να αναλάβουν, καθώς και στη βελτίωση της χορήγησης των πράσινων επενδύσεων, θέτοντάς τες υπό την προστασία της κλιματικής, περιβαλλοντικής και κοινωνικής αειφορίας. Για τη διευκόλυνση της εξυπηρέτησης των στόχων του Προγράμματος, έχουν θεσπιστεί κατάλληλα οικονομικά κίνητρα που προσβλέπουν στην ευθυγράμμιση των οικονομικών κινήτρων των διευθυντών και των στελεχών των φορέων υλοποίησης με τους μακροπρόθεσμους στόχους βιωσιμότητας, τα οποία στηρίζονται στη μόχλευση κεφαλαίων από την ΕΤΕπ και άλλους χρηματοδοτικούς οργανισμούς. Σημαντική παράμετρος είναι, επίσης, η τεχνική υποστήριξη που παρέχεται μέσω του Προγράμματος και βελτιώνει τον σχεδιασμό και την εφαρμογή των έργων που πληρούν τα κριτήρια βιωσιμότητας.

Σύμφωνα, μάλιστα, με την ενδιάμεση αξιολόγηση του InvestEU, παρά τις αρχικές προκλήσεις, το Πρόγραμμα έχει σημειώσει σημαντική πρόοδο όσον αφορά την κατανομή εγγυήσεων, ενώ ο συνδυασμός χρηματοδοτικών επιλογών (blending options) αποδεικνύεται ως ένα αποτελεσματικό εργαλείο για την υποστήριξη των επενδύσεων (Wilkinson, et al., 2024). Η αξιολόγηση κατέδειξε, επίσης, ότι καλύπτει

αποτελεσματικά ένα ευρύ φάσμα αναγκών που κυμαίνονται από μεγάλα έργα υποδομής έως χρηματοδότηση για διαφορετικά στάδια ανάπτυξης μιας εταιρίας, ενώ η δημοσιονομική εγγύηση επιτρέπει την ανάληψη υψηλότερων κινδύνων (Wilkinson, et al., 2024).

4.1.2.3. Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης και το Ταμείο Συνοχής

Σημαντική ώθηση δίνεται στις βιώσιμες επενδύσεις με υψηλή ένταση κεφαλαίου, ακόμη, μέσω του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης και του Ταμείου Συνοχής, όπου παρέχεται στήριξη σε μια σειρά έργων που προωθούν, μεταξύ άλλων, τις πράσινες και γαλάζιες επενδύσεις, τις ΑΠΕ και την ανάπτυξη έξυπνων ενεργειακών συστημάτων (Μαργαράς & Széchy, 2023). Στους δυνητικούς δικαιούχους συγκαταλέγονται οι τοπικές, περιφερειακές και εθνικές αρχές, οι ΜΚΟ, καθώς και οι επιχειρήσεις.

4.1.2.4. NextGeneration EU και Μηχανισμός Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας

Παρότι το μέσο NextGeneration EU είναι αναντίρρητα συνυφασμένο με την οικονομική ανάκαμψη μετά την πανδημία του COVID-19, έχει άμεση συνάφεια με την τόνωση των βιώσιμων επενδύσεων, καθώς με τα δάνεια και τις επιχορηγήσεις που παρέχονται στα κράτη - μέλη μέσω του Μηχανισμού Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας πραγματοποιούνται κρίσιμες επενδύσεις για την επίτευξη πράσινων στόχων.

Ειδικότερα, το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας παρέχει στα κράτη - μέλη ευρεία χρηματοδοτική στήριξη με τη μορφή δανείων ή επιχορηγήσεων για τον μετριασμό των οικονομικών και κοινωνικών συνεπειών της πανδημίας. Η πρόσβαση στη χρηματοδότηση τελεί, όμως, υπό την αίρεση ότι τα κράτη μέλη υποβάλλουν Εθνικά Σχέδια Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, στα οποία προσδιορίζονται οι μεταρρυθμίσεις και οι επενδύσεις που πρέπει να ολοκληρωθούν έως το 2026, καλύπτοντας έξι τομείς, συμπεριλαμβανομένου της πράσινης μετάβασης. Η προϋπόθεση αυτή συνέβαλλε σημαντικά στο να καταστεί το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας στη μεγαλύτερη πηγή επιχορηγήσεων της Ε.Ε. για την πράσινη μετάβαση, ειδικά για την απαλλαγή από τις ανθρακούχες εκπομπές κτιρίων και

μεταφορών (Lenaerts & Tagliapietra , 2021) στηρίζοντας, μεταξύ άλλων, έργα στον τομέα της καθαρής ενέργειας, της ενεργειακής αποδοτικότητας και της πράσινης τεχνολογίας. Σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα δεδομένα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής το συνολικό χρηματοδοτικό κονδύλιο του Ταμείου, στα μέσα Οκτωβρίου 2024, ανερχόταν σε 650 δισεκατομμύρια ευρώ, ενώ ενθαρρυντικό είναι το γεγονός ότι οι εκτιμώμενες δαπάνες για επενδύσεις στον τομέα του κλίματος που έχουν προταθεί από τα κράτη – μέλη ανέρχονται σε περίπου 42%, υπερβαίνοντας τον αρχικό στόχο για κατ’ ελάχιστον δαπάνες στην πράσινη μετάβαση κατά 37% (European Commission, 2025).

4.1.2.5. Η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων

Όσον αφορά την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, η συμβολή της στην ενίσχυση των βιώσιμων επενδύσεων και κατά συνέπεια στην υποστήριξη των κλιματικών στόχων της Ε.Ε. είναι καθοριστικής σημασίας και δη κατόπιν της ανακοίνωσης μετατροπής της σε τράπεζα για το κλίμα, αυξάνοντας το μερίδιο της χρηματοδότησής της για δραστηριότητες φιλικές προς το περιβάλλον σε 50% έως το 2025 και έπειτα (EIB, 2019). Στην ανακοίνωση εκτίμησε, μάλιστα, ότι ο στόχος της αυτός «θα «ξεκλειδώσει» 1 τρις ευρώ για την κλιματική δράση και τις περιβαλλοντικές βιώσιμες επενδύσεις τη δεκαετία έως το 2030» (EIB Group, 2019)

Μέσω αυτής της προσέγγισης, η ΕΤΕπ στηρίζει καινοτόμες ιδέες και μειώνει τον ρίσκο επί των περιβαλλοντικών επενδύσεων, καταργώντας και τη χρηματοδότηση έργων ορυκτών καυσίμων. Η κατεύθυνση των χρηματοοικονομικών προϊόντων της ΕΤΕπ σε βιώσιμες δραστηριότητες, υπό τη μορφή δανείων και εγγυήσεων, παρέχει ισχυρά κίνητρα τόσο στο δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα να προσαρμόσουν αντίστοιχα τις πολιτικές τους. Η μεταστροφή των επιχειρήσεων σε βιώσιμες πρακτικές υποστηρίζεται, επί παραδείγματι, με ευνοϊκότερο επιτόκιο στον δανεισμό κάτι που συνεπάγεται και οικονομικότερο προϊόν, ενώ παρέχονται και συμβουλές σχετικά με την ανάπτυξη των έργων. Επιπλέον, τα κίνητρα της δεν περιορίζονται μόνο στους ελκυστικούς όρους δανειοδότησης, αλλά εκτείνονται και στη διάχυση προτύπων βιωσιμότητας (Kanvadia, 2024). Ως εκ τούτου, η ΕΤΕπ έχει τη δυνατότητα να επιφέρει ουσιαστικές αλλαγές στο δρόμο για την επίτευξη της κλιματικής

ουδετερότητας, παρέχοντας κίνητρα για ευρείας κλίμακας επενδύσεις που σχετίζονται με το κλίμα και είναι απαραίτητες για τη μετάβαση.

4.1.2.6. Πράσινα Ομόλογα

Τα πράσινα ομόλογα συνιστούν ένα ισχυρό χρηματοοικονομικό εργαλείο για την άντληση ιδιωτικών και δημοσίων κεφαλαίων, τα οποία διοχετεύονται αποκλειστικά σε έργα και δραστηριότητες με θετικό περιβαλλοντικό πρόσημο, όπως σε έργα υποδομών και ΑΠΕ, βελτίωσης της ενεργειακής αποδοτικότητας των κτιρίων και των βιομηχανιών, διαχείρισης των υδάτων και προστασίας της βιοποικιλότητας (Sommer, 2020). Το καινοτόμο αυτό εργαλείο παραινεί, δηλαδή, τους επενδυτές να αξιοποιήσουν τα κεφάλαιά τους με τον πλέον αποδοτικό τρόπο, συνεισφέροντας παράλληλα στην καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής (Jacobs & Finney, 2019). Σημαντική είναι και η επιρροή των ομολόγων κοινωνικού αντικτύπου (OECD, 2016), καθώς και των βιώσιμων και των μπλε ομολόγων (Sommer, 2020). Σύμφωνα με το Bloomberg, η έκδοση πράσινων, κοινωνικών και βιώσιμων ομολόγων ανήλθε σε 939 δις δολάρια το 2023, αυξημένη κατά 3% σε σχέση με το προηγούμενο έτος (Gardiner & Freke, 2024).

4.1.2.7. Επιδοτήσεις και φορολογικά κίνητρα –Κρατικές ενισχύσεις

Στη «φαρέτρα» των εργαλείων της Ε.Ε. για τη βιώσιμη χρηματοδότηση εντοπίζονται και φορολογικά κίνητρα για τις βιώσιμες επενδύσεις, όπως μηδενικοί ή μειωμένοι συντελεστές ΦΠΑ για ορισμένα πράσινα προϊόντα και υπηρεσίες. Παράλληλα, η Ε.Ε. επιτρέπει στα κράτη-μέλη να παρέχουν φορολογικές ελαφρύνσεις, επιδοτήσεις, κρατικές εγγυήσεις, χαμηλότοκα δάνεια και άλλα κίνητρα για βιώσιμες επενδύσεις, κατευθύνοντας τα κεφάλαια σε βιώσιμα έργα. Η προστασία του περιβάλλοντος, συμπεριλαμβανομένης της εξοικονόμησης ενέργειας και της προώθησης των ΑΠΕ, ήταν ο πρωτεύον στόχος που υποστηρίχθηκε μέσω των κρατικών ενισχύσεων με την πλειοψηφία να συγκεντρώνονται στον τομέα της βιομηχανίας και των πολιτικών με τη μορφή των επιχορηγήσεων (Johnson & Toledano, 2022). Στην Ελλάδα, παραδείγματος χάριν, μέσω του Αναπτυξιακού Νόμου και του ΕΣΠΑ, οι επιχειρήσεις επιδοτούνται για την υλοποίηση επενδύσεων στον

τομέα της ενεργειακής εξοικονόμησης ή εξοικονόμησης ύδατος, ενώ υφίσταται και επιπρόσθετη φορολογική απόσβεση κατά 100%.

Επιπλέον, και οι εθνικοί προϋπολογισμοί των κρατών – μελών, όπως κατέδειξε η ανάλυση του Κεφαλαίου 3, μπορούν να συνδράμουν στη βιωσιμότητα με τη χρήση μηχανισμών που θα προσανατολίσουν τις δημόσιες και ιδιωτικές επενδύσεις, την κατανάλωση και την φορολογία σε μια πράσινη ανάπτυξη, αυξάνοντας την ελκυστικότητα των βιώσιμων έργων, όπως με την παροχή επιδοτήσεων για τη χρήση πράσινων τεχνολογιών και με την κατάργηση των επιδοτήσεων για τα ορυκτά καύσιμα (Erbach, 2021).

4.1.2.8. Το Πρόγραμμα «Ορίζων Ευρώπη»

Το κατεξοχήν πρόγραμμα της Ε.Ε. για την έρευνα και την καινοτομία έχει άρρηκτη σύνδεση με τις βιώσιμες επενδύσεις, καθώς περί το 35% των πόρων του διατίθεται σε κλιματικά και πράσινα έργα, τα οποία, αξιοποιώντας τις νέες τεχνολογίες, δίνουν ισχυρή ώθηση στην πράσινη μετάβαση και προάγουν τις συστημικές αλλαγές που κρίνονται απαραίτητες για την επίτευξη της πράσινης και ανθεκτικής Ε.Ε..

4.1.2.9. Το Πρόγραμμα LIFE

Το Πρόγραμμα LIFE, ως το κύριο πρόγραμμα για την υποστήριξη περιβαλλοντικών και κλιματικών δράσεων και διαθέτοντας 5,4 δις για την περίοδο 2021-2027 με τη μορφή επιχορηγήσεων, προμηθειών και υποστήριξης επενδυτικών πράξεων, διαδραματίζει καίριο ρόλο και στην παροχή κινήτρων για την ενδυνάμωση των βιώσιμων επενδύσεων, απευθυνόμενο τόσο στο δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα. Τα βιώσιμα έργα που υποστηρίζει άπτονται του τομέα της βιοποικιλότητας, της κυκλικής οικονομίας, του μετριασμού και της προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή, καθώς και της μετάβασης στην καθαρή ενέργεια (Μαργαράς & Széchy, 2023). Το πρόγραμμα LIFE προσφέρει δε υποστήριξη σε εταιρίες, ώστε να αναπτύξουν πράσινα προϊόντα, τεχνολογίες και καινοτόμες διαδικασίες, όπου θα εισαχθούν, εν συνεχεία, στην αγορά, ενώ διευκολύνει τόσο την πρόσβαση σε κεφάλαια όσο και την ανάπτυξη συνεργειών μεταξύ ιδιωτικών και δημοσίων φορέων για βιώσιμα έργα στρατηγικής σημασίας. Μερικά, επίσης, για την ενίσχυση των

περιβαλλοντικών παρεμβάσεων της τοπικής αυτοδιοίκησης, όπως σε έργα βιώσιμων υποδομών, καλύπτοντας, σε ορισμένες περιπτώσεις, έως και το 70% του κόστους και μειώνοντας, παράλληλα, το επενδυτικό ρίσκο. Σημαντική είναι, τέλος, η συμβολή του στην παροχή τεχνογνωσίας για την υλοποίηση των πράσινων έργων, ενθαρρύνοντας την συμμετοχή των φορέων. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το έργο «LIFE European City Facility», το οποίο έχει θετική επίδραση στην υλοποίηση βιώσιμων έργων στον τομέα της ενέργειας σε τοπικό επίπεδο.

4.1.2.10. Το Ταμείο Καινοτομίας και το Ταμείο Εκσυγχρονισμού

Ιδιαίτερα σημαντική στην προαγωγή των βιώσιμων επενδύσεων είναι και η συνδρομή των Ταμείων Καινοτομίας και Εκσυγχρονισμού, τα οποία είναι επιφορτισμένα με τη χρηματοδότηση έργων που σχετίζονται με το κλίμα, χρησιμοποιώντας μέρος των εσόδων που προέρχονται από τη δημοπρασία δικαιωμάτων εκπομπών άνθρακα στο πλαίσιο του ΣΕΔΕ (Claringbould, et al., 2019). Το Ταμείο Καινοτομίας επικεντρώνεται στην στήριξη εμβληματικών πράσινων έργων που επιδεικνύουν καινοτόμες τεχνολογίες, όπως για τη δέσμευση, χρήση και αποθήκευση του άνθρακα, ιδίως στους τομείς των ΑΠΕ και των υποδομών, ενώ το Ταμείο Εκσυγχρονισμού χρηματοδοτεί με περίπου 57 δις μεταξύ του 2021 και 2030 τον εκσυγχρονισμό των ενεργειακών συστημάτων, συνεισφέροντας στη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης και τη δίκαιη μετάβαση σε δέκα κράτη μέλη με χαμηλότερο εισόδημα στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη. Η επιλογή της μορφής της στήριξης επαφίεται στα κράτη – μέλη και μπορεί να είναι είτε επιχορηγήσεις είτε πριμοδοτήσεις, εγγυητικά μέσα ή εισφορές κεφαλαίου, καθώς και δάνεια. Για να καταστεί εναργέστερος ο ρόλος των Ταμείων στη πράσινη μετάβαση αναφέρεται ενδεικτικά το έργο CarBatteryReFactory για την παραγωγή βιομηχανικών συστημάτων αποθήκευσης ενέργειας, αξιοποιώντας μπαταρίες αυτοκινήτου δεύτερης ζωής που χρηματοδοτείται από το Ταμείο Καινοτομίας, καθώς και η κατασκευή ενός ηλιακού πάρκου στη Ρουμανία για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από τα απόβλητα λαμβάνει ενίσχυση από το Ταμείο Καινοτομίας (Bergina, 2024).

4.1.2.11. Το Κοινωνικό Ταμείο για το Κλίμα

Η συνάρτηση του Κοινωνικού Ταμείου για το Κλίμα με τις βιώσιμες επενδύσεις εντοπίζεται στη χρηματοδοτική στήριξη που παρέχει το Ταμείο, ύψους 86,7 δις, στις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες που επηρεάζονται από το νέο σύστημα εμπορίας εκπομπών για την υποστήριξη έργων που σχετίζονται με τη βελτίωση της ενεργειακής αποδοτικότητας των κτιρίων και τη χρήση καθαρών πηγών ενέργειας μέσω της πρόσβασης σε οχήματα μηδενικών ρύπων και της παροχής κινήτρων για χρήση μαζικών μέσων μεταφοράς (Eden, et al., 2023).

Σημειώνεται, τέλος, ότι η υλοποίηση βιώσιμων χρηματοδοτικών προγραμμάτων, όπως το Πρόγραμμα LIFE, το «Ορίζων» Ευρώπη και το Ταμείο Καινοτομίας, επικουρείται από τον εξειδικευμένο Εκτελεστικό Οργανισμό Κλίματος, Υποδομών και Περιβάλλοντος (CINEA) που συνεστάθη το 2021 και καθοδηγεί τους δικαιούχους των έργων σε όλες τις φάσεις υλοποίησής τους (CINEA, 2023).

4.1.2.12. Αποτίμηση των χρηματοδοτικών μέσων

Καταληκτικά, η Ε.Ε., με ορόσημο την ΕΠΣ το 2019, διαδραματίζει έναν ενεργό ρόλο στην αύξηση των βιώσιμων επενδύσεων, περιλαμβάνοντας σειρά σημαντικών οικονομικών κινήτρων. Στα ανωτέρω χρηματοδοτικά εργαλεία που έτυχαν διερεύνησης αποκρυσταλλώνεται σε μεγάλο βαθμό ο τρόπος που χρηματοδοτεί η Ε.Ε. τη μετάβαση στην κλιματική ουδετερότητα και την επίτευξη της ΕΠΣ. Η κάλυψη δε των οικονομικών αναγκών της πράσινης μετάβασης από τα προγράμματα της Ε.Ε. και κυρίως τον προϋπολογισμό της, όπως αναλύθηκε, αντανακλά την αυξανόμενη αναγνώριση ότι οι πράσινες επενδύσεις υποστηρίζουν την οικονομική ανάπτυξη και προωθούν τη δημιουργία θέσεων εργασίας.

Ωστόσο, η διερεύνηση των οικονομικών κινήτρων μέσα από τα πολλαπλά κονδύλια που είναι διαθέσιμα σε επίπεδο Ε.Ε., αναδεικνύει την πολυπλοκότητα και τον κατακερματισμό της χρηματοδότησης που περιορίζει την αποτελεσματικότητά τους, σε συνδυασμό με την απουσία επαρκούς συντονισμού μεταξύ των διαφορετικών διαχειριστικών επιπέδων. Επιπλέον, η χρηματοδότηση που παρέχεται μέσα από τα διάφορα μέσα, συνοδεύεται από διαφορετικές και περίπλοκες απαιτήσεις και κανόνες εφαρμογής, δυσχεραίνοντας σε σημαντικό βαθμό την

συμμετοχή του δημοσίου και ιδιωτικού τομέα. Ενδεικτικό της κατάστασης είναι το πόρισμα της έρευνας του Παγκοσμίου Οικονομικού Φόρουμ, σύμφωνα με το οποίο κάποιος για να αιτηθεί να μπει στη διαδικασία αξιολόγησης οφείλει να συνυποβάλλει περί τις 400 σελίδες αίτηση, ενώ η ολοκλήρωση της διαδικασίας απαιτεί 9 μήνες σε αντιπαραβολή με τις ΗΠΑ, όπου ο χρόνος περάτωσης είναι μόλις 3 μήνες και οι συνυποβαλλόμενες σελίδες της αίτησης ανέρχονται στις 40 (WEF, 2025). Τέλος, η στήριξη συχνά δεν συμπεριλαμβάνει το λειτουργικό κόστος, ενώ η παροχή κινήτρων εντοπίζεται κυρίως σε καινοτόμα τμήματα της αλυσίδας.

Σημειώνεται, όμως, ότι παράμετροι αυτοί δεν απομειώνουν την καθοριστική σημασία των χρηματοδοτικών μηχανισμών της Ε.Ε. για την επίτευξη της πράσινης μετάβασης, αλλά καταδεικνύουν την ανάγκη να καταστούν πιο προσιτοί, συνοδευόμενοι από μεγαλύτερη διαφάνεια και καθοδήγηση.

4.2. Σύνοψη κεφαλαίου

Ανακεφαλαιώνοντας, από την ανάλυση τόσο των νομοθετικών όσο και των οικονομικών κινήτρων, αναδεικνύεται ότι η Ε.Ε. έχει υιοθετήσει μια πολυδιάστατη προσέγγιση για την ενίσχυση των βιώσιμων επενδύσεων. Αυτή περιλαμβάνει τη ρύθμιση των χρηματοπιστωτικών αγορών μέσω ενός συνεκτικού και προβλέψιμου ρυθμιστικού πλαισίου, την παροχή οικονομικής στήριξης για βιώσιμες επενδύσεις, καθώς και την εισαγωγή οικονομικών κινήτρων, ικανών να επηρεάσουν τη λήψη αποφάσεων προς όφελος βιώσιμων έργων.

Από τη διερεύνηση των κύριων ρυθμιστικών κειμένων εξάγονται και οι κοινές προσεγγίσεις που δρουν ως ρυθμιστικά κίνητρα για τις βιώσιμες επενδύσεις. Τα ρυθμιστικά κίνητρα αφορούν, κατά προτεραιότητα, στην ενδυνάμωση της διαφάνειας και της λογοδοσίας, την πρόσβαση σε πληροφορίες και την ταξινόμηση των δραστηριοτήτων σε συσχέτιση με την επίδρασή τους στο περιβάλλον, την αποθάρρυνση της επένδυσης σε οικονομικές δραστηριότητες, την απλοποίηση των αδειοδοτικών διαδικασιών και την προαγωγή της υιοθέτησης βιώσιμων επιχειρηματικών μοντέλων. Τα ρυθμιστικά κείμενα σκιαγραφούν και τις μελλοντικές

δεσμεύσεις για την επίτευξη της πράσινης μετάβασης, προσφέροντας ρυθμιστική προβλεψιμότητα, η οποία μπορεί να δράσει ως κίνητρο στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα, ώστε να προβεί στην έγκαιρη υιοθέτηση των μελλοντικών απαιτήσεων ή/και να κατευθύνει κεφάλαια σε δραστηριότητες με θετικό μακροπρόθεσμο πρόσημο, προκειμένου να ηγηθεί στον τομέα και να αυξήσει την ανταγωνιστικότητά του.

Σε σχέση με τα χρηματοδοτικά κίνητρα, οι κύριες παρεμβάσεις αφορούν στην παροχή επιχορηγήσεων, εγγυήσεων, φοροαπαλλαγών, δανείων με ευνοϊκούς όρους, αλλά και τεχνικής βοήθειας, καθώς και στην υποστήριξη των επενδυτικών πράξεων. Ως αποτελεσματικότερο εργαλείο για την υποστήριξη των επενδύσεων ανάγεται ο συνδυασμός των χρηματοδοτικών επιλογών.

Μέσα από τα προαναφερθέντα νομοθετικά και οικονομικά κίνητρα δομείται ειδικότερα και η κινητοποίηση του ιδιωτικού τομέα για να υιοθετήσει πιο φιλικές στο περιβάλλον πρακτικές, εναρμονιζόμενος με τις νομοθετικές απαιτήσεις. Κάτι που αξιολογείται ως ιδιαίτερα σημαντικό, δεδομένου ότι η επίτευξη της πράσινης μετάβασης προϋποθέτει τη διοχέτευση των ιδιωτικών επενδύσεων ως συμπλήρωμα στα δημόσια οικονομικά και απαιτεί βιώσιμες επενδύσεις ευρείας κλίμακας.

Από τη διερεύνηση συνάγεται, ακόμη, ότι ο κεντρικός στόχος της κλιματικής ουδετερότητας που πρέπει να επιτευχθεί έως το 2050 συνδέεται στενά με την απανθρακοποίηση του ενεργειακού συστήματος. Επιπλέον, παρεχόμενα κίνητρα δεν προσβλέπουν μόνο στο μετριασμό των επιπτώσεων της κλιματικής κρίσης, αλλά και στην ενδυνάμωση της καινοτομίας και στη δημιουργία πρόσθετων «πράσινων» θέσεων εργασίας.

Αξίζει δε να επισημανθεί ότι η ύπαρξη πολλαπλών χρηματοδοτικών μηχανισμών και εργαλείων επιβεβαιώνει την τάση της Ε.Ε. να βασίζεται σε «ήπιους» μηχανισμούς διακυβέρνησης, όπως η πειθώ, για να επιφέρει αλλαγές στην συμπεριφορά των δρώντων (Dyrhaug & Kurze, 2024). Τα εργαλεία δε που εφαρμόζει η Ε.Ε. μπορούν να λειτουργήσουν τόσο μεμονωμένα όσο και συνδυαστικά, επιτυγχάνοντας μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα και πολλαπλασιαστικά οφέλη, ενώ εντοπίζεται υψηλός βαθμός αλληλοεπικαλύψεων και συνέργειας μεταξύ των οικονομικών και των νομοθετικών εργαλείων.

ΜΕΡΟΣ Γ'

Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΥΠΟ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΕΡΓΑΛΕΙΩΝ ΤΗΣ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ ΣΤΟΝ ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Κεφάλαιο 5

Επιπτώσεις και ευκαιρίες στον ιδιωτικό τομέα από τον «πράσινο» προϋπολογισμό και τα κίνητρα της Ε.Ε. για τις βιώσιμες επενδύσεις

Όπως αναγνωρίζεται ευρέως και έχει καταδείξει η παρούσα μελέτη στα πρότερα Κεφάλαια, η επίτευξη των στόχων της ΕΠΣ και η μετάβαση στην κλιματική ουδετερότητα απαιτεί σημαντικές πρόσθετες επενδύσεις, οι οποίες εκτιμώνται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή σε 700 δισεκατομμύρια ευρώ ετησίως για την περίοδο 2020-2030 (European Commission, 2025). Το συνολικό απαιτούμενο ποσό για την επίτευξη του στόχου μείωσης των εκπομπών κατά 55% ανέρχεται στα 1,2 τρισεκατομμύρια ευρώ ετησίως έως το 2030 (Andersson, et al., 2024). Από το συνολικό απαιτούμενο ποσό, ένα σημαντικό μέρος θα χρηματοδοτηθεί από το επενδυτικό σχέδιο «Βιώσιμη Ευρώπη», ύψους 1 τρισεκατομμυρίου ευρώ, το οποίο δεσμεύτηκε για να στηρίξει βιώσιμες επενδύσεις κατά την επόμενη δεκαετία. Οι δημόσιοι προϋπολογισμοί των κρατών - μελών θα καλύψουν μέρος των επενδυτικών αναγκών, αλλά δεν επαρκούν για τη γεφύρωση του επενδυτικού χάσματος που απαιτείται για τη μετάβαση, λόγω των περιορισμένων δημοσιονομικών περιθωρίων. Έτσι, ένα σημαντικό ποσό κεφαλαίου πρέπει να αντληθεί από τον ιδιωτικό τομέα, το οποίο εκτιμάται, από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στα 477 δισεκατομμύρια ευρώ (Andersson, et al., 2024).

Προς τον σκοπό αυτόν, η Ε.Ε. έχει αποδώσει ιδιαίτερη σημασία στη διαμόρφωση ενός ευνοϊκού νομοθετικού και χρηματοπιστωτικού περιβάλλοντος για την κινητοποίηση των επενδύσεων από τον ιδιωτικό τομέα και τον μετασχηματισμό των πρακτικών του, όπως αναλύθηκε. Στο παρόν κεφάλαιο θα επιχειρηθεί να προσδιοριστεί ο ρόλος του ιδιωτικού τομέα στην καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής και να αποτυπωθεί η επίδραση του εν λόγω περιβάλλοντος σε αυτόν, με απώτερο στόχο να αναδειχθούν τόσο οι επιπτώσεις όσο και οι ευκαιρίες που αναφέρονται.

5.1. Ο ρόλος του ιδιωτικού τομέα στην αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης και την επίτευξη των στόχων της ΕΠΣ

Ο ιδιωτικός τομέας ευθύνεται σε σημαντικό βαθμό για το περιβαλλοντικό αποτύπωμα και συνάμα επηρεάζεται από τις ολοένα συχνότερες και εντεινόμενες επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής. Πρόκειται για ένα φαύλο κύκλο που δύναται να διαρρηχθεί μέσω του μετασχηματισμού των επιχειρήσεων και τη μετάβαση σε μια οικονομία μηδενικού άνθρακος (Kell & Rasche, 2021). Στο πλαίσιο αυτό, η ΕΠΣ παρέχει μια σαφή κατεύθυνση όλων των ενδιαφερομένων μερών, συμπεριλαμβανομένων των επενδυτών, των επιχειρήσεων και της κοινωνίας των πολιτών, η οποία αποσκοπεί στην επιτάχυνση της μετάβασης της Ε.Ε. σε μια βιώσιμη οικονομία, επιφέροντας αλλαγές στην επιχειρηματική και επενδυτική συμπεριφορά και την ανακατεύθυνση των χρηματοδοτικών ροών, αναλαμβάνοντας κλιματικούς κινδύνους.

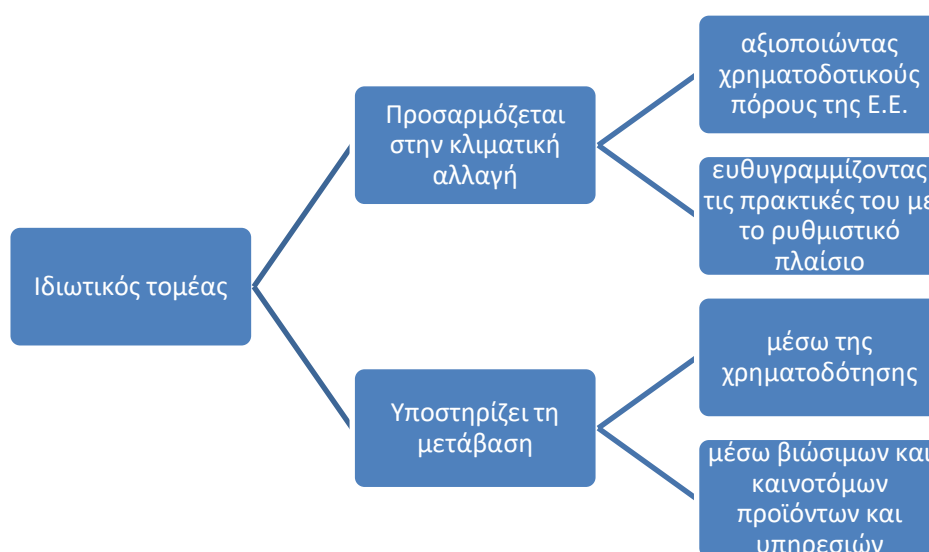
Ειδικότερα, ο ιδιωτικός τομέας κατέχει κομβικό ρόλο στη χρηματοδότηση της μετάβασης σε μια πιο πράσινη οικονομία. Η ενεργός συμμετοχή του στο πεδίο των χρηματοδοτήσεων είναι αποτέλεσμα της συνειδητοποίησης των προκλήσεων που θέτει η κλιματική αλλαγή και του συνεπακόλουθου κλιματικού κινδύνου που μεταφράζεται σε επιχειρηματικό και οδηγεί στην κινητοποίηση μεγάλου όγκου «λιμναζόντων» κεφαλαίων (Kell & Rasche, 2021). Επιπλέον, ο χρηματοπιστωτικός τομέας ανακατευθύνει τα ιδιωτικά κεφάλαια σε πιο βιώσιμες λύσεις, προσφέροντας τη δυνατότητα επένδυσης σε βιώσιμα έργα και επιχειρήσεις που ενσωματώνουν τα ΠΚΔ κριτήρια που, όπως αποτιμάται, έχουν καλύτερη απόδοση (Broom, 2022). Η χρηματιστηριακή αγορά, επί παραδείγματι, έχοντας θέσει ως προαπαιτούμενο για την άντληση κεφαλαίων τη δημοσίευση των επιδόσεων των επιχειρήσεων, συμπεριλαμβανομένων θεμάτων βιωσιμότητας, διαδραματίζει καίριο ρόλο στην τόνωση των ιδιωτικών πόρων για βιώσιμες επενδύσεις, καθώς παρέχει στους επενδυτές κρίσιμες πληροφορίες για την μεγιστοποίηση του αντικτύπου των επενδύσεών τους. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του Χρηματιστηρίου Αθηνών που έχει αναπτύξει το δείκτη ATHEX:ESG για την παρακολούθηση των περιβαλλοντικών επιδόσεων των εισηγμένων επιχειρήσεων (Athex, 2024).

Πέρα από τη χρηματοδότηση, κρίσιμος είναι ο ρόλος του ιδιωτικού τομέα και στην υιοθέτηση βιώσιμων επιχειρηματικών πρακτικών μέσω της κατανόησης του κλιματικού κινδύνου, της ενσωμάτωσής του στις επενδυτικές και επιχειρησιακές στρατηγικές, υποστηριζόμενος από τα χρηματοδοτικά μέσα της Ε.Ε., καθώς και της ευθυγράμμισης του με το ρυθμιστικό πλαίσιο (Damsté, et al., 2024).

Ο ρόλος του ιδιωτικού τομέα στην καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής εκτείνεται και στην ανάδειξη νέων πράσινων τεχνολογικών λύσεων. Οι καινοτομίες αυτές, κυρίως στον τομέα των ΑΠΕ, της αποθήκευσης ενέργειας, των πράσινων μεταφορών και της κυκλικής οικονομίας, επιτρέπουν τη μετάβαση στη βιώσιμη οικονομία και συνιστούν κατεξοχήν τομέα που συγκεντρώνει σημαντικά κεφάλαια από τα χρηματοδοτικά μέσα της Ε.Ε. για την υποστήριξη της ανάπτυξής τους. Οι ευρωπαϊκές, άλλωστε, επιχειρήσεις είναι αυτές που πρωτοστατούν στην ανάπτυξη καινοτόμων πράσινων τεχνολογιών (Revoltella, 2024).

Ως εκ τούτου, ο ρόλος του ιδιωτικού τομέα στην αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης και την επίτευξη των στόχων της ΕΠΣ είναι διττός, αφενός χρηματοδοτεί με ίδια κεφάλαια και επενδύει σε βιώσιμα έργα και αφετέρου είναι αποδέκτης των χρηματοδοτικών πόρων της Ε.Ε. για την προσαρμογή της δράσης του, βελτιώνοντας την ανθεκτικότητα, αλλά και την ανταγωνιστικότητά του, όπως απεικονίζεται κάτωθι.

Γράφημα 8. Κύριες δράσεις του ιδιωτικού τομέα για την αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης

Πηγή: ίδια επεξεργασία

Σημειώνεται, τέλος, ότι υπάρχει αμφίδρομη σχέση μεταξύ του νομοθετικού πλαισίου και των επιχειρηματικών πρακτικών. Από τη μια πλευρά, το ρυθμιστικό πλαίσιο της Ε.Ε. επηρεάζει τη δράση του ιδιωτικού τομέα και ανακατευθύνει τα ιδιωτικά κεφάλαια και από την άλλη, ο ιδιωτικός τομέας, μέσω των τεχνολογικών καινοτομιών του και των επενδύσεών του, ασκεί «πιέσεις» στην Ε.Ε. για ανάληψη νομοθετικών πρωτοβουλιών. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του υδρογόνου, όπου η δράση του ιδιωτικού τομέα μεταφράστηκε σε κανονιστικό πλαίσιο (Zabazona, 2024). Συνεπώς, ο ιδιωτικός τομέας δεν είναι απλώς αποδέκτης των κανονιστικών αλλαγών, αλλά διαθέτει ένα ενεργό ρόλο στη μετάβαση, πρωτοστατώντας συχνά στις εξελίξεις και επηρεάζοντας το θεσμικό περιβάλλον.

5.2. Η επίδραση της βιώσιμης χρηματοδότησης στον ιδιωτικό τομέα υπό το πρίσμα των δύο αναλυθέντων εργαλείων

Οι χρηματοοικονομικές αποφάσεις των επιχειρήσεων και των επενδυτών δεν διαμορφώνονται αποκλειστικά από τα επιχειρηματικά τους κίνητρα, αλλά επηρεάζονται καθοριστικά από το ρυθμιστικό πλαίσιο και τα κίνητρα που έχει θεσπίσει η Ε.Ε. για την προώθηση της βιωσιμότητας. Έτσι, παρότι το πρωταρχικό μέλημα των εταιριών και των χρηματοοικονομικών φορέων είναι η μεγιστοποίηση του κέρδους, συχνά με έμφαση στις βραχυπρόθεσμες αποδόσεις, το ρυθμιστικό πλαίσιο μετριάζει αυτή την προτεραιότητα, καθώς έχει θέσει τις ελάχιστες απαιτήσεις για επενδύσεις, συνυπολογίζοντας τα ΠΚΔ κριτήρια, αλλά και καθορίζει τις υποχρεώσεις γνωστοποίησης. Παράλληλα, τα ισχυρά χρηματοδοτικά εργαλεία της Ε.Ε. για βιώσιμες επενδύσεις λειτουργούν ως μοχλός παρακίνησης, ενθαρρύνοντας τη μετατόπιση του ιδιωτικού τομέα σε βιώσιμες επενδύσεις με μακροπρόθεσμα οφέλη, όπως αποτυπώνεται στον κάτωθι πίνακα, συνδυάζοντας έτσι την οικονομική αποδοτικότητα με τη βιωσιμότητα. Είναι, άλλωστε, ευρέως αποδεκτό ότι οι επενδύσεις σε πράσινα έργα πρέπει να είναι οικονομικά βιώσιμες και να παράγουν ικανοποιητικές αποδόσεις, ώστε να πραγματοποιηθούν από τον ιδιωτικό τομέα (Claringbould, et al., 2019). Η σημαντική διαφοροποίηση των μέσων χρηματοδότησης που παρέχει η Ε.Ε. από άλλα μέτρα έγκειται στο γεγονός ότι η χρηματοδοτική στήριξη

που παρέχει είναι σε άμεση εξάρτηση με την συμμόρφωση των κλιματικών και περιβαλλοντικών στόχων (Claringbould, et al., 2019).

Πίνακας 2. Βασικά χρηματοδοτικά εργαλεία και η επίδρασή τους στον ιδιωτικό τομέα

Μηχανισμός	Κύρια στόχευση	Επίδραση στον ιδιωτικό τομέα	Κύριοι επωφελούμενοι τομείς
InvestEU	Χρηματοδότηση για πράσινη καινοτομία και τεχνολογίες.	Επιχειρήσεις που αναπτύσσουν βιώσιμες τεχνολογίες έχουν πρόσβαση σε κεφάλαια. Έναυσμα για πρόσθετες επενδύσεις.	Όλοι οι τομείς
ΣΕΔΕ	Κοστολογεί τις εκπομπές CO ₂ , επιβαρύνοντας τους ρυπαντές.	Ωθεί τις επιχειρήσεις να μετασχηματίσουν τη δράση τους για να μειώσουν το αποτύπωμα άνθρακα και να αποφύγουν υψηλά κόστη.	Βιομηχανία Μεταφορές Ενέργεια
ΜΔΜ	Στήριξη περιοχών και επιχειρήσεων που επηρεάζονται από τη μετάβαση με 55 δις ευρώ	Εξασφαλίζει κοινωνική συνοχή και οικονομική στήριξη στις βιομηχανίες που επηρεάζονται.	Ορυκτά καύσιμα Ενέργεια Περιφέρειες
Κανονισμός Ταξινόμησης	Ορίζει ποιες επενδύσεις νοούνται βιώσιμες	Οι επιχειρήσεις πρέπει να συμμορφωθούν για πρόσβαση σε πράσινη χρηματοδότηση.	Όλοι οι τομείς
Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας	Παρέχει 650 δις. € για πράσινες επενδύσεις.	Ενισχύει τη μετάβαση σε καθαρές μορφές ενέργειας και βιώσιμες υποδομές.	Ενέργεια Κατασκευαστικός τομέας Τεχνολογία
Πράσινα ομόλογα	Χρηματοδότηση έργων με θετικό περιβαλλοντικό αντίκτυπο.	Ευνοεί επιχειρήσεις που επενδύουν σε ΑΠΕ, κυκλική οικονομία, έξυπνες πόλεις.	Τραπεζικός τομέας Κατασκευαστικός τομέας Βιομηχανία

ΕΤΕπ. – Πράσινα Δάνεια	Παροχή δανείων χαμηλού επιτοκίου για βιώσιμες επενδύσεις.	Οι επιχειρήσεις έχουν πρόσβαση σε φθηνότερα κεφάλαια για βιώσιμα έργα.	Όλοι οι τομείς
-------------------------------	---	--	----------------

Πηγή: ίδια επεξεργασία

Συγχρόνως, συμπληρωματικά δρα και η δημόσια χρηματοδότηση με οικολογικό προσανατολισμό, δεδομένου ότι διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην προώθηση και την ενίσχυση των ικανοτήτων του ιδιωτικού τομέα και στο «πρασίνισμα» των δραστηριοτήτων του, καθώς, μέσω των απαιτήσεων που θέτει, οδηγεί σε οργανωσιακές αλλαγές των επιχειρήσεων (Glemain, 2015). Ο κρατικός προϋπολογισμός παρέχει σαφή πολιτικά μηνύματα και κίνητρα για τη διευκόλυνση και την επέκταση των ιδιωτικών επενδύσεων, όπως φορολογικά κίνητρα, εγγυήσεις επενδύσεων, μέσα επιμερισμού του κινδύνου, συμπράξεις δημόσιου-ιδιωτικού τομέα και μεικτή χρηματοδότηση, μειώνοντας το κόστος κεφαλαίου για τους ιδιώτες επενδυτές (Allen & Overy LLP, 2023).

Αξίζει να σημειωθεί, τέλος, ότι δεν πρέπει να παραγνωρίζονται και οι πιέσεις των καταναλωτών για πιο πράσινα προϊόντα και πρακτικές που ασκούν έντονη επίδραση στην στρατηγική των επιχειρήσεων, ωθώντας σε οργανωσιακές αλλαγές (BEUC, 2023); (Deloitte LLP 2023).

5.3. Οι επιπτώσεις στον ιδιωτικό τομέα

Ο ιδιωτικός τομέας καλείται να ευθυγραμμίσει τα επιχειρηματικά του μοντέλα, τις γραμμές παραγωγής του και σχεδόν κάθε πτυχή της δραστηριοποίησής του βάσει του κανονιστικού πλαισίου και εν γένει των κατευθύνσεων που υπαγορεύονται από τα δύο αναλυθέντα εργαλεία της βιώσιμης χρηματοδότησης. Καλείται, μεταξύ άλλων, να επενδύσει σε ΑΠΕ, στη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης και την απανθρακοποίηση της παραγωγής του, να αναπτύξει βιώσιμα προϊόντα και καινοτόμες λύσεις που θα μειώσουν το ανθρακικό αποτύπωμα, να σχεδιάσει νέα μοντέλα παραγωγής στο πρότυπο της κυκλικής οικονομίας, καθώς και

να ενσωματώσει τα ΠΚΔ κριτήρια στη στρατηγική του, αλλά και να δημοσιεύει κρίσιμες πληροφορίες. Η διαδικασία μεταστροφής της δράσής του κατευθύνεται και υποστηρίζεται από τον κρατικό «πράσινο» προϋπολογισμό και τα νομοθετικά και οικονομικά κίνητρα για βιώσιμες επενδύσεις. Ωστόσο, το νέο αυτό διαμορφούμενο επιχειρηματικό περιβάλλον επιφέρει ορισμένες επιπτώσεις στον ιδιωτικό τομέα. Οι προκλήσεις αυτές δύνανται να συνοψιστούν ως ακολούθως, χωρίς η ανάλυση να είναι εξαντλητική, αλλά να προτεραιοποιούνται οι πλέον άμεσες επιπτώσεις.

5.3.1. Κανονιστική επιβάρυνση

Ο ταχύς ρυθμός ανάπτυξης και το πλήθος των ρυθμιστικών κειμένων και πολιτικών της Ε.Ε., όπως αναλύθηκε στα προγενέστερα Κεφάλαια, με τις συνακόλουθες απαιτήσεις για υποβολή εκθέσεων, έχει παρατηρηθεί ότι συχνά δρα επιβαρυντικά στους δρώντες των χρηματοπιστωτικών αγορών και τις εταιρίες, εντείνοντας το κανονιστικό φόρτο. Δίνεται δε, σε ορισμένες περιπτώσεις, περιορισμένος χρόνος στα ενδιαφερόμενα μέρη για να ερμηνεύσουν τις πρόσθετες και μακροχρόνιες κανονιστικές τους απαιτήσεις. Αυτά τα χαρακτηριστικά σε συνδυασμό με τον υψηλό βαθμό πολυπλοκότητας των κανονισμών και τις παρατηρούμενες καθυστερήσεις στην υιοθέτηση μεμονωμένων νομοθετικών πράξεων έχουν παρατηρηθεί ότι δυσχεραίνουν τη συμμόρφωση και σε ορισμένες περιπτώσεις οδηγούν σε εσφαλμένη εναρμόνιση με το ρυθμιστικό πλαίσιο, καθώς υπάρχει αναντιστοιχία μεταξύ του πότε είναι διαθέσιμα τα εταιρικά δεδομένα και του πότε πρέπει να υποβάλλονται οι εκθέσεις (Saddighzadeh, et al., 2021). Χαρακτηριστικό παράδειγμα ήταν η υποχρέωση των διαχειριστών περιουσιακών στοιχείων να γνωστοποιούν πληροφορίες σε σχέση με τη βιωσιμότητα των χρηματοπιστωτικών προϊόντων, σύμφωνα με το SFDR, όταν ακόμη ο Κανονισμός ταξινόμησης της Ε.Ε. δεν ήταν πλήρης (Petraiki, 2022), λόγω των αντιπαραθέσεων των κρατών – μελών σε σχέση με την ενσωμάτωση της πυρηνικής ενέργειας.

Η κανονιστική επιβάρυνση για τις ευρωπαϊκές εταιρίες είναι υψηλή και ιδιαίτερα επαχθής για τις ΜμΕ με τις αλλαγές στο θεσμικό πλαίσιο να επιφέρουν ρυθμιστικό κίνδυνο. Ενδεικτικό είναι το γεγονός ότι στην έρευνα της ΕΤΕπ το 28% των ΜμΕ της Ε.Ε. αναφέρει ότι *«περισσότερο από το 10% του προσωπικού τους*

απασχολείται για την αξιολόγηση και τη συμμόρφωση με τις κανονιστικές απαιτήσεις και πρότυπα» (EIB, 2024).

5.3.2. Υψηλό κόστος συμμόρφωσης και μετάβασης

Πολλοί ενδιαφερόμενοι προβλέπουν υψηλό κόστος συμμόρφωσης με το ρυθμιστικό πλαίσιο (Sommer, 2020). Επί παραδείγματι, το κόστος συμμόρφωσης των εταιριών με τον Κανονισμό Ταξινόμησης εκτιμάται ως υψηλό, λόγω της ύπαρξης ανταγωνιστικών παγκόσμιων, περιφερειακών και εθνικών προτύπων γνωστοποίησης ESG (De Francesco, 2022). Ομοίως, υψηλό είναι και το κόστος θέσπισης και λειτουργίας της διαδικασίας δέουσας επιμέλειας. Επιπλέον, ο οικολογικός προσανατολισμός των κρατικών προϋπολογισμών και η απαίτηση για βιώσιμες επενδύσεις συχνά συνεπάγονται σημαντικά κόστη μετάβασης, τα οποία θα πρέπει να επωμιστούν οι επιχειρήσεις, προβαίνοντας στην καθιέρωση των διαδικασιών που απορρέουν από τις κανονιστικές απαιτήσεις, συμπεριλαμβανομένων των δαπανών για την προσαρμογή της λειτουργίας των αλυσίδων αξίας τους, εφόσον απαιτείται. Η τυχόν αλλαγή στη λειτουργία των αλυσίδων αξίας επιφέρει πρόσθετα οικονομικά βάρη που αφορούν τόσο στην ανάγκη κατάρτισης του προσωπικού στις νέες πρακτικές όσο και στην ανάθεση (outsourcing) των απαιτήσεων συμμόρφωσης σε εξωτερικούς συνεργάτες, λόγω της απαιτούμενης τεχνογνωσίας. Στην οικονομική επιβάρυνση εντάσσονται και οι αυξημένες ασφαλιστικές υποχρεώσεις, ιδίως για τις επιχειρήσεις με δραστηριότητες αυξημένων περιβαλλοντικών κινδύνων ή που εδράζονται σε περιοχές που εμφανίζουν ιδιαίτερη τρωτότητα. Σημειώνεται ότι τα βάρη αυτά είναι ιδιαίτερος επιβαρυντικός για τις ΜμΕ, παρά την σημαντική αύξηση της στήριξής τους μέσω των χρηματοδοτικών εργαλείων και αναπτυξιακών φορέων (Στουρνάρας, 2023).

5.3.3. Αναπροσαρμογή της αξίας του ενεργητικού και δυνητική αδράνεια περιουσιακών στοιχείων

Απόρροια του ρυθμιστικού πλαισίου συνιστά και η δυνητική αδράνεια στοιχείων του ενεργητικού των επιχειρήσεων (stranded assets), τα οποία δεν πληρούν τις προϋποθέσεις για τη βιώσιμη μετάβαση (Sommer, 2020) και ως εκ τούτου θα πρέπει να εγκαταλειφθούν, όπως τα κοιτάσματα πετρελαίου, ασχέτως με

το εάν έχουν ήδη εξορυχθεί (Welsby, et al., 2021). Η αδράνεια των περιουσιακών στοιχείων και υποδομών συντελείται και από την αποτυχημένη διαχείριση των περιβαλλοντικών και κυρίως των κοινωνικών επιπτώσεων (Δούκας, et al., 2023).

Σε σχέση με την αναπροσαρμογή της αξίας των περιουσιακών τους στοιχείων, αυτή απαντάται κυρίως στις επιχειρήσεις που δεν λαμβάνουν μέτρα για την προσαρμογή των δραστηριοτήτων τους, καθιστώντας τη μη βιώσιμη συμπεριφορά τους δαπανηρή. Οι επιπτώσεις των δραστηριοτήτων τους στο περιβάλλον μπορεί να οδηγήσουν σε αυξημένες αξιώσεις αποζημίωσης, αλλά και να πλήξουν, ενδεχομένως και ανεπανόρθωτα, την εικόνα των επιχειρήσεων (Sommer, 2020).

Συνεπώς, το ρυθμιστικό πλαίσιο έχει σημαντική επίπτωση στα περιουσιακά στοιχεία των επιχειρήσεων, καθώς θα πρέπει να επανεκτιμηθούν και να αναπροσαρμοστεί η αξία τους. Σημαντικές είναι και οι επιφυλάξεις που εγείρονται σε σχέση με τον ρυθμό που θα συντελεστούν αυτές οι εκτιμήσεις, καθώς δύναται να απειλήσει την σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού τομέα (Sommer, 2020).

5.3.4. Ενδεχόμενες ανταγωνιστικές πιέσεις

Η διάσταση μεταξύ των θεσμοθετημένων στόχων της Ε.Ε. για την απαλλαγή από τις εκπομπές διοξειδίου του άνθρακος και των στοχεύσεων των κρατών εκτός Ε.Ε. οξύνει τον ανταγωνισμό, επιβαρύνοντας τις ευρωπαϊκές επιχειρήσεις, ιδίως τις βιομηχανίες έντασης ενέργειας, που καλούνται να ανταποκριθούν σε πιο αυστηρά πλαίσια και συγχρόνως να διατηρούν ανταγωνιστικές τιμές. Η διάσταση εντοπίζεται και σε επίπεδο κράτους - μέλους και αφορά τους διαθέσιμους χρηματοδοτικούς πόρους, το βαθμό των κρατικών ενισχύσεων και την παρεχόμενη τεχνική βοήθεια στις επιχειρήσεις. Πρόκειται για σημαντικές διαφοροποιήσεις που δύναται να διαμορφώσουν ισχυρές ανταγωνιστικές πιέσεις.

Επιπλέον, οι αδυναμίες του υφιστάμενου ρυθμιστικού πλαισίου, αν και περιορισμένες και παρά τις διαρκείς βελτιώσεις, επιτρέπουν, σε ένα βαθμό, την προβολή αναληθούς οικολογικής ταυτότητας από τις εταιρίες. Κάτι που δημιουργεί αθέμιτο ανταγωνισμό και επιβαρύνει τις εταιρίες που πράγματι ενστερνίζονται τις πολιτικές της πράσινης μετάβασης και επενδύουν στη μετατροπή των προϊόντων και των υπηρεσιών τους σε βιώσιμα (Draghi, et al., 2024).

Σημειώνεται, τέλος, ότι οι προαναφερθείσες προκλήσεις είναι εντονότερες για τις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε τομείς υψηλής περιβαλλοντικής επιβάρυνσης, αλλά και για όσες δεν προβούν έγκαιρα στην προσαρμογή των πρακτικών τους.

5.4. Οι ευκαιρίες και τα οφέλη που αναδύονται για τον ιδιωτικό τομέα

Ο αντίκτυπος των κινήτρων για βιώσιμες επενδύσεις και του «πράσινου» προϋπολογισμού είναι καθοριστικός για τον ιδιωτικό τομέα και δη για τις εταιρίες που επιδιώκουν να προσαρμόσουν τη δράση τους, δεδομένου ότι αναφύονται ουσιαστικές ευκαιρίες, αλλά και οφέλη, όπως αναλύονται κάτωθι, τα οποία παρακινούν τους δρώντες.

5.4.1. Μείωση του λειτουργικού και ενεργειακού κόστους

Η μείωση του λειτουργικού κόστους μιας επιχείρησης επιτυγχάνεται μέσω της υλοποίησης βιώσιμων επενδύσεων, όπως σε υποδομές και νέες τεχνολογίες, πχ. για την επαναχρησιμοποίηση υλικών, που αφενός βελτιώνουν τη παραγωγή και τη λειτουργική απόδοση και αφετέρου δύνανται να οδηγήσουν σε φορολογικές εκπτώσεις ή απαλλαγές (Eurosif, 2024). Οι βιώσιμες δε επενδύσεις μπορούν να καλυφθούν σε σημαντικό ποσοστό από τις επιδοτήσεις που χορηγούνται μέσω των αναλυθέντων χρηματοδοτικών μέσων, μειώνοντας έτσι το κόστος εγκατάστασης και σε δεύτερο επίπεδο το ενεργειακό και ευρύτερα το λειτουργικό κόστος της επιχείρησης. Η αξιοποίηση των επιδοτήσεων και των φορολογικών οφελών ανάγεται σε κρίσιμη συνιστώσα για την άμβλυση του κόστους των βιώσιμων επενδύσεων. Ως εκ τούτου, τα χρηματοδοτικά μέσα δρουν παρακινητικά για την ανάληψη πρωτοβουλιών με βιώσιμο προσανατολισμό.

5.4.2. Αύξηση ανταγωνιστικότητας και ανθεκτικότητας – Βέλτιστες οικονομικές επιδόσεις

Οι εταιρίες που αναθεωρούν τα επιχειρηματικά τους μοντέλα και εισάγουν βιώσιμες πρακτικές, ωθούμενες από το ρυθμιστικό περιβάλλον, εκτιμάται ότι

μπορούν να διατηρήσουν την αξία τους και να βελτιώσουν τα περιθώρια κέρδους τους (Damsté, et al., 2024). Όντας καλύτερα προετοιμασμένες, διαχειρίζονται ορθότερα κινδύνους, όπως η κλιματική αλλαγή και οι κοινωνικοοικονομικές κρίσεις, και παράλληλα αποφεύγουν ζητήματα νομικής φύσεως, καθώς και τυχόν θέματα που μπορούν να έχουν επίπτωση στην εικόνα τους με πιθανή απώλεια του μεριδίου αγοράς (Eurosif, 2024), επιτυγχάνοντας συνολικά καλύτερες οικονομικές επιδόσεις (de Lange & Jackson-Moore, 2024). Έτσι, η έγκαιρη υιοθέτηση βιώσιμων πρακτικών και η συνακόλουθη καλύτερη διαχείριση των κινδύνων λειτουργεί ως ανταγωνιστικό πλεονέκτημα, καλύπτοντας την αυξανόμενη ζήτηση από καταναλωτές και επενδυτές για βιώσιμα και κοινωνικά υπεύθυνα προϊόντα και υπηρεσίες (BEUC, 2023). Οι πράσινες δε επενδύσεις, πέρα από τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα στην προσέλκυση κεφαλαίων από την Ε.Ε. και τους ευνοϊκότερους όρους δανεισμού, ενισχύουν και την ανθεκτικότητα των επιχειρήσεων μέσω της διαφοροποίησης του επενδυτικού χαρτοφυλακίου και της υλοποίησης επενδύσεων που συνδέουν τη βιωσιμότητα με την καινοτομία.

5.4.3. Ευθυγράμμιση με τις κανονιστικές και εποπτικές απαιτήσεις

Οι βιώσιμες επενδύσεις παρέχουν στον ιδιωτικό τομέα μια σημαντική ευκαιρία να εξασφαλίσει την συμμόρφωση με τις κανονιστικές και εποπτικές του απαιτήσεις, αλλά και να τεθεί προ των εξελίξεων, όντας σε θέση να ανταποκριθεί στις μελλοντικές νομοθετικές ρυθμίσεις που θα εμπεριέχουν αυστηρότερους περιβαλλοντικούς κανονισμούς.

Επιπλέον, η υιοθέτηση εταιρικών πρακτικών που είναι σε ευθυγράμμιση με το ρυθμιστικό πλαίσιο, πέρα από την ικανοποίηση των κανονιστικών απαιτήσεων, ενισχύει την ανθεκτικότητα των επιχειρήσεων σε μακροπρόθεσμο επίπεδο και συνάμα ενισχύει το μερίδιο τους στην αγορά, ελκύοντας περιβαλλοντικά συνειδητοποιημένους επενδυτές, αλλά και πελάτες. Όπως μαρτυρούν τα ανωτέρω, η συμμόρφωση δεν είναι μόνο μια νομική αναγκαιότητα, αλλά μια στρατηγική ευκαιρία για τη δημιουργία ανθεκτικών και ανταγωνιστικών επιχειρήσεων και κατ' επέκταση για την οικοδόμηση ενός σταθερού, διαφανούς και βιώσιμου χρηματοοικονομικού περιβάλλοντος στην Ευρώπη.

5.4.4. Άμβλυση του επενδυτικού και κλιματικού ρίσκου

Η οικονομική στήριξη που παρέχεται μέσω της Ε.Ε. και της δημόσιας χρηματοδότησης συμβάλλει καθοριστικά στον μετριασμό του επενδυτικού ρίσκου και του κόστους για τις βιώσιμες επενδύσεις. Αυτό επιτρέπει στον ιδιωτικό τομέα να προχωρήσει στην υλοποίηση βιώσιμων έργων, αίροντας ως ένα βαθμό την τρωτότητά του έναντι των κινδύνων της κλιματικής κρίσης και διευκολύνοντας την επίτευξη των στόχων βιωσιμότητας (Claringbould, et al., 2019). Οι επενδύσεις, παραδείγματος χάρη, σε έργα πράσινης ενέργειας, απαλλαγμένα από τον άνθρακα, είναι προστατευμένες απέναντι στις διακυμάνσεις των οικονομικών πολιτικών, όπως είναι η φορολογία του άνθρακα ή οι κανονιστικές αλλαγές που αποσκοπούν στη μείωση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής (Harrison, et al., 2020).

Θετικά στην άμβλυση του ρίσκου επιδρά και η χρήση εταιρικών αναφορών και εκθέσεων κατά τις επιταγές του ρυθμιστικού πλαισίου, στις οποίες ανιχνεύονται και αξιολογούνται οι δυνητικοί κίνδυνοι και ως εκ τούτου τυγχάνουν καλύτερης διαχείρισης. Η χρηματοδότηση, τέλος, μέσω των ευρωπαϊκών μηχανισμών, όπως τα πράσινα ομόλογα, διασφαλίζει την πρόσβαση σε κεφάλαια με ευνοϊκούς όρους, μειώνοντας την αβεβαιότητα και το επενδυτικό ρίσκο και ενισχύοντας παράλληλα την εμπιστοσύνη των επενδυτών.

5.4.5. Νέες επιχειρηματικές ευκαιρίες και βελτίωση της εικόνας της επιχείρησης

Σημαντικές είναι οι νέες επιχειρηματικές ευκαιρίες που αναφύονται σε ορισμένους κλάδους από το ρυθμιστικό πλαίσιο και τα κίνητρα τόσο σε επίπεδο Ε.Ε. όσο και κράτους – μέλους για τη μετάβαση στη βιωσιμότητα, όπως είναι ο κατασκευαστικός τομέας. Οι προτεραιότητες που έχουν τεθεί και η παρεχόμενη χρηματοδοτική στήριξη υποδεικνύουν το πλαίσιο δράσης για την επίτευξη μιας οικονομίας μηδενικού άνθρακα και τους δυνητικά επωφελούμενους τομείς, όπως η προτεραιότητα για ενεργειακά αποδοτικά κτίρια που αποτυπώθηκε στην αναθεωρημένη «Οδηγία για την ενεργειακή απόδοση των κτιρίων» (EU, 2024) και κατευθύνει τα κεφάλαια σε πράσινες επενδύσεις για την ανακαίνιση, προσφέροντας μια άνευ προηγουμένου ευκαιρία για τις εταιρίες ανακαίνισης και ευρύτερα για τον κατασκευαστικό τομέα. Αντιστοίχως, ο Κανονισμός σχετικά με τη βιωσιμότητα των

μπαταριών και των αποβλήτων μπαταριών αναμένεται να επηρεάσει τόσο την προσφορά των χρησιμοποιημένων μπαταριών όσο και τη ζήτηση για ανακυκλωμένα υλικά (EU, 2023). Σαφώς, πέρα από τις εταιρίες, πολλές ευκαιρίες ανάπτυξης αφορούν τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, συμπεριλαμβανομένων των τραπεζών, των επενδυτικών ταμείων και των ασφαλιστικών εταιριών (Mikkelsen, et al., 2022).

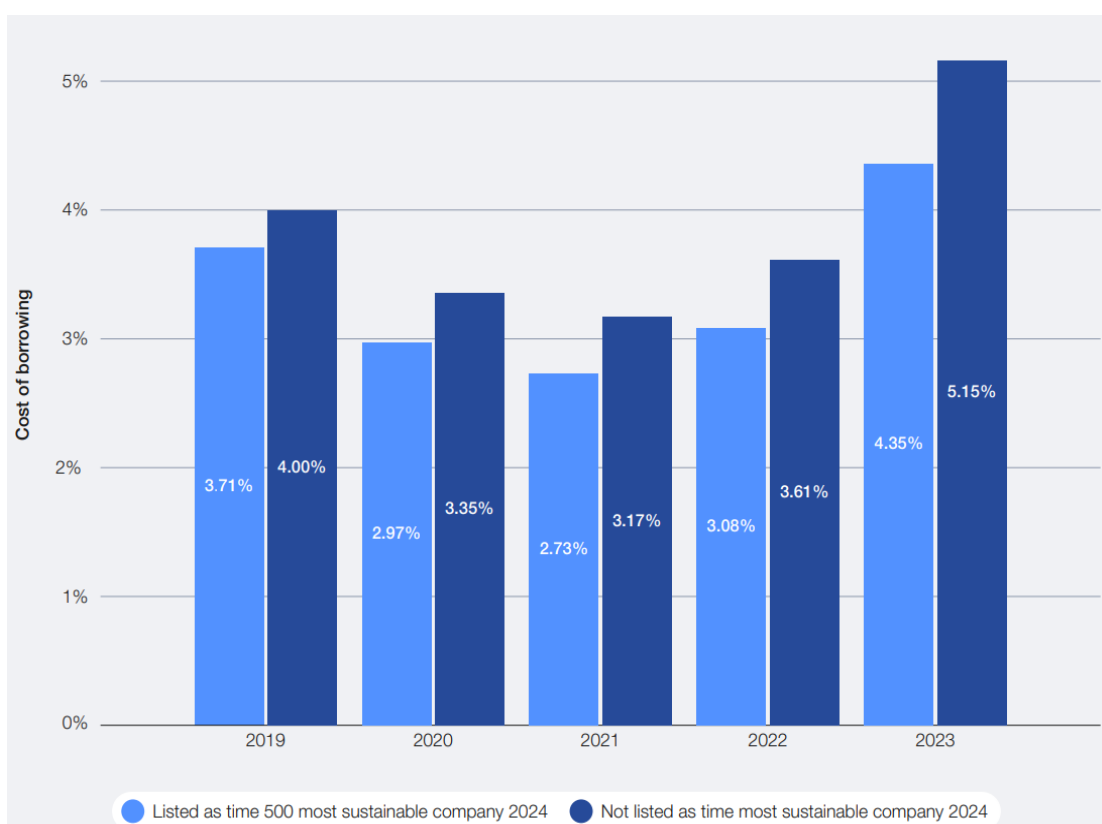
Παράλληλα, οι βιώσιμες επενδύσεις και ευρύτερα η υιοθέτηση πράσινων πρακτικών, όπως η έκδοση πράσινων ομολόγων και η ενσωμάτωση των ΠΚΔ κριτηρίων στις πρακτικές των επιχειρήσεων, συνιστούν μια μοναδική ευκαιρία για να αναβαθμίσουν το εταιρικό τους προφίλ, καθώς πιστοποιούν ότι η δράση τους είναι συνυφασμένη με τη βιώσιμη ανάπτυξη και επιδεικνύουν μια ισχυρή δέσμευση για τη μείωση του ανθρακικού τους αποτυπώματος, αλλά και την κοινωνική ευθύνη (Saona & Muro, 2024). Κατ' αυτόν τον τρόπο, χαρακτηριζόμενες ως υπεύθυνες επιχειρήσεις, προσελκύουν νέους περιβαλλοντικά ευαίσθητοποιημένους πελάτες και συνεργάτες (BEUC, 2023), αλλά και επενδυτές που επιδιώκουν να υποστηρίξουν εταιρίες που ενσωματώνουν τη βιωσιμότητα στις στρατηγικές τους, ανοίγοντας το πεδίο για νέες επιχειρηματικές και επενδυτικές ευκαιρίες και καλύπτοντας συνάμα τη ζήτηση για υπεύθυνα προϊόντα και υπηρεσίες (Gehricke, et al., 2023).

5.4.6. Βελτιωμένη πρόσβαση σε χρηματοδότηση και επενδύσεις

Η στρατηγική επιλογή για ενσωμάτωση των ΠΚΔ κριτηρίων στις επιχειρηματικές στρατηγικές και υλοποίηση βιώσιμων επενδύσεων, όπως παρακινείται από το θεσμικό και οικονομικό περιβάλλον, εξασφαλίζει σημαντικές ευκαιρίες χρηματοδότησης των επιχειρήσεων, συμπεριλαμβανομένων των ΜμΕ, καθώς συνδέεται άρρηκτα με τη βελτιωμένη πρόσβαση σε ένα ευρύτερο απόθεμα κεφαλαίων (Dzomonda, 2022). Η καλύτερη πρόσβαση έγκειται σε προνομιακούς όρους δανεισμού, όπως αποτυπώνεται στο κάτωθι γράφημα, χαμηλότερο επιτόκιο από τις τράπεζες και αυξημένη οικονομική ευελιξία (Wellalage & Kumar, 2021), με τις εταιρίες, ούσες βιώσιμες, να απολαμβάνουν τόσο χαμηλότερο κόστος ιδίων κεφαλαίων όσο και χαμηλότερο κόστος χρέους (Ernst & Woithe, 2024); (WEF, 2025). Οι ΜμΕ, επί παραδείγματι, αποκτούν πρόσβαση σε εξειδικευμένα προγράμματα που συνδυάζουν επιδοτήσεις και χαμηλότοκα δάνεια, προκειμένου να προβούν στην

υλοποίηση βιώσιμων επενδύσεων (Dzomonda, 2022). Παράλληλα, ενισχύονται οι πιθανότητες προσέλκυσης θεσμικών επενδυτών, όπως τα ταμεία συνταξιοδότησης, που προκρίνουν την συνεργασία με περιβαλλοντικά υπεύθυνες εταιρίες, οι οποίες θα έχουν μακροπρόθεσμη αξία (Dzomonda, 2022); (Croft & Malhotra, 2017). Στο πλαίσιο αυτό, σημαντική είναι και η αξιοποίηση νομοθετικών πρωτοβουλιών για την ευθυγράμμιση των επενδύσεων με τις περιβαλλοντικές, αλλά και τις κοινωνικές προτιμήσεις των επενδυτών που συχνά παραγνωρίζονται (Harnack & Moons, 2024).

Γράφημα 9. Η διαφοροποίηση στο κόστος δανεισμού μεταξύ των βιώσιμων και μη βιώσιμων εταιριών

Πηγή: (WEF, 2025)

Τα οφέλη, ωστόσο, δεν περιορίζονται μόνο στις επιχειρήσεις, αλλά εκτείνονται και στους επενδυτές και τα επενδυτικά ταμεία, στους οποίους δίνεται η δυνατότητα, έχοντας την απαιτούμενη πληροφόρηση, να διοχετεύσουν τα κεφάλαιά τους επιλέγοντας από μια διευρυμένη γκάμα βιώσιμων έργων και πράσινων προϊόντων και υπηρεσιών, στηρίζοντας βιομηχανίες και επιχειρήσεις που είναι ανταγωνιστικές και συγχρόνως συμβάλλουν στη πράσινη μετάβαση (Croft & Malhotra, 2017). Τους παρέχεται, ακόμη, η δυνατότητα να αναπτύξουν συνέργειες

και να προβούν σε μικτή χρηματοδότηση, αξιοποιώντας δημόσια και ιδιωτικά κεφάλαια

5.4.7. Αυξημένα κίνητρα για καινοτομία

Αν και ο ιδιωτικός τομέας αποτελεί την κυριότερη κινητήρια δύναμη για την πράσινη καινοτομία, η δραστηριότητά του υποστηρίζεται περαιτέρω από το ρυθμιστικό και χρηματοδοτικό περιβάλλον της Ε.Ε., το οποίο παρέχει πρόσθετα κίνητρα για την ενδυνάμωση της καινοτομίας, ιδίως σε τομείς που υποστηρίζουν τη μετάβαση, όπως οι ΑΠΕ. Η διοχέτευση κεφαλαίων για την ανάπτυξη και εφαρμογή νέων πράσινων καινοτόμων τεχνολογιών, όπως μέσω του Προγράμματος «Ορίζων Ευρώπη», σε συνδυασμό με τις νομοθετικές επιταγές για μείωση του ανθρακικού αποτυπώματος, συνοδευόμενες από ένα κατάλληλο ρυθμιστικό πλαίσιο για πιο απλουστευμένες και ταχείες αδειοδοτήσεις, παρακινούν τον ιδιωτικό τομέα να επενδύσει στην έρευνα και την καινοτομία (Belardo, et al., 2023). Έχει διαπιστωθεί, άλλωστε, ότι η βελτιωμένη πρόσβαση στη χρηματοδότηση συμβάλει σε περισσότερες επενδύσεις στην καινοτομία και στην καταχώρηση πατεντών και διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, ιδίως στους κλάδους που σχετίζονται με την καθαρή ενέργεια και παραγωγή (Wolski, 2025). Χαρακτηριστική είναι και η περίπτωση του Βελγίου που τα κίνητρα φορολογικής ελάφρυνσης έχουν προωθήσει σημαντικές επενδύσεις στην έρευνα και την ανάπτυξη (Belardo, et al., 2023).

Ας σημειωθεί ότι εντοπίζονται διακυμάνσεις ως προς το βαθμό και το επίπεδο των ευκαιριών που παρουσιάζονται για τον ιδιωτικό τομέα ανάλογα με την περιοχή, την αγορά και τον τομέα δραστηριοποίησης. Διαφοροποιήσεις παρατηρούνται και ως προς την αποτελεσματικότητα των κινήτρων να παρακινούν τις επενδυτικές αποφάσεις ανάλογα με τις στρατηγικές του επενδυτή (Johnson & Toledano, 2022). Επισημαίνεται, τέλος, ότι οι ανωτέρω ευκαιρίες είναι δυναμικές και μπορούν να ενδυναμωθούν περαιτέρω κατ' αντιστοιχία με τις νομοθετικές πρωτοβουλίες που θα υιοθετηθούν και σε αναλογία με τον ρυθμό μετατόπισης των προτιμήσεων των πελατών προς βιώσιμα προϊόντα και υπηρεσίες.

5.5. Σύνοψη κεφαλαίου

Από την ανωτέρω ανάλυση συνάγεται ότι οι επιχειρήσεις και ευρύτερα ο ιδιωτικός τομέας διαδραματίζουν πρωταρχικό ρόλο στην αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης και προς τούτου είναι κεφαλαιώδους σημασίας να υιοθετήσουν μια πιο ολιστική προσέγγιση που να ενσωματώνει τα ΠΚΔ κριτήρια, να διαχειρίζεται τους κινδύνους και τις κανονιστικές και κλιματικές επιπτώσεις, αλλά και να αξιοποιεί τις ευκαιρίες που αναδύονται στο νέο επιχειρηματικό και οικονομικό περιβάλλον.

Ο αντίκτυπος του κανονιστικού και ρυθμιστικού πλαισίου της Ε.Ε. και της διαμορφούμενης εσωτερικής νομοθεσίας των κρατών – μελών για την αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης και την επίτευξη της κλιματικής ουδετερότητας στις επιχειρήσεις και τις βιομηχανίες είναι ιδιαίτερα έντονος. Οι αλλαγές του πλαισίου επιφέρουν ρυθμιστικό κίνδυνο που αφορά πρωτίστως στην αύξηση του κόστους συμμόρφωσης, την ενδεχόμενη καταβολή περιβαλλοντικών φόρων ή τελών, τις συμβατικές τροποποιήσεις, την τυχόν αναπροσαρμογή της αξίας του ενεργητικού τους, καθώς και την υποχρέωση υποβολής εκθέσεων εντός ενός πολύπλοκου πλαισίου που αυξάνει την κανονιστική επιβάρυνση.

Ωστόσο, οι ευκαιρίες που παρουσιάζονται αποτιμώνται ως πολλαπλάσιες και το σώμα νομοθεσίας που έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο της ΕΠΣ είναι σχεδιασμό για την προώθηση της βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης, την ενίσχυση της διαφάνειας και της ασφάλειας των επενδυτών, καθώς και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και της μακροπρόθεσμης ανάπτυξης της οικονομίας. Μέσω των ρυθμίσεων και των κινήτρων ενθαρρύνεται η διαφάνεια, η καινοτομία, η αναπροσαρμογή των επιχειρηματικών και επενδυτικών στρατηγικών και η υλοποίηση βιώσιμων επενδύσεων. Εντός αυτού του πλαισίου, οι επιχειρήσεις που αναπροσαρμόζουν τις πρακτικές τους ανταμείβονται και χαιρούν υποστήριξης, συμπεριλαμβανομένης της οικονομικής, βελτιώνοντας, παράλληλα, τις οικονομικές τους επιδόσεις και αμβλύνοντας τη φορολογική επιβάρυνση, ενώ αυξάνεται το κόστος σε όσες υστερούν. Επισημαίνεται, όμως, ότι οι σημαντικές αυτές ευκαιρίες και τα οφέλη περιορίζονται από το κατακερματισμένο τοπίο της ευρωπαϊκής χρηματοδότησης, όπως κατέδειξε η ανάλυση στο Κεφάλαιο 4, καθιστώντας δύσκολο για τις

επιχειρήσεις να αξιοποιήσουν στο έπακρον τις χρηματοδοτικές ευκαιρίες. Υπάρχει, όμως, σημαντικό περιθώριο βελτίωσης τόσο του ρυθμιστικού όσο και το χρηματοδοτικού περιβάλλοντος που θα οδηγήσει, μεταξύ άλλων, στην αποτελεσματική αξιοποίηση των διατιθέμενων κεφαλαίων, αντιστρέφοντας το χαμηλότερο ρυθμό απορρόφησης των κονδυλίων από το προβλεπόμενο (WEF, 2025). Τα εν λόγω σημεία θα αποτελέσουν αντικείμενο διερεύνησης του επόμενου Κεφαλαίου.

Κεφάλαιο 6

Η αποτίμηση της προόδου του ιδιωτικού τομέα προς την κλιματική ουδετερότητα και συστάσεις

Η Ε.Ε. έχει αναλάβει ηγετικό ρόλο στον αναπροσανατολισμό των ιδιωτικών κεφαλαίων για την επιτάχυνση της μετάβασης σε μια οικονομία μηδενικών εκπομπών άνθρακα και την υιοθέτηση βιώσιμων επιχειρηματικών πρακτικών, θεσμοθετώντας νέα χρηματοδοτικά και νομοθετικά εργαλεία, καθώς και εργαλεία πολιτικής. Η προσπάθεια της αυτή αποτυπώνεται στην ενδυνάμωση της κλιματικής διάστασης στους κρατικούς προϋπολογισμούς των κρατών – μελών, υπαγορεύοντας τη δράση του δημοσίου τομέα με δευτερογενείς επιπτώσεις στον ιδιωτικό τομέα, στην αύξηση της προσαρμογής των οικονομικών δραστηριοτήτων των επιχειρήσεων, καθώς και στο αυξημένο ενδιαφέρον των επενδυτών για βιώσιμες επενδύσεις την τελευταία δεκαετία.

Στόχευση του παρόντος κεφαλαίου είναι η ανάδειξη της σημειούμενης προόδου, εξάγοντας κρίσιμες συστάσεις και επισημαίνοντας τις καίριες παραμέτρους, στις οποίες προτείνεται να εστιαστεί η δράση της Ε.Ε..

6.1. Αποτίμηση της προόδου του ιδιωτικού τομέα προς την κλιματική ουδετερότητα και τα κύρια εμπόδια

Το ρυθμιστικό πλαίσιο της Ε.Ε. για τη βιώσιμη χρηματοδότηση αποδίδει ήδη απτά θετικά αποτελέσματα και, παρά ορισμένες ατέλειες, έχει συμβάλει τόσο στην αύξηση της διαφάνειας για τη βιωσιμότητα στις χρηματοπιστωτικές αγορές όσο και στην ανάπτυξη και την ενδυνάμωση της ακεραιότητας των βιώσιμων επενδυτικών ροών. Πρόσφατες μελέτες καταδεικνύουν ότι η βελτιωμένη διαφάνεια αρχίζει να αλλάζει τη συμπεριφορά των εταιρειών και των συμμετεχόντων στις χρηματοπιστωτικές αγορές, καθώς και να επηρεάζει τις επιλογές των τελικών επενδυτών (Lebligue, et al., 2024). Πρόκειται για ενθαρρυντικά μηνύματα σε σχέση με τον αναπροσανατολισμό των ροών κεφαλαίων προς εταιρείες, δραστηριότητες

και έργα που επιταχύνουν τη μετάβαση. Η πρόοδος αντανακλάται στην αυξανόμενη ζήτηση για βιώσιμες επενδύσεις, ιδίως στην αγορά κεφαλαίων (ALFI, 2022). Ολοένα και περισσότερο, οι κεφαλαιαγορές, οι επενδυτές και τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα ενσωματώνουν τα ΠΚΔ κριτήρια στη λήψη επενδυτικών αποφάσεων και ευθυγραμμίζουν αντίστοιχα και τις απαιτήσεις για εταιρική αναφορά (Athex, 2024); (Δούκας, et al., 2023), μειώνοντας, σε ένα βαθμό, το κόστος της ιδιωτικής χρηματοδότησης. Αλλαγές συντελούνται και σε ολοένα περισσότερες τράπεζες που κρίνουν αναγκαία την ανάπτυξη στρατηγικών βιωσιμότητας και την ενδυνάμωση των ικανοτήτων τους και προς τούτο έχουν προβεί στη σύσταση ειδικών επιτροπών για τους κινδύνους από τα ΠΚΔ κριτήρια, καθώς και στην αναθεώρηση των παρεχόμενων προϊόντων, θέτοντας στόχους για αύξηση των πράσινων και βιώσιμων χρηματοδοτήσεων (Mikkelsen, et al., 2022)

Σύμφωνα με την Eurostat, οι επενδύσεις για την προστασία του περιβάλλοντος στην Ε.Ε. για το χρονικό διάστημα 2006-2023 αυξήθηκαν από 51,6 δις ευρώ σε 66,6 δις ευρώ με τον εταιρικό τομέα να αντιπροσωπεύει το υψηλότερο μερίδιο των εν λόγω επενδύσεων, το οποίο αυξήθηκε από 55,6 % το 2006 σε 59,5 % το 2023 και αντιστοιχεί περί τα 40 δις ευρώ (Eurostat, 2024). Η εν λόγω αύξηση εντοπίζεται κυρίως από το 2020 και έπειτα, εάν και το μερίδιο στις συνολικές επενδύσεις των εταιρειών παρέμεινε σχετικά σταθερό γύρω στο 2% (Eurostat, 2024). Αντίστοιχα, βάσει των εκτιμήσεων της Eurostat, οι ιδιωτικές επενδύσεις για τον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής παρουσίασαν μια συνολική αυξητική τάση από το 2005, αγγίζοντας τα 95,3 δις, με κορύφωση το 2021, αλλά με πτωτική τάση το 2022 και το 2023, ενώ ο κύριος όγκος των επενδύσεων προήλθε από τον τομέα των μεταφορών, ακολουθούμενος από τις εταιρίες παροχής ηλεκτρικής ενέργειας και αερίου, και αφορούσε βιώσιμες επενδύσεις σε τεχνολογίες και υπηρεσίες μεταφορών χαμηλών εκπομπών άνθρακα και ΑΠΕ (Eurostat, 2024). Επιπλέον, μέσω του προγράμματος InvestEU έχουν ήδη κινητοποιηθεί επενδύσεις ύψους 218 δις ευρώ, εκ των οποίων το 65% προέρχεται από ιδιωτικές πηγές (European Commission, 2025).

Κρίσιμα δεδομένα για την κινητοποίηση των ιδιωτικών κεφαλαίων για τις βιώσιμες επενδύσεις αντλούνται και από την έρευνα που διεξήγαγε η ΕΤΕπ το 2024

σε 12.000 εταιρίες σε όλες τις χώρες της Ε.Ε., η οποία κατέδειξε ότι «πάνω από το 60% των ευρωπαϊκών εταιρειών έχει ήδη επενδύσει στον μετριασμό και την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή, έναντι του 56% το 2023, και το 53% σχεδιάζει να πραγματοποιήσει επενδύσεις για τη μείωση των εκπομπών» (EIB, 2024). Σημειώνεται ότι οι επενδύσεις αφορούσαν κυρίως τους τομείς της ενεργειακής απόδοσης και της μείωσης των αποβλήτων.

Τα πλέον επικαιροποιημένα δεδομένα για την ενεργοποίηση του ιδιωτικού τομέα σε σχέση με την υλοποίηση της ΕΠΣ εντοπίζονται στην προ δύο εβδομάδων εκδοθείσα μελέτη του Παγκόσμιου Οικονομικού Φόρουμ. Στην εν λόγω μελέτη εκτιμάται ότι, πέντε χρόνια μετά την έναρξη της ΕΠΣ, ο ιδιωτικός τομέας έχει σημειώσει σημαντικές προσπάθειες για την απανθρακοποίηση των δραστηριοτήτων του, ιδίως στον τομέα της ενεργειακής απόδοσης (WEF, 2025) που συνάδει και με τον προσανατολισμό των χρηματοδοτικών μέσων της Ε.Ε. για την υλοποίηση βιώσιμων επενδύσεων. Η πρόοδος για τη μετάβαση, όμως, πρέπει να επιταχυνθεί.

Διαπιστώνεται, συνεπώς, ότι ο ιδιωτικός τομέας ενστερνίζεται τις πολιτικές της Ε.Ε. για τις βιώσιμες επενδύσεις και την ανάγκη της μετάβασης σε μια βιώσιμη οικονομία. Όμως, παρά την ανάπτυξη του νομοθετικού και χρηματοπιστωτικού περιβάλλοντος για τη χρηματοδότηση της μετάβασης, από την ανάλυση που διενεργήθηκε και την επισκόπηση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας, παρατηρείται ότι ανακύπτουν ορισμένα ζητήματα που υποσκάπτουν την πλήρη αξιοποίηση των θεσμοθετημένων εργαλείων και έτσι ο ρυθμός προόδου παραμένει ανεπαρκής.

Οι περισσότερες μελέτες συγκλίνουν σε σχέση με τους κύριους παράγοντες που υποσκάπτουν την πρόοδο για τη μετάβαση σε μια βιώσιμη και ανταγωνιστική οικονομία, οι οποίοι είναι οι εξής:

- ✓ η πολυπλοκότητα των κανονιστικών ρυθμίσεων, των απαιτήσεων για συμμόρφωση και η κανονιστική επιβάρυνση για τις ΜμΕ (EIB, 2024); (WEF, 2025),
- ✓ η απουσία διαλειτουργικότητας των μεθοδολογιών ΠΚΔ κριτηρίων κατά την αξιολόγηση, αλλά και η αδυναμία επαλήθευσης της πιστότητας των δεδομένων (Δούκας, et al., 2023),

- ✓ οι κατακερματισμένες αγορές και οι άνισοι όροι ανταγωνισμού (EIB, 2024); (WEF, 2025),
- ✓ το ανομοιογενές χρηματοδοτικό πλαίσιο και οι περίπλοκες διαδικασίες χρηματοδότησης (WEF, 2025),
- ✓ η δυσχέρεια πρόσβασης και στη δημόσια χρηματοδότηση, λόγω των πολύπλοκων διαδικασιών υποβολής αιτήσεων και των απαιτήσεων τεκμηρίωσης (WEF, 2025),
- ✓ οι διαφορές στις προσεγγίσεις των εταιρειών αξιολόγησης, παρέχοντας ασαφή καθοδήγηση (Κλάππας, 2024) και αναποτελεσματικές οικονομικές συμβουλές (Eurosif, 2024),
- ✓ η αναληθής οικολογική ταυτότητα που συχνά προβάλλεται από εταιρίες (Eurosif, 2024), (Draghi, et al., 2024),
- ✓ η διάθεση πόρων σχεδόν σε όλους τους τομείς, χωρίς ιεράρχηση και εστίαση (Naz Uzel & Braley, 2024), καθώς και
- ✓ η δυσχέρεια πρόσβασης των καινοτόμων επιχειρήσεων σε χρηματοδότηση (Revoltella, 2024).

Για την επίλυση των ανωτέρω ζητημάτων και την ενίσχυση της κινητοποίησης του ιδιωτικού τομέα απαιτούνται περαιτέρω προσπάθειες από τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής, τους συμμετέχοντες στις χρηματοπιστωτικές αγορές και τα λοιπά ενδιαφερόμενα μέρη, δεδομένου ότι υπάρχει σημαντικό περιθώριο για την περαιτέρω κινητοποίηση της ιδιωτικής χρηματοδότησης για την πράσινη μετάβαση, λόγω και της παρατηρούμενης μείωσης της επενδυτικής διάθεσης των επιχειρήσεων από το 14% στο 7% το 2024 (EIB, 2024).

6.2. Συστάσεις και κρίσιμοι παράγοντες

Η άρση των προαναφερθέντων εμποδίων καθίσταται αναγκαία για την περαιτέρω παρακίνηση του ιδιωτικού τομέα, προκειμένου να είναι σε θέση να μετασχηματίσει τις δραστηριότητές του και να υλοποιήσει βιώσιμες επενδύσεις, συνυπολογίζοντας ότι οι χρηματοδοτικές ανάγκες που απαιτούνται για να επιτύχει η

Ε.Ε. την ΕΠΣ είναι πρωτόγνωρου μεγέθους και βαίνουν συνεχώς αυξανόμενες, αγγίζοντας τα 620 δις ευρώ το χρόνο (EU, 2023). Στο πλαίσιο αυτό παρατίθενται ακολούθως κρίσιμες προτάσεις πολιτικής, βάσει των ανωτέρω μελετών, αλλά και της βιβλιογραφικής επισκόπησης, οι οποίες δύνανται να επιταχύνουν τη μετάβαση, παρέχοντας βελτιωμένα κίνητρα στον ιδιωτικό τομέα, αλλά και αναβαθμίζοντας τα νομοθετικά και οικονομικά εργαλεία της Ε.Ε. για βιώσιμες επενδύσεις.

Η περαιτέρω προσέλκυση ιδιωτικών επενδύσεων μέσω της αξιοποίησης των δυνατοτήτων που προσφέρονται από την ενιαία αγορά προκρίνεται ως τομέας προτεραιότητας (WEF, 2025). Η οικοδόμηση μιας ολοκληρωμένης ενιαίας αγοράς, ιδίως στις αγορές ενέργειας, που θα αίρει τους ενδοκοινοτικούς περιορισμούς, καθώς και μιας πραγματικής Ενεργειακής Ένωσης και Ένωσης Κεφαλαιαγορών θα είναι καταλυτικής σημασίας για την απελευθέρωση ιδιωτικών κεφαλαίων, όπως έχουν καταδείξει οι Εκθέσεις Λέτα και Ντράγκι (Draghi, et al., 2024); (Letta, 2024).

Κρίσιμη παράμετρος για την αποτελεσματικότερη εφαρμογή του υφιστάμενου ρυθμιστικού πλαισίου και την τόνωση των βιώσιμων επενδύσεων συνιστά και η απλούστευση, καθώς η υπερβολική ρύθμιση και οι περίπλοκες αλληλοκαλυπτόμενες απαιτήσεις γνωστοποίησης υποσκάπτουν την πορεία μετάβασης (Παλαιολόγου, 2024). Κάτι που αναγνωρίστηκε και στην πρώτη σημαντική πρωτοβουλία της νέας θητείας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την ανταγωνιστικότητα (EU Compass), όπου προτάθηκε ως στόχος η μείωση κατά τουλάχιστον 25% των υποχρεώσεων υποβολής εκθέσεων για τις επιχειρήσεις, η οποία αυξάνεται στο 35% για τις ΜμΕ (European Commission, 2025). Η απλούστευση του νομοθετικού πλαισίου για τη βιώσιμη χρηματοδότηση εκτιμάται ότι θα συμβάλει στη βελτίωση της πρόσβασης σε χρηματοδότηση, ιδίως για τις ΜμΕ (Leblisque, et al., 2024), συνοδευόμενη από τα κατάλληλα στοχευμένα κίνητρα. Σημειώνεται ότι η ανάπτυξη του σχετικού πλαισίου είναι υπό διαμόρφωση, ενώ η Πλατφόρμα για τη Βιώσιμη Χρηματοδότηση ανακοίνωσε, προ λίγων ημερών, ολοκληρωμένες συστάσεις για την Ταξινόμηση, εκφράζοντας την ανάγκη περαιτέρω μείωσης των απαιτήσεων κατά τουλάχιστον 1/3 (EU Platform on Sustainable Finance, 2025). Στο πλαίσιο της διαμόρφωσης του πλαισίου βιώσιμης χρηματοδότησης ουσιώδους σημασίας για την κλιμάκωση των βιώσιμων επενδύσεων συνιστά και η αποσαφήνιση των όρων

«επενδύσεις μετάβασης» και «επενδύσεις αντικτύπου» (Eurosif, 2024), καθώς και η ευθυγράμμιση με τα παγκόσμια πρότυπα. Σημαντικό συνδυαστικό εργαλείο για την άμβλυση του κανονιστικού φόρτου των ευρωπαϊκών εταιριών, στο πλαίσιο της απλοποίησης, μπορεί να αποτελέσει και η ανάπτυξη ποσοτικού πλαισίου για την ανάλυση του κόστους και των οφελών των νέων νόμων και ενιαίας μεθοδολογίας για τον υπολογισμό του κανονιστικού φόρτου και την αξιολόγηση του αντικτύπου της νομοθεσίας της Ε.Ε., κατόπιν της μεταφοράς της στο εθνικό δίκαιο εντός του πλαισίου της ατζέντας Καλύτερης Νομοθέτησης (Draghi, et al., 2024). Συστήνεται, επίσης, ο διορισμός νέου Αντιπροέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την απλούστευση, ώστε να καταστεί εφικτή η μείωση του «αποθέματος» των κανονιστικών ρυθμίσεων (Draghi, et al., 2024).

Η λογική της απλούστευσης θα πρέπει να επικρατήσει και στο επίπεδο της δημόσιας χρηματοδότησης με τη διαμόρφωση ενός λιτού και προβλέψιμου κανονιστικού πλαισίου για την στοχευμένη στήριξη της καινοτομίας, κινητοποιώντας ιδιωτικούς χρηματοδοτικούς πόρους (Revoltella, 2024). Επιπλέον, οι δημόσιες συμβάσεις, αντιπροσωπεύοντας το 14% του ΑΕΠ της Ε.Ε., δύνανται να αποτελέσουν ένα ισχυρό εργαλείο για την τόνωση της ζήτησης βιώσιμων προϊόντων, οδηγώντας σε οικονομίες κλίμακας για την παραγωγή βιώσιμων προϊόντων (Naz Uzel & Braley, 2024).

Πέρα από την ανάγκη διευθέτησης της πολυπλοκότητας του θεσμικού περιβάλλοντος και την συνακόλουθη στροφή προς την απλοποίηση, απαιτείται να επιλυθούν και τα κενά που εντοπίζονται στο κομμάτι της διαφάνειας κατά την υποβολή των κλιματικών αναφορών, όπως να εξεταστεί η τυχόν χρησιμότητα στην παρακολούθηση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα σε κεντρικό επίπεδο με την αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών. Η ενδυνάμωση της διαφάνειας και της λογοδοσίας με σαφή δεδομένα θα αμβλύνει και τις πρακτικές ψευδοοικολογικής ταυτότητας.

Επιπροσθέτως, ο εξορθολογισμός και η ευελιξία του προϋπολογισμού της Ε.Ε. σε συνδυασμό με τη βελτίωση της μεθοδολογίας για ακριβέστερη παρακολούθηση των δαπανών για το κλίμα, θα ενίσχυαν την αποτελεσματικότητά του,

διευκολύνοντας περαιτέρω τη στήριξη βιώσιμων επενδύσεων και την αντιμετώπιση του επενδυτικού χάσματος (ESABCC, 2024). Στο πλαίσιο αυτό, προτείνεται και η μείωση και ομαδοποίηση των πολλαπλών χρηματοδοτικών προγραμμάτων που κατακερματίζουν τον προϋπολογισμό της Ε.Ε. σε σχεδόν 50 προγράμματα δαπανών, δίνοντας προτεραιότητα σε στοχευμένες επενδύσεις και σε αυξημένη ανάληψη κινδύνων, ειδικά μέσω του προγράμματος InvestEU, διευρύνοντας το μέγεθος των εγγυήσεων και επιμερίζοντας τον κίνδυνο (Draghi, et al., 2024). Ισχυρή «ώθηση» για την πράσινη μετάβαση θα αποτελούσε και η διάθεση του 100% των εσόδων του ΣΕΔΕ και του ΜΣΠΑ στη δράση για το κλίμα. Το νέο ΠΔΠ 2028-2034 θα μπορούσε να επιτύχει αυτή την αναδιάρθρωση, αλλά και να εξετάσει το ενδεχόμενο να συνεχιστεί ο Μηχανισμός Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας μετά το 2026 (ESABCC, 2024).

Επιπλέον της ομαδοποίησης της πληθώρας των χρηματοδοτικών προγραμμάτων, σημαντική θα ήταν και η σύσταση μιας ενιαίας δομής πληροφοριών που να παρέχει ολοκληρωμένη πληροφόρηση σχετικά με χρηματοδοτικά ταμεία και τα προγράμματα, καθώς και τις προϋποθέσεις συμμετοχής, αλλά και θα δημιουργεί ενιαία πρότυπα υποβολής, παρέχοντας τεχνική υποστήριξη κατά την υποβολή των αιτήσεων για πράσινες πρωτοβουλίες (WEF, 2025). Μια τέτοια δομή θα διευκόλυνε την πρόσβαση των επιχειρήσεων και δη των ΜμΕ σε ευκαιρίες χρηματοδότησης, δεδομένου ότι, αν και είναι σημαντικό ζήτημα η κάλυψη του επενδυτικού χάσματος, εξίσου σημαντικός είναι και ο τρόπος που θα διανέμονται και θα αξιοποιούνται αυτά τα κεφάλαια και η αντίστοιχη απορρόφησή τους.

Επιπλέον, οι ιδιωτικές αποταμιεύσεις των νοικοκυριών της Ε.Ε. δεν έχουν αξιοποιηθεί πλήρως για την υποστήριξη των βιώσιμων επενδύσεων, παρά το γεγονός ότι ανέρχονται σε 33 τρις ευρώ (Letta, 2024). Ως εκ τούτου, κρίνεται σκόπιμη η στοχευμένη κινητοποίηση των αποταμιεύσεων των νοικοκυριών με φορολογικά κίνητρα, απλοποίηση των γνωστοποιήσεων των χρηματοοικονομικών προϊόντων και αύξηση των αποδόσεων για την αποδέσμευση και ανακατεύθυνσή τους σε βιώσιμα έργα με παρεχόμενη στήριξη και από το δημόσιο τομέα (Eurosif, 2024). Η ενεργοποίηση των αποταμιεύσεων και η σύζευξή τους με πιο παραγωγικές επενδύσεις αναμένεται να ενδυναμωθεί με την επερχόμενη Ένωση Αποταμιεύσεων

και Επενδύσεων, η οποία βρίσκεται στο στάδιο της υποβολής σχολίων (EU, 2025), με τις τελικές της κατευθύνσεις να μένουν προς διαμόρφωση.

Ως σημαντική παράμετρος αξιολογείται και η διαφοροποίηση των πηγών χρηματοδότησης, διευρύνοντας το πεδίο πέρα από τις τράπεζες (European Commission, 2023), οι οποίες συχνά στερούνται επάρκειας και τεχνογνωσίας, ώστε να αξιολογούν κατάλληλα και να χρηματοδοτούν καινοτόμες εταιρίες (Revolvella, 2024), αλλά και εστιάζουν σχεδόν αποκλειστικά στη χρηματοδότηση επενδύσεων χαμηλότερου κινδύνου (Draghi, et al., 2024). Ιδιαίτερα ωφέλιμο θα ήτο, ακόμη, η προσθήκη ρητής υποχρέωσης για την ευθυγράμμιση των τραπεζών με τους κλιματικούς και περιβαλλοντικούς στόχους και την μη πρόκληση άμεσης ή έμμεσης ζημίας, προκειμένου να λάβουν τμήματα του ετησίου προϋπολογισμού της Ε.Ε., καθώς εκτιμάται ότι περί τα 256 δις ευρώ του προϋπολογισμού διατίθενται σε τράπεζες που χρηματοδοτούν δραστηριότητες που υπονομεύουν το κλίμα και την πορεία μετάβασης (Greenpeace, et al., 2024). Ως εξίσου σημαντικό αξιολογείται η ευρύτερη χρήση προγραμμάτων αποεπένδυσης με στήριξη από τα χρηματοδοτικά μέσα της Ε.Ε.. Πρόκειται για μια πρακτική που εκτιμάται ότι θα έχει θετική επίπτωση στην ενδυνάμωση των επενδύσεων και δη όσων είναι υψηλού κινδύνου. Επιπροσθέτως, στην Έκθεση Ντράγκι η έκδοση κοινών ασφαλών περιουσιακών στοιχείων για τη χρηματοδότηση κοινών επενδυτικών έργων αναφέρεται ως ένα χρήσιμο εργαλείο που θα μπορούσε να δώσει ώθηση στις βιώσιμες επενδύσεις, συμβάλλοντας και στην ολοκλήρωση των κεφαλαιαγορών (Draghi, et al., 2024).

Συμπεριληπτική είναι και η αναφορά του Παγκοσμίου Οικονομικού Φόρουμ στην οποία προσδιορίζονται οι παράμετροι που είναι ουσιώδους σημασίας για την επίτευξη του στόχου μηδενικών ρύπων έως το 2050, ήτοι: *«η απλούστευση της υποβολής εκθέσεων βιωσιμότητας, η τυποποίηση και η ψηφιοποίηση των διαδικασιών αδειοδότησης, η βελτίωση της διαφάνειας και της προσβασιμότητας των μηχανισμών χρηματοδότησης και η ανακατανομή των εσόδων από τον άνθρακα για τη δράση για το κλίμα»* (WEF, 2025).

Εστίαση πρέπει να δοθεί, επίσης, στην περαιτέρω στήριξη της έρευνας και της καινοτομίας για την κλιμάκωσή της, δεδομένου ότι παρότι η Ε.Ε. παραμένει

πρωτοπόρος της επιστημονικής και τεχνολογικής καινοτομίας, ο ανταγωνισμός έχει ενταθεί με την Κίνα να έχει αυξήσει τον όγκο της επιστημονικής παραγωγής, ενώ πολλές εταιρίες έχουν υποδείξει τους υπέρμετρους κανονισμούς και την έλλειψη πόρων ως τους βασικούς παράγοντες που τις εμποδίζουν να καινοτομήσουν (Belardo, et al., 2023). Ως εκ τούτου, η Ε.Ε. απαιτείται να διασφαλίσει ότι οι καινοτόμες επιχειρήσεις διαθέτουν τους χρηματοοικονομικούς πόρους, αλλά και τις συνθήκες που χρειάζονται για να αναπτυχθούν καθ' όλη τη διαδικασία τεχνολογικής ανάπτυξης, υιοθετώντας πιο αποτελεσματικά συστήματα κινήτρων, συμπεριλαμβανομένων κινήτρων εμπορικής αξιοποίησης των καινοτόμων τεχνολογιών (Belardo, et al., 2023), προσαρμοσμένων στα διάφορα στάδια ανάπτυξης (Wolski, 2025). Άμεσες πολιτικές, όπως οι επιδοτήσεις, τα μέσα επιμερισμού κινδύνου και οι στοχευμένες επιχορηγήσεις στην έρευνα και την ανάπτυξη, μπορεί να είναι χρήσιμες για την προώθηση της καινοτομίας σε ορισμένους τομείς που δεν έχουν ακόμη φθάσει σε ανταγωνιστικότητα κόστους (Revoltella, 2024), αλλά και για την άμβλυση της τεχνολογικής αβεβαιότητας (Wolski, 2025).

Κρίσιμος τομέας στον οποίο θα πρέπει να δοθεί η δέουσα σπουδαιότητα με την παροχή πρόσθετων χρηματοδοτικών κινήτρων για επενδύσεις είναι η εκπαίδευση, εστιάζοντας στην επανακατάρτιση και την συνολική αναβάθμιση των δεξιοτήτων του εργατικού προσωπικού, καθώς η πράσινη μετάβαση είναι συγχρόνως μια μετάβαση δεξιοτήτων (Cedefop, 2023). Χρήσιμη πτυχή είναι και η εκπαίδευση των χρηματοοικονομικών συμβούλων, ώστε να διαθέτουν την τεχνογνωσία να συμβουλεύουν ιδιώτες επενδυτές σχετικά με χρηματοοικονομικά προϊόντα που σχετίζονται με τη βιωσιμότητα (Eurosif, 2024).

Σημαντική συνιστώσα για την απαλλαγή από τις ανθρακούχες εκπομπές είναι και η συνεργασία των ενδιαφερομένων μερών (ρυθμιστικές αρχές, κυβερνητικοί φορείς και επιχειρήσεις), καθώς το ρυθμιστικό πλαίσιο της Ε.Ε. υπαγορεύει διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις (WEF, 2025), οι οποίες, μέσω αυτής της συνεργασίας, μπορούν να βελτιωθούν. Η δημιουργία τομεακών φόρουμ για συνεχή διάλογο δημόσιου-ιδιωτικού τομέα, η διεξαγωγή τακτικών ερευνών στις επιχειρήσεις για το οικονομικό και ρυθμιστικό περιβάλλον της ΕΕ και η θέσπιση μέσων μέτρησης της

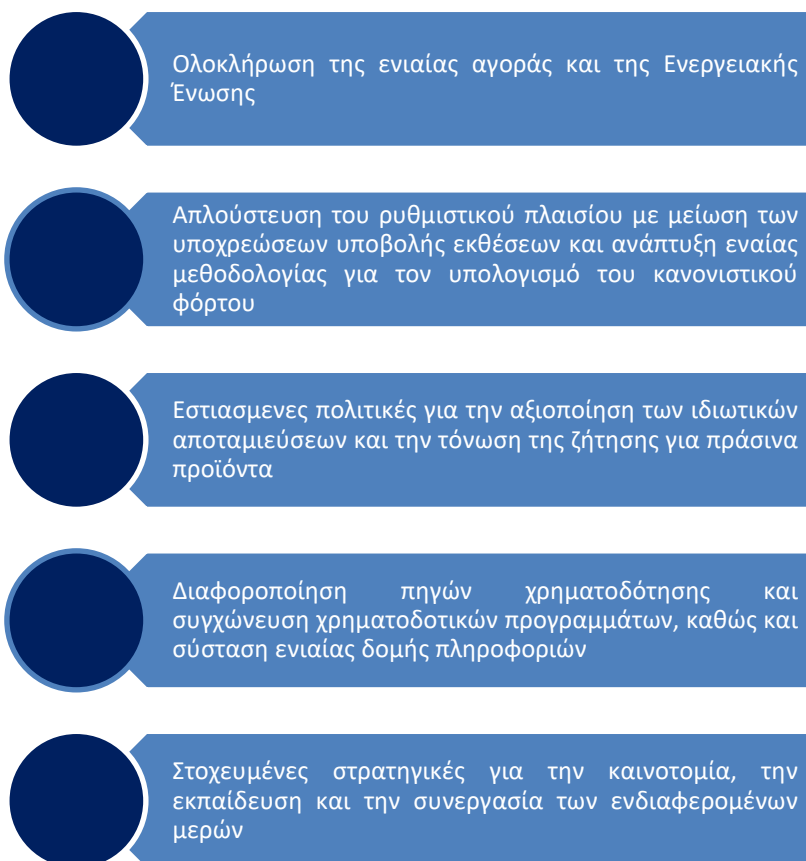
ρυθμιστικής επιτυχίας θα μπορούσαν να αποτελέσουν μερικές από τις μεθόδους για την ανατροφοδότηση μεταξύ του δημοσίου και ιδιωτικού τομέα (WEF, 2025). Αντίστοιχες πολιτικές προτείνεται να ακολουθηθούν και για την περαιτέρω ενεργοποίηση της δημόσιας χρηματοδότησης, στηριζόμενη στην ανατροφοδότηση, την συνεργασία, αλλά και την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας της δημόσιας χρηματοδότησης σε σχέση με την απανθρακοποίηση.

Αναγνωρίζοντας δε την σημαντική επίδραση που έχει η στροφή των πελάτων σε βιώσιμα προϊόντα και υπηρεσίες στην συνακόλουθη ώθηση οργανωσιακών αλλαγών στις επιχειρήσεις για την ενσωμάτωση της βιωσιμότητας στις πρακτικές τους, κρίνεται θεμελιώδους σημασίας η περαιτέρω ενίσχυση αυτής της τάσης μέσω του νομοθετικού πλαισίου της Ε.Ε. (Saona & Muro, 2024). Η Ε.Ε. θα μπορούσε, επί παραδείγματι, να λάβει πρόσθετα μέτρα που να στοχεύουν στην αύξηση της διαφάνειας, τα οποία, όμως, να είναι εστιασμένα στους καταναλωτές και οι πληροφορίες που θα διατίθενται να είναι εύληπτες και φιλικές στο χρήστη. Η πρωτοβουλία για το ψηφιακό διαβατήριο προϊόντος, επί παραδείγματι, θα μπορούσε να ενδυναμωθεί περαιτέρω με την εισαγωγή ενός συστήματος επιβράβευσης των καταναλωτών που επιλέγουν βιώσιμα προϊόντα.

Σύμφωνα με την ανάλυση του WWF, κρίσιμης σημασίας είναι και η ενδυνάμωση της ενσωμάτωσης του περιβαλλοντικού κινδύνου στους κανόνες προληπτικής εποπτείας με την αναθεώρηση των σχετικών κανόνων της Ε.Ε., ώστε να αποθαρρύνεται η χρηματοδότηση περιβαλλοντικά επιζήμιων δραστηριοτήτων και να βελτιωθεί η σταθερότητα των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων (Νάντσου, et al., 2024).

Ανακεφαλαιώνοντας, οι κύριες συστάσεις μπορούν να συνοψιστούν στο κάτωθι γράφημα.

Γράφημα 10. Συστάσεις για την κλιμάκωση των βιώσιμων επενδύσεων

Πηγή: ίδια επεξεργασία

Καταληκτικά, παρά το γεγονός ότι το ρυθμιστικό πλαίσιο της Ε.Ε., επικουρούμενο από τα δύο αναλυθέντα εργαλεία της βιώσιμης χρηματοδότησης, παρέχει ουσιαστικά κίνητρα για την τόνωση των βιώσιμων επενδύσεων, ενθαρρύνοντας τον ιδιωτικό τομέα, με απτά αποτελέσματα, οι πρόσφατες τάσεις υποδεικνύουν μια μικρή πτώση τέτοιων επενδύσεων που αποδίδεται στις προαναφερθείσες προκλήσεις. Προκλήσεις, οι οποίες αναμένεται να αντιμετωπιστούν με τις ρυθμιστικές προσαρμογές στο βιώσιμο χρηματοδοτικό πλαίσιο της Ε.Ε. που είναι υπό διαμόρφωση. Διαφαίνεται ότι η αναθεώρηση του πλαισίου θα στοχεύσει στην περαιτέρω ενδυνάμωση των βιώσιμων χρηματοδοτήσεων και των πράσινων τεχνολογιών, έχοντας αναγνωρίσει ότι η ανταγωνιστικότητα της Ε.Ε. εδράζεται στη δημιουργία παρακινητικών συνθηκών που επιτρέπουν στις επιχειρήσεις να ευημερούν και συγχρόνως να προστατεύουν το περιβάλλον.

Ωστόσο, αν και ο εξορθολογισμός της υπάρχουσας νομοθεσίας είναι ευπρόσδεκτος, καθώς θα αμβλύνει τις αλληλοεπικαλύψεις και το κανονιστικό φόρτο και θα επιτρέψει καλύτερα στους επενδυτές να διαθέσουν κεφάλαια σε πραγματικά βιώσιμα έργα, οποιαδήποτε αλλαγή στους κανόνες θα πρέπει να γίνει με ιδιαίτερη προσοχή αφενός για να αποφευχθούν διαταραχές στην προσπάθεια που έχει ήδη καταβάλει ο ιδιωτικός τομέας και δη ο χρηματοπιστωτικός και αφετέρου να μην επηρεαστεί αρνητικά η πορεία επίτευξης των στόχων βιωσιμότητας που προσπαθεί να επιτύχει η Ε.Ε. (Bernhardt, 2024). Διατηρούνται, επιπλέον, επιφυλάξεις σε σχέση με την εφαρμογή, την επιβολή και τις πιθανές τροποποιήσεις που μπορούν να επέλθουν στην τελική νομοθετική διαδικασία, λόγω του νεοεκλεγέντος Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, των ενστάσεων των κρατών – μελών, των χρηματοδοτικών περιορισμών που απορρέουν από τη γήρανση του πληθυσμού (EEA, 2019); (Speck, et al., 2024) και τις γεωπολιτικές πιέσεις (Speck, et al., 2024).

Συμπεράσματα

Η κλιματική κρίση συνιστά παγκόσμια απειλή και η αντιμετώπισή της, όπως ανεδείχθη, απαιτεί, μεταξύ άλλων, την εκ βάθρων αναδιάρθρωση των αναπτυξιακών μοντέλων και την κινητοποίηση πρωτοφανούς μεγέθους χρηματοδοτήσεων για την επιτυχή μετάβαση σε μια οικονομία μηδενικών εκπομπών, υπερβαίνοντας τους δημόσιους προϋπολογισμούς. Η ανάγκη αντιμετώπισής της είναι επιτακτική και προϋποθέτει την συνέργεια και την στοχευμένη κινητοποίηση όλων των εμπλεκόμενων φορέων, συμπεριλαμβανομένων των κυβερνήσεων, των επιχειρήσεων και του χρηματοοικονομικού τομέα.

Παρά την αρχική απουσία ρητής αρμοδιότητας για τα περιβαλλοντικά ζητήματα, η Ε.Ε. έχει κατορθώσει να αναπτύξει ένα από τα πιο προηγμένα κανονιστικά πλαίσια για την προστασία του περιβάλλοντος και την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής. Είναι πασίδηλο ότι έχει προβεί σε διαρκή ανάπτυξη του θεσμικού της πλαισίου, πλαισιώνοντας νομοθετικά τις πολιτικές της για το μετριασμό και την προσαρμογή στις συνέπειες της κλιματικής αλλαγής, προσβλέποντας στην επίτευξη της πράσινης μετάβασης.

Η φιλοδοξία και το όραμα της Ε.Ε. για τη μετάβαση σε μια οικονομία μηδενικού άνθρακα έχει αναμφίλεκτα αποτυπωθεί με τον πλέον συνεκτικό τρόπο στην ΕΠΣ, η οποία έχει οδηγήσει στη συθέμελη αναθεώρηση του νομοθετικού πλαισίου και των πολιτικών της Ε.Ε., καθώς και της δημοσιονομικής πολιτικής των κρατών – μελών με ευρείες συνέπειες για τον ιδιωτικό τομέα και δη το χρηματοπιστωτικό σύστημα. Από την ανάλυση ανεδείχθη ότι η ΕΠΣ δεν περιορίζεται σε εξαγγελίες, αλλά οι δεσμεύσεις που περιλαμβάνει εξελίσσονται σε συγκεκριμένες νομοθετικές και άλλες πρωτοβουλίες, με κορωνίδα τον Ευρωπαϊκό Κλιματικό Νόμο, όπου με την νομοθετική καταχώρηση του στόχου του 2050 επιτρέπεται στα θεσμικά όργανα της Ε.Ε. να παρακολουθούν την εφαρμογή του. Η Ε.Ε. έχει, συνεπώς, εστιάσει τη δράσή της αφενός στην ενίσχυση της εφαρμογής των υιοθετημένων ρυθμιστικών κειμένων, προτεραιοποιώντας τις αυστηρότερες απαιτήσεις υποβολής εκθέσεων και την εισαγωγή ρητών χρονοδιαγραμμάτων και στόχων, και αφετέρου στην οικοδόμηση

ενός χρηματοπιστωτικού συστήματος που υποστηρίζει τη βιώσιμη ανάπτυξη και την πορεία επίτευξης μιας οικονομίας μηδενικών εκπομπών.

Η βιώσιμη χρηματοδότηση βρίσκεται πλέον στον τομέα της κυρίαρχης πολιτικής και η Ε.Ε. λαμβάνει ηγετική θέση για την προώθησή της, καθώς, όπως κατέδειξε η μελέτη, είναι άμεσα συνυφασμένη με τη δυνατότητα μετάβασης σε μια βιώσιμη οικονομία μηδενικών εκπομπών άνθρακα. Η ανάπτυξη μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής για τη βιώσιμη χρηματοδότηση με στόχο τη μεταρρύθμιση του χρηματοπιστωτικού τομέα και την ευθυγράμμιση του με τις κλιματικές πολιτικές της Ε.Ε. μετράει μόλις μια δεκαετία. Στο διάστημα αυτό, με σημείο αναφορά τον Κανονισμό της Ταξινόμησης, έχει εισάγει απαιτήσεις για γνωστοποιήσεις, παρέχοντας απαραίτητη πληροφόρηση στους επενδυτές για να προκρίνουν βιώσιμες επενδυτικές επιλογές, έχει συμβάλει στη διαχείριση των οικονομικών κινδύνων που απορρέουν από περιβαλλοντικούς και κοινωνικούς παράγοντες, έχει ταξινομήσει τις οικονομικές δραστηριότητες ανάλογα με την συμβολή τους στους περιβαλλοντικούς στόχους και έχει συνεισφέρει στην προστασία των ιδιωτών επενδυτών μέσω της ενίσχυσης της διαφάνειας και της λογοδοσίας. Με την πρόσφατη επικαιροποίηση της στρατηγικής προσέθεσε χρήσιμα και αναγκαία μέτρα, όπως η εποπτεία των τραπεζών και των ασφαλιστικών εταιριών και ισχυροποίησε και συγκεκριμενοποίησε απαιτήσεις για την τόνωση των βιώσιμων επενδύσεων. Από τις πρόσφατες ρυθμιστικές πρωτοβουλίες, σημαντική προοπτική παρουσιάζει ο Κανονισμός σε σχέση με τις περιβαλλοντικές, κοινωνικές και σχετικές με τη διακυβέρνηση αξιολογήσεις, λόγω του ότι εισάγει συγκρίσιμες αξιολογήσεις. Η αναθεώρηση του πλαισίου της βιώσιμης χρηματοδότησης βρίσκεται, κατά τη διάρκεια της συγγραφής, εν εξελίξει.

Αν και οι μέχρι τώρα τροποποιήσεις φαίνεται ότι έχουν λάβει υπόψιν τις υποδείξεις των κρατών – μελών, των ερευνητικών φορέων, αλλά και του ιδιωτικού τομέα, σε σχέση με τις αδυναμίες του υφιστάμενου ρυθμιστικού πλαισίου, όπως της διαπιστωμένης πολυπλοκότητας και των αλληλοεπικαλύψεων, και προσδοκούν να τις επιλύσει, διατηρούνται επιφυλάξεις ως προς το κατά πόσο οι παρεμβάσεις αυτές επαρκούν για τη μόχλευση κεφαλαίων για τη μετάβαση σε μια πραγματικά βιώσιμη οικονομία.

Η Ε.Ε., όπως ανεδείχθη, έχει στη διάθεσή της πλείστα μέσα, νομοθετικά, πολιτικά και οικονομικά, για να ορίζει πρότυπα και να επηρεάζει συμπεριφορές τόσο σε επίπεδο κρατών – μελών όσο και στον ιδιωτικό τομέα και προς τούτο έχει αναπτύξει ένα εκτεταμένο πλαίσιο για την παροχή οικονομικών κινήτρων για την τόνωση των βιώσιμων επενδύσεων. Ωστόσο, η εφαρμογή του πλαισίου εξαρτάται από την ανταπόκριση και την συμβολή του ιδιωτικού και του δημοσίου τομέα.

Ο «πράσινος προϋπολογισμός» ενισχύει τη διασύνδεση των δημοσίων πολιτικών με τις περιβαλλοντικές πολιτικές και την «ορατότητα» των διαφόρων χρηματοδοτικών μέσων που είναι διαθέσιμα στα κράτη-μέλη. Μέσω αυτής της συγκέντρωσης πόρων και εργαλείων, την παροχή κατευθυντηρίων γραμμών και υποστήριξης από την Ε.Ε., βελτιώνεται η αποτελεσματικότητα των δημοσίων πολιτικών για την επίτευξη της βιωσιμότητας και την προώθηση της πράσινης μετάβασης, αλλά απαιτούνται ακόμη αρκετές αναμορφώσεις και συγκεκριμενοποιήσεις, ιδίως προς τα αποτελέσματα των δημοσιονομικών πολιτικών στις περιβαλλοντικές στοχεύσεις, για να «ξεκλειδωθούν» οι δυνατότητές του. Σε κάθε περίπτωση, όμως, συνεισφέρει στον προσανατολισμό των δημοσίων δράσεων σε βιώσιμες επενδύσεις.

Όπως διαπιστώθηκε από την διερεύνηση των κινήτρων για βιώσιμες επενδύσεις, η Ε.Ε. έχει αναπτύξει μια εκτενή εργαλειοθήκη που περιλαμβάνει νομοθετικά και χρηματοδοτικά εργαλεία, τα οποία συνθέτουν το πλαίσιο της χρηματοδοτικής στήριξης και της ανακατεύθυνσης των πόρων σε βιώσιμες επενδύσεις και απευθύνονται τόσο στον δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα. Τα μεν νομοθετικά εργαλεία διαμορφώνουν το ρυθμιστικό πλαίσιο για την αξιολόγηση και ενθάρρυνση των βιώσιμων επενδύσεων, ενώ τα οικονομικά εργαλεία παρέχουν χρηματοδοτική στήριξη και κίνητρα που δύνανται να μοχλεύσουν ιδιωτικά κεφάλαια και να διαμορφώσουν τις πρακτικές των επιχειρήσεων. Τα νομοθετικά και οικονομικά κίνητρα που έχει αναπτύξει η Ε.Ε. έχουν υψηλό βαθμό συμπληρωματικότητας και έχουν συμβάλει στην οικοδόμηση εμπιστοσύνης στους επενδυτές και την μετατόπιση της ζήτησης σε βιώσιμα προϊόντα.

Η Ε.Ε. έχει οικοδομήσει, συνεπώς, ένα οικονομικό περιβάλλον που ανταμείβει ολοένα και περισσότερο τη βιώσιμη συμπεριφορά των επιχειρήσεων και μετατοπίζει τη ζήτηση σε βιώσιμα προϊόντα, έχοντας θέσει τις βάσεις για τη μετατόπιση του ενδιαφέροντος των επενδυτών σε βιώσιμες επενδύσεις που συνεισφέρουν σε ένα καθαρότερο περιβάλλον και που συνάμα προσφέρουν ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Έτσι, η βιωσιμότητα έχει γίνει μια ουσιαστική πτυχή των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, με τις εταιρείες να αναγνωρίζουν όλο και περισσότερο τη σημασία της υιοθέτησης περιβαλλοντικά υπεύθυνων πρακτικών. Αυτό οδήγησε σε αύξηση των βιώσιμων επενδύσεων, όπου οι επενδυτές δίνουν προτεραιότητα σε εταιρείες με ισχυρή δέσμευση σε ΠΚΔ κριτήρια, παρακινούμενοι από τα οικονομικά και νομοθετικά κίνητρα που έχει σχεδιάσει η Ε.Ε..

Η εξέταση του «πράσινου» προϋπολογισμού και των κινήτρων της Ε.Ε. για τις βιώσιμες επενδύσεις προσέφερε, επίσης, μια ολιστική επισκόπηση του τρόπου που η Ε.Ε. προβαίνει στην στοχευμένη κατεύθυνση τόσο των δημοσίων όσο και των ιδιωτικών κεφαλαίων για την πράσινη μετάβαση, ασκώντας επιρροή αφενός στα κράτη – μέλη και συνακόλουθα στον ιδιωτικό τομέα και αφετέρου άμεσα στον ιδιωτικό τομέα. Η διερεύνηση των δύο αυτών εργαλείων κατέδειξε και την συμπληρωματική τους λειτουργία ως μηχανισμών παρακίνησης του ιδιωτικού τομέα. Ο «πράσινος» προϋπολογισμός, μέσω της ενσωμάτωσης κλιματικών και περιβαλλοντικών κριτηρίων στη δημοσιονομική πολιτική, επιδιώκει την κατεύθυνση της ροής των δημόσιων πόρων προς βιώσιμες δραστηριότητες, και την παροχή θεσμικής βάσης για τη χρηματοδότηση της πράσινης μετάβασης. Από την άλλη πλευρά, τα οικονομικά κίνητρα, όπως οι φορολογικές ελαφρύνσεις, οι επιδοτήσεις, και η ρύθμιση των χρηματοπιστωτικών αγορών για την πρόσβαση σε πράσινη χρηματοδότηση, δημιουργούν ένα ευνοϊκό περιβάλλον που ενθαρρύνει τις επιχειρήσεις να προσαρμόσουν τις επενδυτικές τους αποφάσεις σύμφωνα με τις αρχές της βιωσιμότητας.

Από την ανάλυση συνάγεται, επίσης, ότι η βιώσιμη χρηματοδότηση απαιτεί από:

- ✓ τον δημόσιο τομέα να θεσπίζει ένα συνεκτικό πλαίσιο, το οποίο θα επιτρέπει και θα παρέχει κίνητρα,

- ✓ τις εταιρείες να αναπτύσσουν και να υιοθετούν βιώσιμα επιχειρηματικά μοντέλα και
- ✓ τις τράπεζες, τους διαχειριστές περιουσιακών στοιχείων και τους ιδιοκτήτες περιουσιακών στοιχείων να απαιτούν βιώσιμη χρήση των οικονομικών τους πόρων.

Απαιτήσεις, οι οποίες καλύπτονται μέσα από την συνδυαστική εφαρμογή του «πράσινου» προϋπολογισμού και των νομοθετικών και οικονομικών κινήτρων για βιώσιμες επενδύσεις.

Από τη διερεύνησή τους διαπιστώνεται, ακόμη, η διττή προσέγγιση που ακολουθεί η Ε.Ε. για την μόχλευση δημόσιων και ιδιωτικών κεφαλαίων, γνωστή ως πολιτική «καρότο και μαστίγιο». Η νομοθεσία της Ε.Ε. περιλαμβάνει νομικά δεσμευτικούς κανόνες, τους οποίους πρέπει να εφαρμόσουν τα κράτη-μέλη και ο ιδιωτικός τομέας, συνοδεύοντάς τους με μέσα πολιτικής, όπως την προσφορά ανταμοιβών μέσω θετικών όρων και την απόσυρση ανταμοιβών ή ακόμη και την επιβολή κυρώσεων μέσω αρνητικών όρων. Η ανάπτυξη ικανοτήτων μέσω χρηματοδοτικής ή τεχνικής βοήθειας σε συνδυασμό με αγορακεντρικά μέσα, όπως το ΣΕΔΕ ή ο ΜΣΠΑ, συνιστούν τις κατεξοχήν μεθόδους για τον επηρεασμό της συμπεριφοράς τόσο των κρατών – μελών όσο και των ατόμων.

Ως εκ τούτου, ο ιδιωτικός τομέας και δη ο χρηματοπιστωτικός δέχονται έντονη επίδραση από το ρυθμιστικό και χρηματοδοτικό πλαίσιο. Οι θεσμικές πιέσεις, οι οικονομικές παροτρύνσεις της Ε.Ε. και των κρατών – μελών και οι ολοένα πιο ευαισθητοποιημένοι περιβαλλοντικά καταναλωτές σε συνδυασμό με τον αυξανόμενο αριθμό επενδυτών και τραπεζών να αξιολογούν το κλιματικό ρίσκο κατά τη λήψη επενδυτικών αποφάσεων κατευθύνουν τη δράση των εταιριών και εν συνόλω του ιδιωτικού τομέα, προτεραιοποιώντας την ευθυγράμμιση των πρακτικών του με τη βιωσιμότητα. Οι επιπτώσεις της επιρροής αυτής αφορούν στην πρόσθετη κανονιστική επιβάρυνση, το υψηλό κόστος μετάβασης και συμμόρφωσης, την αναπροσαρμογή της αξίας των περιουσιακών στοιχείων και τις ενδεχόμενες ανταγωνιστικές πιέσεις. Ωστόσο, οι ευκαιρίες και τα οφέλη είναι πολλαπλάσια, όπως πιστοποιείται και από την παρατηρούμενη μεταστροφή των επιχειρηματικών και

επενδυτικών δραστηριοτήτων του και αφορούν στη μείωση του λειτουργικού κόστους, την αύξηση της ανταγωνιστικότητας και της ανθεκτικότητας, την άμβλυση του επενδυτικού ρίσκου, τη βελτίωση της εικόνας της επιχείρησης, τη διευκόλυνση της πρόσβασης σε χρηματοδότηση και την τόνωση των επενδύσεων στην καινοτομία.

Προβαίνοντας σε μια συνολική αποτίμηση της επίδρασης και της αποτελεσματικότητας του «πράσινου» προϋπολογισμού και των κινήτρων της Ε.Ε. για βιώσιμες επενδύσεις στον ιδιωτικό τομέα, διαπιστώνεται ότι έχουν συμβάλει σε σημαντικό βαθμό στη μεταστροφή των επιχειρηματικών και επενδυτικών προτεραιοτήτων προς τη βιωσιμότητα. Ωστόσο, παραμένουν προκλήσεις που υπονομεύουν την πλήρη αποτελεσματικότητά τους. Η πολυπλοκότητα του ρυθμιστικού πλαισίου, οι αλληλοεπικαλύψεις στις κανονιστικές απαιτήσεις, οι ασάφειες στην ερμηνεία των βασικών όρων, η επικράτηση πρακτικών προβολής αναληθούς οικολογικής ταυτότητας, το ανομοιογενές χρηματοδοτικό περιβάλλον και οι κατακερματισμένες αγορές δυσχεραίνουν τόσο την απορρόφηση των διαθέσιμων κεφαλαίων από τα χρηματοδοτικά μέσα της Ε.Ε. για την στροφή στη βιωσιμότητα όσο και την υλοποίηση βιώσιμων επενδύσεων από τον ιδιωτικό τομέα.

Σε μια συνολική κριτική αποτίμηση, η ΕΠΣ συνθέτει ένα μεγαλεπήβολο και φιλόδοξο σχέδιο, του οποίου η πλήρης υλοποίηση παραμένει αβέβαιη, κυρίως λόγω των αυξημένων απαιτήσεων σε κεφάλαια, τα οποία εκτιμάται ότι θα είναι ακόμη μεγαλύτερα από τις αρχικές προβλέψεις. Παράλληλα, η μετατόπιση της πολιτικής εστίασης προς την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και την αντιμετώπιση γεωπολιτικών προκλήσεων, αλλά και η αποπληρωμή του δανεισμού του NextGenerationEU από το 2028 ενδέχεται να επηρεάσουν την ταχύτητα εφαρμογής των κλιματικών δεσμεύσεων. Ως εκ τούτου, είναι κρίσιμη, κατά τη διαδικασία διαμόρφωσης του νέου πλαισίου, να εξασφαλιστεί η ισορροπία μεταξύ της ανάγκης απλοποίησης και «χαλάρωσης» των κανονιστικών ρυθμίσεων για χάρη της ανταγωνιστικότητας και της υπέρμετρης απάλειψης κανονιστικών ρυθμίσεων που δύναται να οδηγήσει σε μείωση του επενδυτικού ενδιαφέροντος και αύξηση της αβεβαιότητας.

Σε κάθε περίπτωση, στόχος κάθε μεταρρυθμιστικής προσπάθειας θα πρέπει να είναι η μείωση της κανονιστικής επιβάρυνσης και η εναρμόνιση των απαιτήσεων προς διευκόλυνση της συγκρισιμότητας και την άμβλυση του διοικητικού βάρους, η συνοχή και η απλοποίηση των αποφάσεων, η βελτιωμένη και τεκμηριωμένη πληροφόρηση και η λογοδοσία, στηριζόμενη σε αξιόπιστα δεδομένα. Η επιτυχία εξαρτάται και από την συνοδεία με τα κατάλληλα μέτρα στήριξης, την στήριξη της καινοτομίας, την ολοκλήρωση της ενιαίας αγοράς, την κινητοποίηση των ιδιωτικών αποταμιεύσεων των νοικοκυριών και την ορθή καταγραφή του κλιματικού κινδύνου. Η ύπαρξη ισχυρής δέσμευσης των κυβερνήσεων, των επενδυτών και των ανώτερων διοικητικών στελεχών, η προσαρμογή στα επιστημονικά δεδομένα, αλλά και η εγκαθίδρυση μηχανισμών παρακολούθησης και διαρκούς αξιολόγησης, θα κρίνουν, εξίσου, τις πιθανότητες επίτευξης της μετάβασης σε μια βιώσιμη οικονομία, όπως και η διοχέτευση των επενδύσεων και των κεφαλαίων στις κατάλληλες προτεραιότητες.

Βιβλιογραφία

Ελληνική

Πρωτογενείς πηγές

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2000. *Ανακοίνωση της Επιτροπής σχετικά με τις πολιτικές και μέτρα της ΕΕ για τη μείωση των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου: Προς ένα ευρωπαϊκό πρόγραμμα για την αλλαγή του κλίματος (ECCP-ΕΠΑΚ)*, Βρυξέλλες: COM (2000) 88.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2011. *Χάρτης πορείας για τη μετάβαση σε μια ανταγωνιστική οικονομία χαμηλών επιπέδων ανθρακούχων εκπομπών το 2050*, Βρυξέλλες: COM(2011) 112 τελικό.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2018. : *Σχέδιο δράσης: Χρηματοδότηση της βιώσιμης ανάπτυξης, Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή*, Βρυξέλλες: EE/2018/097.

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2007. *Συμπεράσματα της Προεδρίας του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου*, Βρυξέλλες: 7224/07.

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2008. *Συμπεράσματα της Προεδρίας του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου*, Βρυξέλλες: 17271/1/08.

ΥΠΕΝ, 2024. *Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα - Αναθεωρημένη Έκδοση*, Αθήνα: ΥΠΕΝ.

Βιβλία

Δούση, Ε., 2014. *Η Περιβαλλοντική Διακυβέρνηση σε Κρίση: Ρίο+20: Υποσχέσεις με Αβέβαιη Εφαρμογή*. 1η επιμ. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήσης.

Καρακώστας, Ι., 2011. *Περιβάλλον & Δίκαιο – Δίκαιο διαχείρισης και προστασίας των περιβαλλοντικών αγαθών*. 3η επιμ. Αθήνα: εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη.

Τσάλτας, Γ. & Πλατιάς, Χ., 2010. *Ευρωπαϊκή Ένωση και Περιβάλλον - Ανατομία μιας Κοινής Ευρωπαϊκής Πολιτικής*. 1η επιμ. Αθήνα: Εκδ. Ι. Σιδέρης.

Τσάλτας, Γ. Ι., 2017. *Περιβάλλον: Διεθνής προστασία, πολιτική, δίκαιο και θεσμοί*. 1η επιμ. Αθήνα: Ι. Σιδέρης.

Άρθρα- Μελέτες - Εκθέσεις

Δούκας, Χ., Κανέλλου, Ε. & Μαρινάκης, Β., 2023. *Υιοθέτηση κριτηρίων ESG στη λήψη επενδυτικών αποφάσεων: Τάσεις και Προοπτικές*, Αθήνα: Διανέοσις.

Ηλιάδου, Α., 2019. Η Ευρωπαϊκή πολιτική για τη στήριξη των ΑΠΕ μετά το «Χειμερινό Πακέτο». Στο: Χ. Χατζηκωνσταντίνου, επιμ. *Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας – Επίκαιρα νομικά ζητήματα*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Πρακτικά ημερίδας 12 Μαρτίου 2018, σελ. 9.

Μαργαράς, Β. & Széchy, Β., 2023. *Οδηγός Χρηματοδότησης από την ΕΕ*, Βρυξέλλες: Υπηρεσία Έρευνας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

Νάντσου, Θ., Martinez-Buathier, F. & Morales, Α., 2024. *Πρώθηση Βιώσιμης Χρηματοδότησης*, Αθήνα: WWF.

Παλαιολόγου, Ν., 2024. Το Νομικό Πλαίσιο και οι νέες ισορροπίες στην αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης στην ΕΕ. *Νόμος και Φύση*, 21 Οκτώβριος.

Πουϊκλή, Κ., 2020. Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία (European Green Deal): Μια πρώτη ανάγνωση μια πρώτη αξιολόγηση. *ΠερΔικ*, Ιανουάριος, σελ. 81-87.

Σταθάκη, Μ., 2022. Οι Δημόσιες Συμβάσεις ως μοχλός προώθησης περιβαλλοντικών πολιτικών. Στο: Π. Παπαδάκη, επιμ. *Διάλογοι στη Δημόσια Διοίκηση τεύχος 3*. Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο, σελ. 271-284.

Τσαντίλης, Δ. & Χατζημπίρος, Κ., 2007. Η περιβαλλοντική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στο: Ν. Μαραβέγιας & Μ. Τσινισιζέλης, επιμ. *Νέα Ευρωπαϊκή Ένωση, οργάνωση και πολιτικές 50 χρόνια*. Αθήνα: Θεμέλιο - Βιβλιοθήκη Ευρωπαϊκών Θεμάτων, σελ. 634-669.

Ηλεκτρονικές πηγές

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2007. *Κλιματική αλλαγή: έκθεση της IPCC στηρίζει τον στόχο της ΕΕ να περιοριστεί σε 2°C η πλανητική υπερθέρμανση*. [Ηλεκτρονικό]
Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/ip_07_491
[Πρόσβαση 5 Ιανουάριος 2025].

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2021. *Οικοδόμηση ενός μέλλοντος ανθεκτικού στην κλιματική αλλαγή — Μια νέα στρατηγική της ΕΕ για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή*. [Ηλεκτρονικό]
Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/ip_21_663
[Πρόσβαση 5 Ιανουάριος 2025].

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2024. *Μηχανισμός Δίκαιης Μετάβασης: κανείς να μη μείνει στο περιθώριο*. [Ηλεκτρονικό]
Διαθέσιμο στο: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal/finance-and-green-deal/just-transition-mechanism_el
[Πρόσβαση 30 Ιανουάριος 2025].

Κλάπας, Α., 2024. *Η άνοδος των βιώσιμων επενδύσεων: Οι προκλήσεις του ESG και των πράσινων ομολόγων για έναν επενδυτή*. [Ηλεκτρονικό]
Διαθέσιμο στο: <https://inbusinessnews.reporter.com.cy/article/2024/10/29/803037/e-anodos-ton-biosimon-ependuseon-oi-proklesis-tou-esg-kai-ton-prasinon-omologon-gia-enan-ependute/>
[Πρόσβαση 7 Φεβρουάριος 2025].

Στουρνάρας, Γ., 2023. *Ο ρόλος των μικρομεσαίων Επιχειρήσεων (ΜμΕ) στην Ελληνική Οικονομία*. [Ηλεκτρονικό]
Διαθέσιμο στο: <https://www.bankofgreece.gr/enimerosi/grafeio-typou/anazhthsh-enhmerwsewn/enhmerwseis?announcement=a66cdf8e-168b-4cd1-86b9-4f7de3e8f4fd>
[Πρόσβαση 26 Ιανουάριος 2025].

Ξενόγλωσση

Πρωτογενείς πηγές

Commission of the European Communities, 2007. *Green Paper from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Adapting to climate change in Europe - options for EU action*, Brussels: COM(2007) 354 final .

Council of the European Communities, 1973. *Declaration of the Council of the European Communities and of the representatives of the Governments of the Member States meeting in the Council of 22 November 1973 on the programme of action of the European Communities on the environment*, s.l.: Official Journal of the European Communities, Vol. 16, No. C 112.

Council of the European Communities, 1977. *Resolution of the Council of the European Communities and of the Representatives of the Governments of the Member States meeting within the Council of 1977 on the continuation and implementation of a European Community policy and action programme*, s.l.: Official Journal of the European Communities No. C 139.

Council of the European Communities, 1983. *Resolution of the Council of the European Communities and of the representatives of the Governments of the Member States, meeting within the Council, of 7 February 1983 on the continuation and implementation of a European Community policy and action* , s.l.: Official Journal of the European Communities No. C 46/1.

Council of the European Communities, 1987. *Single European Act*, Luxembourg: Official Journal of the European Communities, No. L 169/1.

Council of the European Communities, 1993. *Resolution of the Council and the Representatives of the Governments of the Member States, meeting within the Council of 1 February 1993 on a Community programme of policy and action in relation to the environment and sustainable development*, s.l.: Official Journal of the European Communities, No. C 138/1.

EC, 2001. *Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions On the sixth environment action programme of the European Community 'Environment 2010: Our future, Our choice'*, s.l.: COM/2001/0031 final.

EEC, 1993. *Council Decision of 24 June 1993 for a monitoring mechanism of Community CO2 and other greenhouse gas emissions*, s.l.: Official Journal of the European Communities No L 167/31.

EU, 2023. *Regulation (EU) 2023/1542 of the European Parliament and of the Council of 12 July 2023 concerning batteries and waste batteries, amending Directive 2008/98/EC and Regulation (EU) 2019/1020 and repealing Directive 2006/66/EC*, Strasbourg: Official Journal of the European Union L 191/1.

EU, 1992. *Treaty on European Union*, Maastricht: Official Journal of the European Communities, No. C 191.

EU, 1997. *Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties Establishing the European Communities and Certain Related Acts*, Amsterdam: Official Journal of the European Communities C 340/1.

EU, 2007. *Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community*, Lisbon: Official Journal of the European Union C 306.

EU, 2011. *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Energy Roadmap 2050*, Brussels: COM (2011) 885 final.

EU, 2013. *Decision No 1386/2013/eu of the European Parliament and of the Council on a General Union Environment Action Programme to 2020 'Living well, within the limits of our planet'*, Strasbourg: Official Journal of the European Union L 354/171.

EU, 2015. *Regulation (EU) 2015/1017 of the European Parliament and of the Council on the European Fund for Strategic Investments, the European Investment Advisory Hub and the European Investment Project Portal and amending Regulations (EU) No 1291/2013 and No 1316*, Brussels: Official Journal of the European Union L 169/1.

EU, 2018. *Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Central Bank, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Action Plan: Financing Sustainable Growth*, Brussels: COM(2018) 97 final.

EU, 2019. *Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions of 11 December 2019, 'The European Green Deal'*, Brussels: COM(2019) 640 final.

EU, 2019. *Regulation (EU) 2019/2088 of the European Parliament and of the Council of 27 November 2019 on sustainability-related disclosures in the financial services sector*, Strasbourg: Official Journal of the European Union L 317/1.

EU, 2019. *Regulation (EU) 2019/2088 of the European Parliament and of the Council of 27 November 2019 on sustainability-related disclosures in the financial services sector*, Strasbourg: Official Journal of the European Union L 317/1.

EU, 2019. *Regulation (EU) 2019/2089 of the European Parliament and of the Council of 27 November 2019 amending Regulation (EU) 2016/1011 as regards EU Climate Transition Benchmarks, EU Paris-aligned Benchmarks and sustainability-related disclosures for benchmarks*, Strasbourg: Official Journal of the European Union L 317/17 .

EU, 2020. *Regulation (EU) 2020/852 of the European Parliament and of the Council of 18 June 2020 on the establishment of a framework to facilitate sustainable investment, and amending Regulation (EU) 2019/2088*, Brussels: Official Journal of the European Union L 198/13.

EU, 2021. *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Strategy for Financing the Transition to a Sustainable Economy*, Strasbourg: COM (2021) 390 Final.

EU, 2021. *Regulation (EU) 2021/1056 of the European Parliament and of the Council of 24 June 2021 establishing the Just Transition Fund*, Brussels: Official Journal of the European Union L 231/1.

EU, 2021. *Regulation (EU) 2021/1229 of the European Parliament and of the Council of 14 July 2021 on the public sector loan facility under the Just Transition Mechanism*, Brussels: Official Journal of the European Union L 274/1.

EU, 2021. *Regulation (EU) 2021/523 of the European Parliament and of the Council of 24 March 2021 establishing the InvestEU Programme and amending Regulation (EU) 2015/1017*, Brussels: Official Journal of the European Union L 107/30.

EU, 2022. *Decision 2022/591 of the European Parliament and of the Council of 6 April 2022 on a General Union Environment Action Programme to 2030*, Strasbourg: Official Journal of the European Union L 114/22.

EU, 2022. *Directive (EU) 2022/2464 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 amending Regulation (EU) No 537/2014, Directive 2004/109/EC, Directive 2006/43/EC and Directive 2013/34/EU, as regards corporate sustainability reporting*, Strasbourg: Official Journal of the European Union L 322/15.

EU, 2023. *Commission staff working document. Investment needs assessment and funding availabilities to strengthen EU's Net-Zero technology manufacturing capacity*, Brussels: SWD(2023) 68 final.

EU, 2023. *Directive (EU) 2023/1791 of the European Parliament and of the Council of 13 September 2023 on energy efficiency and amending Regulation (EU) 2023/955*, Strasbourg: Official Journal of the European Union L 231/1.

EU, 2023. *Green budgeting in the EU. Key insights from the 2023 European Commission survey of green budgeting practices*, Brussels: EU.

EU, 2023. *Directive (EU) 2023/959 of the European Parliament and of the Council of 10 May 2023 amending Directive 2003/87/EC establishing a system for greenhouse gas emission*

allowance trading within the Union and Decision (EU) 2015/1814 concerning the establishment, Strasbourg: Official Journal of the European Union L 130/134.

EU, 2023. *Regulation (EU) 2023/2631 of the European Parliament and of the Council of 22 November 2023 on European Green Bonds and optional disclosures for bonds marketed as environmentally sustainable and for sustainability-linked bonds*, Strasbourg: Official Journal of the European Union L 2023/2631.

EU, 2023. *Regulation (EU) 2023/957 of the European Parliament and of the Council of 10 May 2023 amending Regulation (EU) 2015/757 in order to provide for the inclusion of maritime transport activities in the EU Emissions Trading System*, Strasbourg: Official Journal of the European Union L 130/105.

EU, 2024. *Directive (EU) 2024/1275 of the European Parliament and of the Council of 24 April 2024 on the energy performance of buildings (recast)*, Strasbourg: Official Journal of the European Union .

EU, 2024. *Directive (EU) 2024/1760 of the European Parliament and of the Council on corporate sustainability due diligence and amending Directive (EU) 2019/1937 and Regulation (EU) 2023/2859*, Brussels: Official Journal of the European Union. L. 2024/3004.

EU, 2024. *Regulation (EU) 2024/3005 of the European Parliament and of the Council on the transparency and integrity of Environmental, Social and Governance (ESG) rating activities, and amending Regulations (EU) 2019/208*

European Commission: Directorate-General for Economic and Financial Affairs and Radu, D., 2021. *Disaster risk financing – Main concepts & evidence from EU Member States*, Luxembourg: Publications Office of the European Union.

European Commission, 1988. *The Greenhouse Effect and the Community*, s.l.: Commission Work Programme Concerning the Evaluation of Policy Options to Deal with the Greenhouse Effect.

European Commission, 2005. *Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Winning the battle against Global Climate Change*, Brussels: COM (2005) 35 final.

European Commission, 2016. *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Central Bank, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Capital Markets Union - Accelerating Reform*, Brussels: COM (2016) 601 final.

European Commission, 2023. *Communication from the Commission to the European Parliament and the Council. 2023 Strategic Foresight Report: Sustainability and people's wellbeing at the heart of Europe's Open Strategic Autonomy*, Brussels: COM(2023) 376 final.

European Commission, 2025. *Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee*

and the Committee of the Regions - A Competitiveness Compass for the EU, Brussels: COM (2025) 30 final.

UN, 1973. 1972. *Report of the United Nations Conference on the Human Environment*, Stockholm: UN Doc. A/CONF.48/14/Rev.1..

UN, 1992. *Report of the United Nations Conference on Environment and Development*, Rio de Janeiro: GA: A/CONF.151/26 (Vol. I).

UN, 1992. *The United Nations Framework Convention on Climate Change*, New York: United Nations.

UN, 2015. *Addis Ababa Action Agenda of the Third International Conference on Financing for Development*, Addis Ababa: Third International Conference on Financing for Development.

UN, 2015. *Paris Agreement*, Paris: UNFCCC.

UN, 2015. *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*, New York: GA: A/RES/70/1.

UN, 2030. *Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development*, New York: GA: A/RES/70/1.

Βιβλία

Croft, T. & Malhotra, A., 2017. *The Responsible Investor Handbook Mobilizing Workers' Capital for a Sustainable World*. 1η επιμ. Sheffield: Greenleaf Publishing.

Dyrhaug, H. & Kurze, K., 2024. *Making the European Green Deal Work. EU Sustainability Policies at Home and Abroad*. 1st. επιμ. London and New York: Routledge.

Fabianowicz, R., 2024. The role of conditionality in the relationship between the EU and the Visegrad Four countries. Στο: H. Dyrhaug & K. Kurze, επιμ. *Making the European Green Deal Work. EU Sustainability Policies at Home and Abroad*. London and New York: Routledge, σελ. 94-107.

Fernandez, R., 2024. Green fiscal systems - Their role in the European Green Deal. Στο: H. Dyrhaug & K. Kurze, επιμ. *Making the European Green Deal Work: EU Sustainability policies at home and abroad*. London and New York: Routledge, σελ. 29-44.

Gheuens, J., 2024. The European Green Deal Shifting the EU's gaze towards the future?. Στο: H. Dyrhaug & K. Kurze, επιμ. *Making the European Green Deal Work. EU Sustainability Policies at Home and Abroad*. London and New York: Routledge, σελ. 20-22.

Gualandri, E., Bongini, ΣΕΛ., Pierigè, M. & Di Janni, M., 2024. *Climate Risk and Financial Intermediaries. Regulatory Framework, Transmission Channels, Governance and Disclosure*. 1st. επιμ. Switzerland: Palgrave Macmillan Studies in Banking and Financial Institutions .

Harnack, K. & Moons, S., 2024. Beyond monetary gain: Motivational Correlates of Sustainable Finance. Στο: O. Lehner, T. Harrer, H. Silvola & O. Weber, επιμ. *The Routledge Handbook of Green Finance*. London and New York: Routledge, σελ. 149-166.

Kavvadia, H., 2024. The role of the European Investment Bank in financing the green transition. Στο: H. Dyrhaug & K. Kurze, επιμ. *Making the European Green Deal Work. EU Sustainability Policies at Home and Abroad*. London and New York: Routledge, σελ. 45-59.

Kell, G. & Rasche, A., 2021. Renewing markets from within: how businesses and the investment community can drive transformational change. Στο: H. Bril, G. Kell & A. Rasche, επιμ. *Sustainable Investing. A path to a new horizon*. New York: Routledge, σελ. 45-66.

Kotzé, L. & French, D., 2021. Staying Within the Planet's "Safe Operating Space"? Law and the Planetary Boundaries. Στο: L. Kotzé & D. French, επιμ. *Research Handbook on Law, Governance and Planetary Boundaries*. Cheltenham: Edward Elgar, σελ. 8.

Saona, P. & Muro, L., 2024. The influence of firm's ESG initiatives on firm value. An Analysis of Select European Firms. Στο: O. M. Lehner, T. Harrer, H. Silvola & O. Weber, επιμ. *The Routledge Handbook of Green Finance*. London and New York: Routledge, σελ. 167-188.

Scheuer, S., 2005. Introduction. Στο: S. Scheuer, επιμ. *EU Environmental Policy Handbook: A Critical Analysis of EU Environmental Legislation*. Brussels: European Environmental Bureau, σελ. 8.

Schoenmaker, D. & Schramade, W., 2019. *Principles of Sustainable Finance*. 1st. επιμ. Oxford: Oxford University Press.

Scott, M., 2012. Preface. Στο: I. Cherneva, επιμ. *The Business Case for Sustainable Finance*. New York: Routledge.

Selin, H. & VanDeveer, S., 2015. *European Union and Environmental Governance*. 1st. επιμ. London: Routledge.

Wurzel, R. & Connelly, J., 2011. *The European Union as a leader in international climate change politics*. 1η επιμ. London: Routledge.

Άρθρα – Μελέτες – Εκθέσεις

Afzal, A., Rasoulinezhad, E. & Malik, Z., 2022. Green finance and sustainable development in Europe. *Economic Research -Ėkonomiska. istraživanja, Vol. 35, N. 1, 2022* Ιανουάριος, σελ. 5150-5163.

Andersson, M., Nerlich, C., Pasqua, C. & Rusinova, D., 2024. *Massive investment needs to meet EU green and digital targets*, Frankfurt: European Central Bank.

Athex, 2024. *ESG Reporting Guide 2024*, Athens: Athens Stock Exchange.

Battersby, B. και συν., 2021. *Green Budgeting: Towards Common Principles*, Luxembourg: Publications Office of the European Union.

- Belardo, T., Goksu, A. & Roth, A., 2023. *Innovating for the European Green Deal - White Paper*, Geneva: World Economic Forum.
- BEUC, 2023. *The Great Green Maze. Survey results from 16 countries*, Brussels: BEUC.
- Botta, F., Bender, C., Lenk, T. & Hesse, M., 2024. Budgetary Framework Reform in Green Transition in the EU and Germany. *Intereconomics*, 59(1), σελ. 48-54.
- Boutron, C., 2023. *Greener, better, stronger: Factors for the successful implementation of green budgeting in EU Member States*, Paris: Institute for climate economics.
- Bova, E., 2021. *Green Budgeting Practices in the EU: A First Review*. 1st επιμ. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Bowen, A., 2021. *Fiscal Incentives for Green Private Investment*, s.l.: World Bank Group Working Paper.
- Busch, D., 2021. Sustainability Disclosure in the EU Financial Sector. *European Banking Institute Working Paper Series*, Τόμος 70, σελ. 32-33.
- Cedefop, 2023. *Skills in transition: the way to 2035*, Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Cichowski, R., 2000. European Legal Integration and Environmental Protection. *Institute on Global Conflict and Cooperation Working Paper Series 53*, 1 Ιούνιος, σελ. 1607.
- CINEA, 2023. *Annual Activity Report*, Brussels: CINEA.
- Claringbould, D., Koch, M. & Owen, ΣΕΛ., 2019. Sustainable finance: the European Union's approach to increasing sustainable investments and growth – opportunities and challenges. *Vierteljahrshefte zur Wirtschaftsforschung, Vol. 88, N. 2*, 8 April, σελ. 11-28.
- De Francesco, E., 2022. *Achieving the full potential of sustainable finance: The role of national, European and international initiatives*, Belgium: European Policy Center - Discussion Paper: Sustainable Prosperity for Europe Programme.
- De Serres, A., Llewellyn, J. & Llewellyn, ΣΕΛ., 2011. The Political Economy of Climate Change Mitigation. Policies, How to Build a Constituency to address global warming. *OECD Economics Department Working Papers No. 887*, 5 Σεπτέμβριος, σελ. 1-32.
- Delreux, T. & Ohler, F., 2019. Climate Policy in European Union Politics. *Oxford Research Encyclopedia of Politics*, 26 Μάρτιος.
- Doelle, M., 2015. The Paris Agreement: Historic Breakthrough or High Stakes Experiment?. *Climate Law Special Issue, Vol.6, Is. 1-2*, 22 Δεκέμβριος, σελ. 10.
- Dong-xiao, Y., Zi-yue, C., Yong-cong, Y. & Pu-yan, N., 2019. Green financial policies and capital flows. *Physica A: Statistical Mechanics and its Applications*, Τόμος 522, σελ. 135-146.

Draghi, M., D'Aprile, ΣΕΛ. & Rouch, ΣΕΛ., 2024. *The future of European competitiveness Part A / A competitiveness strategy for Europe*.

Dupont, C., Oberthür, S. & von Homeyer, I., 2020. The Covid-19 crisis: A critical juncture for EU climate policy development?. *Journal of European Integration*, 42(8), σελ. 1095-1110.

Dzomonda, O., 2022. Environmental Sustainability Commitment and Access to Finance by Small and Medium Enterprises: The Role of Financial Performance and Corporate Governance. *Sustainability*, 14(14).

Eckert, E., 2021. The European Green Deal and the EU's regulatory power in times of crisis. *Journal of Common Market Studies*, Τόμος 59, σελ. 81-91.

ECOFIN, 2024. *Conclusions on climate finance in view of the 2024 UN Climate Change Conference, COP29, on 11-22 November 2024 - Council conclusions (8 October 2024)*, Brussels: 14288/24.

Eden, A. και συν., 2023. *Putting the ETS 2 and Social Climate Fund to Work: Impacts, Considerations, and Opportunities for European Member States*, Berlin: European Climate Initiative - Policy Report.

EEA, 2019. *The sustainability transition in Europe in an age of demographic and technological change. An exploration of implications for fiscal and financial strategies*, Luxembourg: Publications Office of the European Union.

EIB Group, 2019. *€1 Trillion for <1.5°C - Climate and environmental ambitions of the European Investment Bank Group*, Luxembourg: EIB and European Investment Fund.

EIB, 2024. *EIB Investment Survey 2024: European Union overview*, Luxembourg: European Investment Bank.

Erbach, G., 2021. *EU climate action policy: Responding to the global emergency*, Brussels: European Parliamentary Research Service - Study.

Ernst, D. & Woithe, F., 2024. Impact of the Environmental, Social, and Governance Rating on the Cost of Capital: Evidence from the S&P 500. *Journal of Risk and Financial Management*, 17(3), σελ. 1-15.

ESABCC, 2024. *Towards EU climate neutrality - Progress, policy gaps and opportunities Chapter 12: Finance and investments*, Luxembourg: Publications Office of the European Union.

EU Platform on Sustainable Finance, 2025. *Simplifying the EU Taxonomy to Foster Sustainable Finance. Report on usability and data*, Brussels: EU Platform on Sustainable Finance.

Eurosif, 2024. *Scaling-up investments for sustainable growth: Eurosif's regulatory roadmap for EU policymakers*, Brussels: Eurosif.

- Fatemi, A. M. & Fooladi, I. J., 2013. Sustainable finance: A new paradigm. *Global Finance Journal*, Vol. 24, N. 2, σελ. 101-113.
- Fisher, S. D. και συν., 2022. The politicisation of climate change attitudes in Europe. *Electoral Studies*, Τόμος 79, σελ. 1-6.
- G20, 2018. *Sustainable Finance Synthesis Report*, Argentina: G20 Sustainable Finance Study Group.
- Gehricke, S., Ruan, X. & Zhang, J., 2023. Doing well while doing good: ESG ratings and corporate bond returns. *Applied Economics*, 56(16), σελ. 1916-1934.
- Gharleghi, B., Shafighi, N. & Nawaser, K., 2024. Green finance and its role in sustainability in the EU. *Journal of Economy and Technology*, Vol. 2, 12 Νοέμβριος, σελ. 208-215.
- Gheuens, J. & Oberthür, S., 2021. EU climate and energy policy: How myopic is it?. *Politics and Governance*, 9(3), σελ. 337-347.
- Glemain, ΣΕΛ., 2015. The Strategy and Fundamentals of Sustainable Finance Serving Sustainable Development. *Critical Studies on Corporate Responsibility*, Vol. 2, 3 May, σελ. 187-209.
- Görlach, B., 2013. *What constitutes an optimal climate policy mix? Defining the concept of optimality, including political and legal framework conditions*. CECILIA2050 WP1, Berlin: Ecologic Institute.
- Harrison, C., Partidge, C. & Tripathy, A., 2020. What's in a Greenium: An Analysis of Pricing Methodologies and Discourse in the Green Bond Market. *The Journal of Environmental Investing*, 10(1), σελ. 67-71.
- IPCC, 2007. *Climate Change 2007: Synthesis Report*, Valencia: IPCC.
- IPCC, 2018. Annex I: Glossary. Στο: V. Masson-Delmotte, και συν. επιμ. *Global Warming of 1.5°C. An IPCC Special Report on the impacts of global warming of 1.5°C above pre-industrial levels and related global greenhouse gas emission pathways, in the context of strengthening the global response to the threat of climate change*. Cambridge, UK and New York, NY, USA: Cambridge University Press, σελ. 541-562.
- Jacobs, B. L. & Finney, B., 2019. Defining sustainable business- beyond greenwashing. *Virginia Environmental Law Journal* , 37(2), σελ. 117.
- Johnson, L. & Toledano, P., 2022. *Investment Incentives - A survey of policies and approaches for sustainable investment*, Columbia: Columbia Center on Sustainable Investment.
- Karageorgou, V., 2023. The Environmental Integration Principle in EU Law: Normative Content and Functions also in light of new developments, such as the European Green Deal. *European Papers*, Vol. 8, NO.1.

Leblique, B., Magrelli, C., Humeau, C. & Feller, E., 2024. *A Compendium of Market Practices. How the EU's Taxonomy and sustainable finance framework are helping financial and non-financial actors transition to net zero.*, Brussels: PSF.

Lenaerts, K. & Tagliapietra, S., 2021. A breakdown of EU countries' post-pandemic green spending plans. *Bruegel Blog*, 8 July.

Letta, E., 2024. *Much more than a market. Speed, security, solidarity: Empowering the Single Market to deliver a sustainable future and prosperity for all EU Citizens.*

Marinheiro, C., Sousa, A. & Pinheiro, A., 2022. *The Climate Dimension of fiscal policy sustainability: Best practices in green budgeting and lessons for Portugal*, Lisbon: Portuguese Public Finance Council Working Paper No. 1/2022.

OECD, 2016. *Understanding Social Impact Bonds*, Paris: OECD Local Economic and Employment Development Papers, No. 2016/06.

OECD, 2022. *Aligning Regional and Local Budgets with Green Objectives: Subnational Green Budgeting Practices and Guidelines*, Paris: OECD Publishing.

OECD, 2023. *Scaling Up the Mobilisation of Private Finance for Climate Action in Developing Countries: Challenges and Opportunities for International Providers*, Paris: OECD Publishing.

OECD, 2024. *Beyond green tagging: How can public budgeting support climate goals?*, Paris: OECD Publishing.

OECD, 2024. *Green Budgeting in OECD Countries 2024*, Paris: OECD Publishing.

Petraki, A., 2022. The ESG regulation race is on. *Schroders*, 1 Ιούλιος.

Petrie, M., 2021. The Evolution of Green Budgeting. Στο: M. Petrie, επιμ. *Environmental Governance and Greening Fiscal Policy: Government Accountability for Environmental Stewardship*σελ. London: Palgrave Macmillan, σελ. 61-108.

Rademaekers, K. και συν., 2011. *The role of market-based instruments in achieving a resource efficient economy*, Rotterdam: Final Report under framework contract.

Revoltella, D., 2024. *Investment Report 2023/2024: Transforming for competitiveness*, Luxembourg: EIB.

Pojar, S., 2022. *Environmental Assessments within Green Budgeting*, Luxembourg: European Economy Discussion Paper 175.

Pojar, S., 2023. *How Green Budgeting is Embedded in National Budget Processes*, Luxembourg: Publications Office of the European Union: European Economy Discussion Papers N. 196.

Saddighzadeh, R., Foster, B. & Van Droogenbroeck, G., 2021. Solving for EU ESG Taxonomy Data Challenges. *Bloomberg Professional Services*, 1 Δεκέμβριος.

Schunz, S., 2022. The “European Green Deal” – a Paradigm Shift? Transformations in the European Union’s Sustainability Meta-Discourse. *Political Research Exchange*, Vol. 4 N. 1, 27 May, σελ. 1-23.

Sommer, S., 2020. *Sustainable Finance. An Overview*, Bonn and Eschborn: Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit.

Speck, S., Paleari, S., Tagliapietra, S. & Zoboli, R., 2024. *Investments in the sustainability transition: leveraging green industrial policy against emerging constraints*, Copenhagen : European Environment Agency.

Spinaci, S., 2021. *Green and sustainable finance*, Brussels: European Parliamentary Research Service.

Stern, N., 2008. The Economics of Climate Change. *The American Economic Review*, Vol. 98, No. 2, 8 Μάιος, σελ. 1-37.

Talenti, R., 2020. EU’s Fight Against Climate Change: An Example of Leading by Example?. *Centro Studi Sul Federalismo - Perspectives on Federalism*, Vol. 12, Is. 2, 12 December, σελ. 1-13.

Ugur, O. D. K. A. M., 2016. European Union as a Leader in Climate Change Policy: Assessing Europe’s Roles in the World. *European Scientific Journal*, Vol. 12, No.5, σελ. 285-296.

UNEP, 2009. *Global Green new deal*, Geneva: Policy Brief: United Nations Environment Program.

United Nations Environment Programme, 2023. *Emissions Gap Report 2023: Broken Record - Temperatures hit new highs, yet world fails to cut emissions (again)*, Nairobi: United Nations Environment Programme.

WEF, 2025. *Delivering on the European Green Deal: A Private Sector Perspective - Insight Report*, Geneva: World Economic Forum.

Wellalage, N. & Kumar, V., 2021. Environmental performance and bank lending: Evidence from unlisted firms. *Business Strategy and the Environment*, 30(18), σελ. 3309–3329.

Welsby, D., Price, J., Pye, S. & Ekins, ΣΕΛ., 2021. Unextractable fossil fuels in a 1.5 °C world. *Nature*, Τόμος 597, σελ. 230-234.

Wilkinson, C., Russell, S. & Mamma, F., 2024. *Interim evaluation of the InvestEU Programme. Final Report*, Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Wolski, M., 2025. *Access to finance and corporate emissions: A distributional perspective*, Luxembourg: European Investment Bank.

Working Group III of IPCC, 2022. *Climate Change 2022: Mitigation of Climate Change*, s.l.: Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change.

Zabanova, Y., 2024. The EU in the Global Hydrogen Race: Bringing together climate action, energy security, and industrial policy. Στο: Y. Zabanova, επιμ. *The Geopolitics of Hydrogen*. Cham: Springer, σελ. 15-47.

Ηλεκτρονικές πηγές

Abnett, K., 2020. European lawmakers to consider tougher climate law: draft. *Reuters*, 8 May.

ALFI, 2022. *Hitting the road to a greener future - Sustainable funds: from niche to mainstream*. [Ηλεκτρονικό]

Διαθέσιμο στο: <https://www.alfi.lu/getmedia/51edc18e-6e30-4de4-8564-ef74bef9ffd4/european-sustainable-investment-funds-study-2022.pdf>

[Πρόσβαση 9 Φεβρουάριος 2025].

Allen & Overy LLP, 2023. *How big is the Net Zero financing gap?*. [Ηλεκτρονικό]

Διαθέσιμο στο: <https://www.climatepolicyinitiative.org/wp-content/uploads/2023/09/How-big-is-the-Net-Zero-financing-gap-2023.pdf>

[Πρόσβαση 9 Φεβρουάριος 2025].

Bergina, S., 2024. *EU ETS revenues: what do the member states use the proceeds for?*

[Ηλεκτρονικό]

Διαθέσιμο στο: <https://www.homaio.com/post/eu-ets-revenues-what-do-the-member-states-use-the-proceeds-for>

[Πρόσβαση 20 Ιανουάριος 2025].

Bernhardt, A., 2024. *Sustainable finance is central to EU competitiveness*. [Ηλεκτρονικό]

Διαθέσιμο στο: <https://www.bnpparibas-am.com/corporate/en/2024/11/11/sustainable-finance-is-central-to-eu-competitiveness/>

[Πρόσβαση 7 Φεβρουάριος 2025].

Broom, D., 2022. *What is sustainable finance and how it is changing the world*.

[Ηλεκτρονικό]

Διαθέσιμο στο: <https://www.weforum.org/stories/2022/01/what-is-sustainable-finance/>

[Πρόσβαση 11 Φεβρουάριος 2025].

Damsté, C. B., Kinghorn, R., Kuo, I. & Murphy, B., 2024. *How the EU's Green Deal is driving business reinvention*. [Ηλεκτρονικό]

Διαθέσιμο στο: <https://www.pwc.com/gx/en/issues/esg/eu-green-deal-reinvention.html>

[Πρόσβαση 11 Φεβρουάριος 2025].

de Lange, R. & Jackson-Moore, W., 2024. *From trade-offs to payoffs: CEOs on creating value with climate action*. [Ηλεκτρονικό]

Διαθέσιμο στο: <https://www.pwc.com/gx/en/issues/esg/ceos-creating-value-climate-action.html>

[Πρόσβαση 11 Φεβρουάριος 2025].

- EIB, 2019. *EU Bank launches ambitious new climate strategy and Energy Lending Policy*. [Ηλεκτρονικό]
Διαθέσιμο στο: <https://www.eib.org/en/press/all/2019-313-eu-bank-launches-ambitious-new-climate-strategy-and-energy-lending-policy>
[Πρόσβαση 15 Ιανουάριος 2025].
- EIB, 2022. *15 years of EIB green bonds: leading sustainable investment from niche to mainstream*. [Ηλεκτρονικό]
Διαθέσιμο στο: <https://www.eib.org/en/press/all/2022-308-15-years-of-eib-green-bonds-leading-sustainable-investment-from-niche-to-mainstream>
[Πρόσβαση 5 Ιανουάριος 2025].
- Ekblom, J., 2019. Major European investors urge EU to enshrine climate goal in law. *Reuters*, 6 12.
- Engström, M. & Kettunen, M., 2021. *Green Deal diplomacy needs to be in focus in 2021*. [Ηλεκτρονικό]
Διαθέσιμο στο: <https://ieeseil.eu/news/green-deal-diplomacy-needs-to-be-in-focus-in-2021/>
[Πρόσβαση 11 Φεβρουάριος 2025].
- ESMA, 2023. *Concepts of sustainable investments and environmentally sustainable activities in the EU Sustainable Finance framework*. [Ηλεκτρονικό]
Διαθέσιμο στο: https://www.esma.europa.eu/sites/default/files/2023-11/ESMA30-379-2279_Note_Sustainable_investments_SFDR.pdf
[Πρόσβαση 21 Ιανουάριος 2025].
- EU, 2020. *The European Green Deal Investment Plan and Just Transition Mechanism explained*. [Ηλεκτρονικό]
Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_20_24
[Πρόσβαση 5 Φεβρουάριος 2025].
- EU, 2021. *NextGenerationEU: European Commission successfully issues first green bond to finance the sustainable recovery*. [Ηλεκτρονικό]
Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_21_5207
[Πρόσβαση 15 Ιανουάριος 2025].
- EU, 2023. *Questions and answers on the Sustainable Finance Package*. [Ηλεκτρονικό]
Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_23_3194
[Πρόσβαση 15 Φεβρουάριος 2025].
- EU, 2024. *Green Budgeting in the EU*. [Ηλεκτρονικό]
Διαθέσιμο στο: https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-and-fiscal-governance/national-fiscal-frameworks-eu-member-states/green-budgeting-eu_en#tools
[Πρόσβαση 15 Φεβρουάριος 2025].
- EU, 2024. *Technical Support Instrument*. [Ηλεκτρονικό]
Διαθέσιμο στο: <https://commission.europa.eu/funding-tenders/find-funding/eu-funding->

[programmes/technical-support-instrument/technical-support-instrument-tsi_en](https://ec.europa.eu/economy_finance/programmes/technical-support-instrument/technical-support-instrument-tsi_en)
[Πρόσβαση 15 Φεβρουάριος 2025].

EU, 2025. *Commission seeks feedback on Savings and Investments Union*. [Ηλεκτρονικό Διαθέσιμο στο: https://finance.ec.europa.eu/news/commission-seeks-feedback-savings-and-investments-union-2025-02-03_en
[Πρόσβαση 6 Φεβρουάριος 2025].

European Commission, 2023. *ETS2: buildings, road transport and additional sectors*. [Ηλεκτρονικό Διαθέσιμο στο: https://climate.ec.europa.eu/eu-action/eu-emissions-trading-system-eu-ets/ets2-buildings-road-transport-and-additional-sectors_en
[Πρόσβαση 20 Ιανουαρίου 2025].

European Commission, 2023. *The European green bond standard – Supporting the transition*. [Ηλεκτρονικό Διαθέσιμο στο: https://finance.ec.europa.eu/sustainable-finance/tools-and-standards/european-green-bond-standard-supporting-transition_en
[Πρόσβαση 15 Ιανουάριος 2025].

European Commission, 2024. *Finance and the Green Deal*. [Ηλεκτρονικό Διαθέσιμο στο: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal/finance-and-green-deal_en
[Πρόσβαση 11 Ιανουάριος 2025].

European Commission, 2025. *Recovery and Resilience Scoreboard*. [Ηλεκτρονικό Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/economy_finance/recovery-and-resilience-scoreboard/index.html
[Πρόσβαση 30 Ιανουάριος 2025].

Eurostat, 2024. *Investments in climate change mitigation*. [Ηλεκτρονικό Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Investments_in_climate_change_mitigation
[Πρόσβαση 6 Φεβρουάριος 2025].

Eurostat, 2024. *Investments in environmental protection*. [Ηλεκτρονικό Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Investments_in_environmental_protection
[Πρόσβαση 6 Φεβρουάριος 2025].

Gardiner, J. & Freke, T., 2024. *Green bonds reached new heights in 2023*. [Ηλεκτρονικό Διαθέσιμο στο: <https://www.bloomberg.com/professional/insights/trading/green-bonds-reached-new-heights-in-2023/>
[Πρόσβαση 4 Φεβρουάριος 2025].

Grant Thornton, 2024. *Engaging with incentives to drive your ESG goals: Tax incentives - a powerful tool in driving investment in environmentally sustainable outcomes*. [Ηλεκτρονικό Διαθέσιμο στο: <https://www.grantthornton.com.br/en/insights/articles/engaging-with->

[incentives-to-drive-you-esg-goals/](#)
[Πρόσβαση 18 Φεβρουάριος 2025].

Greenpeace, I., Milieudefensie, D. & Harvest, H., 2024. *Bankrolling ecosystem destruction - The EU must stop the cash flow to businesses destroying nature*. [Ηλεκτρονικό]
Διαθέσιμο στο: https://www.greenpeace.org/static/planet4-international-stateless/2024/03/849d7bf0-bankrolling-ecosystem-destruction-revised.pdf?_gl=1*1lsuk3n*_up*MQ..*_ga*NjMyMDE2Nzg0LjE3Mzg4ODI0ODY.*_ga_94MR TN8HG4*MTczODg4MjQ4NS4xLjAuMTczODg4MjUwNC4wLjAuMTMwMjQ5ODQ4OQ.
[Πρόσβαση 7 Φεβρουάριος 2025].

Guardian, T., 2019. *Guardian spurs media outlets to consider stronger climate language*. [Ηλεκτρονικό]
Διαθέσιμο στο: <https://www.theguardian.com/environment/2019/may/24/media-outlets-guardian-reconsider-language-climate>
[Πρόσβαση 30 Δεκέμβριος 2024].

Hautala, H. & Bloomer, ΣΕΛ., 2025. *Comment: Why Europe must hold its nerve on raising the ESG bar for business*. [Ηλεκτρονικό]
Διαθέσιμο στο: https://www.reuters.com/sustainability/boards-policy-regulation/comment-why-europe-must-hold-its-nerve-raising-esg-bar-business-2025-02-04/?utm_source=chatgpt.com
[Πρόσβαση 5 Φεβρουάριος 2025].

Mikkelsen, D., Viscardi, S., Montes, M. & De Amicis, F. ΣΕΛ., 2022. *Climate Change Regulation and Supervision in Europe and Implications for Commercial Banks*. [Ηλεκτρονικό]
Διαθέσιμο στο: <https://european-economy.eu/2021-2/climate-change-regulation-and-supervision-in-europe-and-implications-for-commercial-banks/>
[Πρόσβαση 11 Φεβρουάριος 2025].

Naz Uzel, S. & Braley, A., 2024. *A New Era for the European Green Deal: What Challenges are Expected in Its Financing?*. [Ηλεκτρονικό]
Διαθέσιμο στο: <https://revolve.media/features/a-new-era-for-the-european-green-deal-summary-and-financing>
[Πρόσβαση 7 Φεβρουάριος 2025].

Simon, F., 2020. *EU unveils circular economy plan 2.0, drawing mixed reactions*. [Ηλεκτρονικό]
Διαθέσιμο στο: <https://www.euractiv.com/section/circular-economy/news/eu-unveils-circular-economy-plan-2-0-drawing-mixed-reactions/>

Townsend, M., Yorke, C., Rajathurai, B. & Panis, I., 2023. *Tax incentives for sustainable investments: what businesses should be thinking about*. [Ηλεκτρονικό]
Διαθέσιμο στο: <https://www.aoshearman.com/en/insights/tax-incentives-for-sustainable-investments-what-businesses-should-be-thinking-about>
[Πρόσβαση 18 January 2025].

UN, 2022. *The Climate Crisis – A Race We Can Win*. [Ηλεκτρονικό]
Διαθέσιμο στο: <https://www.un.org/en/un75/climate-crisis-race-we-can-win>
[Πρόσβαση 30 Δεκέμβριος 2024].

UNDP, 2023. *The Climate Dictionary*. [Ηλεκτρονικό]
Διαθέσιμο στο: <https://climatepromise.undp.org/news-and-stories/climate-dictionary-everyday-guide-climate-change>
[Πρόσβαση 30 Δεκέμβριος 2024].

Von der Leyen, U., 2019. *Speech at the Debate on the European Green Deal on December 11, Strasbourg: European Parliament*.